

JUBILÆUS AN- TICHRISTI ROMA- NI IPSIUS EXITIUM.

QUOD EX DANIELIS CAPITE UNDECIMO
VERS. XLV.

DIVINA AUXILIANTE GRATIA
CUM CONSENSU VENERANDÆ FACULTATIS
THEOLOGICÆ IN REGIA FINNLANDIÆ UNIVER-
SITATE

SUB MODERAMINE

VIRI CELEBERRIMI

MAXIME REVERENDI AMPLISIMIQUE

DN. ENEVALDI SUENONII
THEOLOGICÆ DOCTORIS ET PROFESSORIS
PRIMARI, NEC NON ECCLESiarUM ABOEN-
SIUM ET NUMMENSIS PASTORIS &c.

PRÆCEPTORIS ET PATRONI SUI PLURIMUM COLENDI:
PRO LICENTIA ADEUNDI GRADUM IN THEO-
LOGIA DOCTORALEM

PUBLICA DISPUTATIONE DEMONSTRABIT

JOHANNES GEZELIUS I.F.

AD. DIEM VII. MAILHOR. ANT. & POST MERIDIEM,
ANNO CHRISTIANO M DC LXXV.

QUI DECIMUS TERTIUS ROMÆ JUBILÆUS EST.

ABOÆ Excudit JOHANNES Winter.

Obraram Materiam & defectum Exemplarium imprimebat
SUOBACI, CHRISTOPH. ENOCH. Buchta. 1689.

AUGUSTISSIMO POTENTISSIMOQUE
REGI AC DOMINO

DOMINO

CAROLO

SUECORUM GOTHORUM
VANDALORUMQUE REGI

MAGNO PRINCIPI
FINNLANDIÆ

DUCE

SCANIÆ, ESTHONIÆ, LIVONIÆ, CARELIÆ,
BREMÆ, VERDÆ, STETINI, POMERANIÆ, CAS-
SIBIÆ, ET VANDALIÆ

PRINCIPI RUGIÆ

DOMINO INGRIÆ ET WISMARIÆ

NEC NON

COMITI PALATINO AD RHENUM, BAVARIÆ,
JULIACÆ, MONTIUM DUCI,

FELICITATEM AC
GLORIAM

75.

AUGUSTISSIME REX DOMINE
CLEMENTISSIME

Adducit in serenissimum conspectum Majestatis Tuæ, illuminatissimus, qui unquam fuit Aulicus, Daniel captivum, non militem gregarium, sed cæterorum ducem, non vicarium, sed principem Antichristiani regni. Uno hic æternæ veritatis vinculo constrictus, per triumphum ducitur, qui magnificentiam jubilææ, Romæ nunc cum suis triumphat. Nec ideo illum captivum quis neget, quia ipse negat. Perpetuam enim sibi pollicetur fortunam, dum per gravissima crimina in exitum inevitabile pergit; & Sanctissimus Pater vocari vult, qui in verbo DEI immanissimæ bestię ac propudiosæ fæminæ caractere insignitur. Quæ autem Domini nostri Jesu Christi, & veri Christiani fini gloria est, quod non uno tempore hostis ille detegatur ac pereat, nec uno modo impugnetur, vincatur, ac donec venerit finis ejus, vincatur; ita ultimorum seculorum Regibus, cælesti lumine & pio zelo excitatis, de isto Christi adversario, magnos promittit divina revelatio triumphos. In itaque felix omen, primorum de exteris expeditionibus concilio-

76.
rum, Majestati tuæ, captivum illum sistit Propheta, fatorum Ecclesiæ & Imperiorum interpres. Tibi, voluntate divina, Augustissimo regnorum septentrionalium Monarchæ hereditario, eum sic sistit, quem paulo ante regē aquilonis appellavit, quia Europæ, reliquis orbis partibus aquilonari, impiæ superstitionis mandatis diu imperavit. De cætero, ex fide vatis, omnium temporum conscii scimus, quod rumores ab oriente & aquilone, Antichristum Romanum, vario incremento, terrebant. Proinde cæli terræq; Dominum supplex oro: Velit TE, Rex optime, dilatandi regni Christi in terris administrum & horum temporum Ecclesiæ Evangelicæ, post Carolos Gustavosque magnos, vindicem & defensorem, spiritu sapientiæ ducere, spiritu fortitudinis armare, ut sub diuturno felicissimoque Majestatis Tuæ imperio & sub Regii sanguinis Tui propagine, usque ad finem universi, in regnis tuis ubicunque, aquilonari serenitate splendeat orientale Evangelii lumen, in terrorem hostis vaferrimi: utque auspiciis omnipotentis Jesu nostri, & prospera Majestatis Tuæ opera, pura verbi divini lux multas terras denuo collustret: ut deniq; DEO summo benedicente, per victricia gloriosissimæ Stirpis Carolinæ arma hostes fidei Evangelicæ prosternantur & consumantur!

SACRÆ R.æ MAJESTATI TUÆ

ABOÆ I. May ANNO
M. DC. LXXV.

omni devotione subjectissimus

JOH. GEZELIUS I. F.

PRÆFATIO AD BENEVOLUM LECTOREM.

QUam præsentis anni Solennitas Romana, subministravit materiam, & antea justis examinibus ventilatam, & nunc eruditis Disputationibus transmarinis excuti, probè novi. Inde prima mihi de illa cura fuit, ne qualiscunque opera hæc aquilonaris, prorsus supervacanea foret. Obtulit se locus Dan. XI. 45. alio interpretamento singulari vestitus. Oportunitatem itaque temporis sequi mihi visus sum, si verum Prophetiæ sensum, sollicitius indagarem. Theologis orthodoxis Augustinæ confessionis, quorum censuram unice suspicimus, non damnatum iri conatum meum spero; quippe inter prima Christianorum studia, meritò numeratur scrutinium verbi divini Prophetici: Nec ultimum, licet ultimi maxime temporis, pietatis officium est, Antichristum Romanum ex verbo Dei, hoc est, gladio Spiritus, impugnare. Gratiam apud Pontificios, si hæc legerint, quam habiturus sim, minus curo: Magis tamen vereri convenit, ut ex vaticinio Danielis sic explicato, commendationem Jubilæi, quæ alias nulla datur, querant; quam sperare licet, quod agnita erroris turpitudine, Jubileos suos, egregium avaritiæ ambitionisque instrumentum, negligant. Quo autem modo eludere solent Prophetiæ de Antichristo, tum omnes in unum versum, tum illam, cujus partem tractaturi sumus, non ita pridem antiquo artificio, sed nova impudentia ostendit Jesuita Virus Erbermannus. Is cum videret, se nulla veritatis specie declinare posse, quod prius tentaverat, vim explicationis illarum Prophetiarum in opere Biblico Vinariensi sive, ut à loco impressionis dicitur Norimbergeni à Jenensibus strenue vindicatam assertamque; de re Romana esse putavit, ut annotationes Vinarienses in loca de Antichristo, solidiori maledicentia Jesuitica, conspurcaret, ac sic latine redditas, Imperatori, Electoribus, Principibus & Statibus Germanicis sub titulo: Justæ expostulationis cum Protestan-

testantium Theologis, præcipue Jenensibus, Reginoburgi in
 Comitibus, nomine Theologorum Catholicorum, exhiberet;
Inque eum finem inprimis curaret Herbipoli; Anno MDC LXII. Ex-
istimavit Pontificem Romanum, bona conscientia Antichristi titulum
gerere non posse, nisi publica declaratione innotesceret omnibus illi ad-
dictis, eum sic haberi à Protestantibus, ductu & auctoritate verbi di-
viini. Verum, quicquid in illa expostulatione profert; vel contra lauda-
tum opus Biblicum, vel contra celeberrimos Theologos Jenenses, viros
ac mortuos, usque eo nihil habet vel eruditionis vel veritatis, ut jure,
meritissimo, habeatur pro ridiculo complemento omnium calumnia-
rum, quas impia Societas Jesuitica, per CXX. circiter annos excogi-
tavit in pios Evangelii Confessores. Evidentissimum verò argumentum
est, esse Biblia Vinariensa plena doctrina verè Christiana, quandoqui-
dem tam insana malevolentia petitur à Doctore Antichristiano. Sed
& alia ratione, veritatis propagationem invitius juvit Vitæ ille. No-
tum est, aut rarò aut nunquam, scripta Evangelicorum legi à Pontificiis
Laicis, ac reliqua plebe Monachali; paucissimi itaque norunt funda-
menta, quibus probamus Pontificem esse Antichristum. Traduntur
ibi lingua communissima, à Jesuita (licet mala fide, impigro tamen stu-
dio) collecta, nomine Theologorum Catholicorum exhibita in comitiis,
cumque solennibus approbationibus impressa in sede, tunc temporis pri-
marie personæ Ecclesiasticæ, in Germania Pontificia. Nemo Roma-
nensium sic dubitabit ista legere. Quæ autem de suo addidit Lojolita,
in divinum opus & viros pios convitia, erunt instar Sacchari, quod
salubribus amarisque medicamentis admiscetur. Sic enim Pontificii
ad primum gustum non respuent lectionem: interim sperandum quod
verba Prophetica in aequis lectoribus vim suam saluberrimam exse-
rant. Profecto nihil attulit Erbermannus, quod vel minimam no-
stratum probationem solvat. Hæc nunc referre, à præfandi instituto vi-
deri poterat alienum, nisi circa locum nostrum Dan. XI. 45. clarissimè
dedisset Jesuita, libidinis calumniandi documentum. Posuit primum
Versionem vulgatam, Paraphrasin Vinariensem Latine dein reddidit,
sed partim mutilatam, partim à se interpolatam. Exponit illa, locum
præci-

precipue, de Antichristo Romano, ostendit sedem ejus esse Romam, inter duo maria, & cur illa, mons sanctus; denique de Antichristi excidio. Debuisset si potuisset Jesuita, liberare Pontificem suum. At per compendium Jesuiticum ire illi placuit, hoc est, nude calumniari. Adscribam ejus verba ad locum nostrum: Ita pag. 46. Mirari hic primum subit, cur hoc versu Glossatores, in ipso textu etiam omiserint ly Apadno? Anne quia nihil comminisci poterant, quod ex Apadno transferrent ad Antichristum Romanum? At cum haftenus adeo fuerint felices, tam in mystico (esto contra propriam legem) quam literali sensu eruendo, cur non hic etiam licuisset ponere, quidlibet pro quolibet? Ego huic etiam somnio nihil addo, quia luce sua radiat. Rudiat Erbermannus, ut indoctissimus, qui unquam extitit, in Societate Jesuitica, vel si ideidurum videtur, ut nequissimus cavillator. Dicit: Glossatores in ipso textu omisisse Ly Apadno, Et ut crimengravius reddat, ait paulopost: Glossatores Danielelem non curant. Testor omnes, qui unquam legerint textum & versionem B. Lutheri, verbotenus expressum in Bibliis Vinariensibus; Annon majusculis literis clarissime ibi haec contineatur versio? Und Er wird das Gezelt seines Pallasts auffschlagen zwischen zweyen Meeren / um den werthen heiligen Berg. Vocabulum Apadno interpretatur seines Pallasts: Hoc Jesuita, ut haberet, quod obrectaret, noluit intelligere; An ignoravit Pagninum, Vatablum, Ariam Montanum, & alios linguae sanctae peritissimos Pontificios, exponere: tabernacula vel tentoria palatii sui? Ipse Hieronymus, thronum suum reddit: At stolidum mancipium versionis vulgatae Jesuita, dicit sic reddendo omitte vocem. Debuisset sui ordinis Commentatores evolvere, & sic non habuisset obrectandi materiam. Obiter notanda Philologia Jesuitica, dicit illos omisisse ly Apadno, est ne hoc somnium Erbermannianum? Audiverat aliquando forte ab Hebraeotegi, אפדנו O hole Apadno; putavit ultimam prioris, le, esse articulum Gallicum, sed ne propter sequentem vocalem amputaret, assumpsit in gratiam Patroni sui Ignatii Lojola, Hispanis usitatissimum

tissimum y, fecitque ly, illorum enim lingua non patitur Apocopen. Verum quia nec Hispanis articulus est ly, Omnino sibi persuadebat Orientale admodum sic sonare, ly apadno. Male habuit Jesuitam, quod nihil in Glossa Vinariensi, circa vocabulum apadno, invenerit, quod in Antichristum Romanum quadraret, ideo multum de illo, merebimur, si aliquando præsentem exercitationem perlegerit. Optime Jesuitam in Porphyrio damnavit B. Hieronymus in h. l. Hæc ille (Vitus Erbermannus) in suggillationem nostri artificiosissimo (Jesuita peior, mendacissimo) sermone composuit, quæ etiam si potuerit approbare, non de Antichristo dicta, sed de Antiocho, quid ad nos, qui non ex omnibus scripturarum locis Christi probamus adventum, & Antichristi mendacium? Dimittat itaque dubia, & in manifestis hæreat. Putatne Jesuita egregie ab antichristianismo liberatum Pontificem, si una vel altera vox Prophetica nondum exacte applicata fuerit? Quotidie implentur ab ipsis, & sic quotidie novum accedit ex eventu, & aliis subsidiis lumen intelligendi Prophetica. Dimittat itaque Jesuita dubia, & in manifestis nostris probationibus hæreat, ne iudice Hieronymo, habeatur pro mendaciorum artifice. Quod dicit: Glossatores agere contra propriam legem, quidlibet pro quolibet ponere, ac alia comminisci, somnia proponere, &c. Sunt flosculi Jesuitici, quibus trophæa veritatis divinæ ac Evangelicæ à piis Doctoribus erecta, exornare solent. Stat pro nobis verbum Dei, quod manet in æternum: ringentibus in inferno, vel in purgatorio suo, Jesuitis. Videamus reliqua Erbermanni ad locum Propheticum: Solum quaero, qua ratione, vel auctoritate audeant illa verba, (& veniet ad summitatem ejus) si vernacule ponant, (bis mit ihm ein Ende werde) Certe S. Hieronymus, Hebraicæ linguæ callentissimus, conceptis verbis interpretatur de summitate montis sancti & inclyti. Verum quid S. Hieronymum curant Glossatores, qui nec Daniele curant. Hiulcus ab initio sermo, nolo tamen quicquam mutare. Videtur hoc Jesuitæ alicujus esse momenti, sed nullius esse, infra toto cap. III. ostenditur. Ubi simul videbimus pondus verborum B. Hieronymi. De excidio Antichristi, non de summitate montis, auctoritate veritatis originalis, &

lis, & ratione desumpta à proximè sequentibus verbis, interpretantur non solum B. Lutherus sed doctissimi Pontificiorum. Jesuita sibi timet ab exitio, amat summitatem montis ascendere cum Pontifice suo, sed & inde præcipitabitur, secundum Vaticanum B. Hieronymi de Antichristo. Ultima verba, quod non curent glossatores Danielem nedum Hieronymum: sunt consequens ineptissima calumnie, de omisso abiis in textu, vocabulo Apadno. Istis subiungit Jesuita verba aliqua Hieronymi in Porphyrium, ea per Summam injuriam torquet in Glossatores; Verum, ut iustissima sit verborum Hieronymi in Jesuitam retorsio, Judices rogo omnes, ad quos quorum nomine, & de quibus ista scribit Jesuita: Annon Hieronymus conveniat cum Kinaricenis, quod ibi agatur de Antichristo, nunc licet magis revelato? Annon Porphyrius conveniat cum Jesuita, qui id negat? Annon verba illa, propter imperitiam lingue Hebræe & ex illa natam calumniam Porphyrii, à B. Hieronymo prolata? annon in istis Porphyrio similis Erbermannus. Hæc quia ex nuda collatione Hieronymi & Glossæ Kinaricensis, cum ex postulatione Jesuitæ, centissima fiunt; Omnino dicendum: nihil animi integri aut pudoris superesse in Erbermanno, qui non veretur illis verbis Beati Patris, uti contra Beatos in cælo Glossatores. Et contra, nos iustitiam causæ Christianæ negligere, nisi verba S. Hieronymi, nostra hoc modo faciamus; Hoc ideo prolixius (& hic præfari & postea disputare volui) ut & Porphyrii Jesuitæ Erbermanni ostendamus calumniam, & Scripturæ Sacræ difficultatem, cuius intelligentiam absque Dei gratia, (qua destituntur Antichristiani) & doctrina majorum, (Christi, Apostolorum & Prophetarum, quam deserunt Romanenses,) sibi imperitissimi (inter quos Erbermannus) vel maxime vendicant. Parum adhuc dictum in Jesuitam omnis, cui cordi est veritas divina, reputabit. Impudens Jesuita perfricuit frontem, dum in proloquio ex postulationis suæ iniquissimæ, ita ad Cæsarem & Procures Imperii; nisi vicerò intentum, (videlicet, per calumnias, mendacia, criminaque falsi, tam Glossas Jenensium, quam confessionem Gerhardinam, antichristianismum Pontificiis affingere) legi talionis subiacebo, fronteque excipiam teterrimum stigma in calumniatores jure decretum. Quam belle vicerit, ex uno illo convi-

אהלי אפרו
JUBILÆUS ANTICHRISTI
ROMANI IPSIUS EXITIUM.

CAPUT PRIMUM.

TRADIT JUBILÆI ROMANI ORIGINEM,
RATIONEM AC FRUCTUS IMAGINARIOS,
EJUSQUE FUNDAMENTA DISCUTIT.

Ræmittenda aliqua sunt, quæ, quid sit, de quo acturi sumus, docebunt, viamq; nobis parabunt, ad evidentiorum loci Prophetici applicationem. *Originem* anni Jubilæi statim tempore celebrandi, Historicorum unanimis consensus ad Pontificem *Bonifacium* IIX. refert. Is A. C. 1294. ipsis natalis Domini vigiliis, Papa creatus, sequente A. 1295. statuit, imminens tunc annum secularem trecentessimum supra millesimum, *primum* fore Jubilæum, quolibet deinde centesimo celebrandum. Bzovius Tomum XIV. annal. ita orditur. *Omnibus retro seculis, solenne Pontificibus Romanis fuerat, natalitios Salvatoris dies, anno seculari recurrente, solennius celebrare, istud cum Bonifacius in mentem revocasset, annum præsentem (1300.) secularem, illustrem reddidit institutione Jubilæi.* Neque alii, qui, ut & isti solennitati antiquitatem concilient, originem altius repetunt, dicto Pontifici institutionis laudem detrahunt. *Clemens* verò Papa VI. A. 1342. ad annum quingagesimum solennitatem illam reduxit, & A. 1350. secundum habuit. Sunt Bullæ Papales, quæ Urbano VI. tribuunt institutum Jubilæi quovis trigesimo tertio peragendi, Bzov. ad ann. 1389. sunt & aliæ, quæ Gregorio XI. idem tribuunt; quod nimirum Christus vitam tanto

temporis tractu agerit & jubilæum sic prænuñciaverit. Vid. Voet. part. 3. Disp. select. pag. 1368. Verum illud nunquam usu receptum fuit, talitque; numerus Jubilæorum, ab Onuphrio Panvinio in Chronico positis. Sed quinquagesimus annus bis facer habebatur usque ad Paulum II. is intra XXV. annos circum Jubilæum coarctavit, estque ejus de hac re Bulla ad A. 1470. apud Bzovium; *Sixtus* deniq; IV. A.C. 1473. ad annum 1475. quintum Jubilæum celebrandum indixit, habuitq; tempore constituto. Fuit itaque usque in præsentem annum XII. & nunc *tertius decimus* Romæ sub Clemente X. agitur Jubilæus.

Mores & gesta auctoris Jubilæi.

§. II. Digna tanti instituti origo Bonifacio IIX. De quo: *intra vit ut vulpes, regnavit ut leo, mortuus est ut canis*, vulgatum dictum, etiam in Pontificiis scriptoribus, quos vide apud Cluverum Hist. univers. pag. 544. Duo Cardinales familiæ Columnnensis, publicis ad reges & principes literis, scribunt *de arrogantia, de ambitione Bonifacii, quod contra jus fasq; sedem Pontificatus occupasset*; referente Platina in ejus vita, ubi plurima legantur, quæ allati elogii comparationes illustrent: Inter alia Historici de eo judicium: *Moritur autem hoc modo ille, qui imperatoribus, regibus, principibus, nationibus, populis terrorem potius quam religionem injicere conabatur: quig; dare regna & auferre, pellere homines ac reducere, pro arbitrio animi conabatur, aurum undiq; conquisitum, plus quam dici potest, sitiens.* Et ut sciamus, quam commodè nomine regis describatur Anti Christus, ab initio vaticinii de eo prolati, Dan. XI. 36. juvat observasse ejus acta cum Imperatore & Rege Francorum. Imperator Albertus cum pro more, electionis suæ confirmationem a Bonifacio IIX. per Oratores peteret, sanctus pater, accinctus ense, coronaq; imperiali ornatus, in publicum prodians proclamavit: *Ego sum Cæsar ac Pontifex*; narrant laudati a Ruperto in Observ. ad Belold. pag. 698. Nec minus memorabilis est res ejus gesta cum Philippo Rege Francorum, scribit ad illum in hunc modum: *Bonifacius Episcopus, servus servorum Dei, Philippo Francorum Regi: Deum time & mandata ejus observa. Scire te volumus, quod in spiritualibus & temporalibus nobis subes &c.* Sed rege dignum responsum reddidit alter: *Philippus Dei gratiâ Francorum Rex, Bonifacio se gerenti pro summo Pontifice, salutem modicam sive nullam. Sciât tua maxima fatuitas, in temporalibus nos alicui non subesse, &c.* Postmodum, Rex Episcopos suos & viros doctos, Parisios convocat, & ex eorum decreto Bonifacium IIX. de his capitibus accusat; *Quod sit Simoniacus, homicida, usurarius, idq; esse manifestissimum, quod credat animam esse* mortua-

malum omne Jubilæus.

mortalem, quod habeat duas nepces concubinas, & ex utraq; filios progenierit, plura de eo, in compendium ex gravissimis historicis, collegit Osiander Hist. Eccles. Cent. XIII. Lib. 4. C. 7. B. Lutherus in præfat. proph. Daniel. Bonifacius VIII. der Grundschalk / der die Welt zum ersten mit dem gülden Jahr genäret und verführet hat. Certè, non sine infelicitatis omine sub tali Pontifice, tale fuit feralis seculi initium, & quasi consecratio. Visa auditaque circa id tempus plurima prodigia, quæ strictim recenset Hottinger. ad sæc. XIII. & XIV. Et quod tunc pii metuebant, nunc certius interpretantur eruditorum plurimi, cum illo Jubilæo cœpit seculum, quo solvendus erat Satanas. Vide commentarius nostratum in Apoc. XX. 4. 7. 8. nominatim B. Gerhardum Disp. 3. contra nov. Fanat. §. 15. Unus quippe annus, primus erat & seculi decimi quarti, & Jubilæi Romani, & regni Turcici; Annus enim Hegiræ 699. quo Ottoman primus Sultan salutatur, maximam partem incidit in A. Christi 1300. quod patet ex Celeberrimi D. D. Pocockii, præceptoris mei colendi, collatione ærarum ad Hist. Dynast. Abulpharagii, ejusque supplemento, pag. 42. ut pæne dixeris, Draconem, qui antea dedit bestie potestatem suam, Apoc. XIII. 2. 12. & jam solutus exibat ut seduceret gentes, congregaretq; adversus sanctos, c. XX. 7. 8. sic voluisse Jubilæo Romano nunciari, novæ tyrannidis exordia, & utriusque Anti Christi vires, contra Ecclesiam unitas. Nec male huc quadrat historia ap. Petrum Matthæum scriptorem Gallicum lib. 3. Bonifacium IIX. primo Jubilæi die sibi præferri curasse in triumpho duos gladios, ubi acclamatum fuit. Ecce duo gladii hic! Non nisi in circumstantia temporis variant scriptores Osiandro laudati. c. 9.

§. III. Veram Jubilæi causam optime expressit B. Lutherus noster in articulis Smalcaldicis: *Hac ratione (per indulgentias) cum accresceret pecunia, & nundinatio bullarum esset fructuosa, excogitavit annum aureum, Jubilæum verè auriferum, (Jubeljahr) (Güldenjahr) quem Romæ celebrari voluit. Hunc appellabat remissionem omnis culpæ & pæne. Accurrebant igitur plurimi, quia ab onere molestissimo liberari unusquisque cupiebat. Hoc erat effodere & conquirere thesauros terre. Max. Papa annos aureos multiplicabat, & alium super alium accumulabat, & quo plus auri devorabat, eo plus fauces ejus appetebant.* Form Conc. p. 324. (edit. Stregnes. p. 331.) Prætextus verò, quibus vel instituti vel mutati Jubilæi, egregiè exposuit adm. Rev. D. D. Varenius in append. not. ad Exod. pag. 460. *Ne turpitudini species deesset, seculi*

Causæ & prætextus mutationis.

solemnitas, à Bonifacio ; *Jubilei Israelis & magni Sabbathi sanctitas à Clemente: Christi etas -- ab Urbano; humana mortalitas vitæ, brevitæ, -- propter quam contrahendus erat character, à Sixto pretenderetur.* Turpitudine autem revera erat, ab Ethnicismo & seculari anno characterem temporis sumere ; Quomodo veteres Romani ludos seculares peragebant, centesimo quoque anno, quem ab urbe condita numerabant fuisse ex antiquis Rosinus antiquit. Rom. lib. V. c. XXI. Nec Platinus in vita Clement. VI. diffitetur, inde sumptum esse morem in Papatu : probatque ulterius Vossius in Etymologico ad voc. *Jubileus* : Quod autem vir magnus existimat, Pontifices characterem quinquagenarium non à Judæis sed à Romanis accepisse, repugnat expressis verbis Clementis VI. sic primum ordinantis : *Nos attendentes quod annus quinquagesimus in lege Mosaica Jubileus remissionis & gaudij, sacerque dierum numerus, quo lege sit remissio, censebatur ; -- de fratrum nostrorum consilio prædictam concessionem indulgentiæ -- ad annum quinquagesimum duximus reducendam.* Extat bulla integra ap. Bzovium ad A. 1342. §. 4. Romanis quinquagesimus nunquam hac ratione sacer. Nec bene sibi constat ratio Vossii, quam quoque urgent Belgæ in scholiis ad Lev. XXV. 10, alique, videlicet quadragesimum nonum, & non quinquagesimum fuisse Judæis Jubilæum. Nec quærenda fuissent, profanorum auctorum loca, ut obtineret in Levitico more numerandi & loquendi vulgo usitato, quinquagesimum positum esse ; firmior auctoritas legislatoris & validiores rationes eorum qui propriè de anno Jubilæo inchoando post XLIX. completos, legem interpretantur : Hujus sententiæ defensores & rationes, ex Poli Synopsi Criticorum exhibet max. Rev. D. D. Calovius Tom. I. Bibl. Illustrat. p. 1308. B. Lutheri versionem optimam h. l. esse ostendit D. D. Varenius l. c. p. 474. Manet nihilo minus turpe, quod Papa abrogatum Jubilæum Judaicum in Ecclesiam Christianam reduxerit, cum opprobrio, per Salvatorem nostrum acquisitæ libertatis perpetuæ Esaj. LX. 21. & LXI. 2. Luc. IV. 19. Turpissimum erat Paulo II. ad tam angustum terminum Jubilæas solemnitates restringere, nulla ex gentilibus ludis occasione, nulla ex Hebræorum statutis accepta auctoritate. Cornelius à Lapide ad Lev. 25. dicit illum quinquagenarium vere Jubilæum fuisse, quia in lege veteri fundamentum habuit. Cur ergo mutaret? Duo ad hoc Paulum, movisse, ex ejus vita, prout à Platina : qui sub eo vixit, describitur, colligere licet : *Libidinem innovandi & cupidinem habendi.* De priori testan-

Paulus II.
Papa qualis.

testantur ipsius verba ad Platinam: *Nescis omnia jura in serinio pectoris nostri collocata esse? Pontifex sum, mihiq, licet pro arbitrio animi, aliorum acta & rescindere & approbare.* Objiciebat alio tempore Paulus Platinae ingrati ejus animum, de hoc ipse Historicus pag. 338. *Si spoliare homines, emprione sua incognita causa, si carcere, si tormentis, si ignominia, si calumnia afficere beneficium est, certe erga me beneficium & liberalis dici potest Paulus; & ego ingratus, qui tantorum maleficiorum immemor, ab urbe non discesserim suis mandatis obtemperans suis pollicitationibus toties frustratus.* Attulimus hæc verba, quia in compendio exhibent crudele & astutum ingenium Pauli Avaritiæ labe, communi Pontificum morbo; Insignem & illum fuisse patet ex eo, quod cum ejus Camerarius Cardinalis, vir ditissimus, hæredes ex testamento reliquisset duos fratres, cognomento *Scarampos*, omnes facultates Paulus, ei licet testandi facultatem ultro permisisset, sibi vindicavit. Et ad finem Historiæ tale elogium illi ponitur: *in colligendis -- pecuniis ira diligens fuit, -- Omnia enim officia suo tempore venalia erant: quam obrem factum est, ut qui episcopatum aut beneficium vellet, officium aliquod emeret, quo lenocinio quod vellet, consequeretur; superatis competitoribus omnibus, doctrina & probitate vitæ quovis magistratu & honore dignis. &c.* Nonne hoc ex infallibilitate Papali, quam quoque Jesuitæ ad res facti extendunt? Verum annum aureum illum non attigit Paulus, sed fatis præventus cogitur lucrum relinquere Sixto IV. qui, quin & propter illud, breviorum periodum jubilæam retinuerit, dubitare nos non sinit Onuphrius Panvinus in vita Sixti: *Primus vendidit officia (certa ut loquuntur, taxa,) vetustigia nova invenit, vetera auxit; Plures a sacris hominibus decimas, non sine maxima avaritiæ nota exegit.* De Clemente ita Crantzius lib. IV. Histor. cap. 26. *Clemens VI. dubium, an amore pecuniæ, an desiderio salutis hominum, sancivit jubileum celebrari anno quinquagesimo.*

Forma in-
choandi Ju-
bilæum.

§. IV. Quæ sit ratio Jubilæi Romani, abunde docent bullæ Pontificum & multi doctores Pontificii, quos longa serie enumerat. Voët. part. 3. Disp. select. p. 1376. Nobis sufficit ex illis pauca de ejus forma exhibere. Incipit annus Jubilæus vigiliis nativitatæ Domini, sive quod eo die Pontifex creatus Bonifacius, instituti auctor; sive ut sanctissimi festi veneratione Jubilæi initium reddant augustius. Tunc post meridiem, Pontifex magnæ ædis Petrinæ portam adit, summa cum pompa, sanctamque portam argenteo malleo ter pulsat. Illam post, summus poenitentiarius cum duobus aliis pertundunt eodem malleo

malleo, cujus denique murum prorsus disjiciunt cœmentarii, ut lapides lateritii (res pretiosa!) colligi possint. Pœnitentiarii vestibus sacris ornati, aqua benedicta omnem illam partem, qua nitebatur paries, abluunt. Ingreditur sic Papa per portem sanctam, vespertinaque preces maxima solennitate inchoantur. Eodem temporis momento, tres Cardinales ad alias tres portas sanctas, S. Pauli, S. Johannis Lateranensis, & S. Mariæ majoris, aperiendas mittuntur, quæ pari ritu aperiuntur, quo porta S. Petri: manentque apertæ omnes quatuor, totius anni sancti curriculo. Sequenti natalis Domini vigilia, à Papa & tribus Cardinalibus, magno cum cæremoniarum splendore, iterum clauduntur. Quicquid vero in Ecclesia Romana, est superstitionis cultus, sive in Basilicis sive in templis aliis; quicquid est processionum & religiosi apparatus, diebus festis aut profanis; hoc anno plus solito splendet. Solennitatem inprimis augente maximo hominum confluxu.

Figmenta
de thesauro
Ecclesiæ.

§. V. Verum ut hæc institutio contra simplicitatem Christianam pugnat, (mox gravius dicemus;) ita maximam animadversionem meretur *plenarum indulgentiarum* concessio, quæ alias frequens, anno Jubilæo liberalissima: Dicunt Pontifici datam potestatem illas dandi ex pretiosissimo Ecclesiæ thesauro, in quo recondita merita, ut loqui solent, Christi superabundantia, quibus accedunt merita Sanctorum, in primis B. Mariæ virginis, quippe dum in hac vita fuerunt sancti, multa ipsis ad salutem non necessaria egerint, adeoque plura supererogasse: plura etiam & graviora sint perpessi; quam pro peccatis suis debuerunt. Illa omnia tanquam in cistam quandam congesta Ecclesiæ thesaurum constituere; cujus claves traditas existimant Pontifici Romano, ut is vel per se, vel per alios, visitantibus Basilicas Romanas, aliisq; licitantibus & redimentibus, indulgentias concedat; quæ ad id per eorum sententiam valent, ut fiat remissio pœnarum temporalium, vel in hac vita vel in purgatorio luendarum. Sic cum caute volunt loqui, egregium thesaurum institutoria arte exponunt: ante tempora B. Lutheri crassius decipiebant. Ejusmodi, quas retulimus ratiocinationibus, conflatae sunt Bullæ Pontificum, & inprimis Clementina ap. Bzovium ad A. 1342. multisq; modis illas arcas disruptas, resarcire student posteriorum temporum Canonistæ, & aula Romanae advocati. Quomodo vero fiant homines anno Jubilæo participes indulgentiarum, præstat verbis primæ de illo Bullæ declarare. Ita Bonifacius: *Nos omnibus ad Basilicas ipsas accedentibus reverenter, vere pœnitentibus & confessis,*

non

non solum plenam, sed largiorem, imo plenissimam omnium suorum concedimus veniam peccatorum: statuentes, ut qui voluerint hujus indulgentiæ à nobis concessæ particeps fore, si fuerint Romani, ad minus triginta diebus continuis vel interpolatis, & saltem semel in die; si verò peregrini fuerint aut forenses, modo simili diebus quindecim ad Basilicas easdem accedant. Unusquisq; tamen plus merebitur, & indulgentiam efficacius consequetur, qui Basilicas ipsas diutius & amplius frequentabit. &c. Ad hoc præscriptum plebem ordinariis bullis remittunt Pontifices recentiores; Basilicarum numerum auxerunt quoque & in rebus minoris momenti aliqua immutarunt. Fructum illum Jubilæi imaginarium, mire extollunt Romanenses. Osorius ap. Gerhard. L. C. de pœnitentia §. 135. *Jubileum dicere possumus tertium Baptismum. Sicut Baptismus dicitur indulgentia plenissima quia in eo omnis culpa & pœna deletur, ita Jubileum dicere possumus Baptismum, cum in eo simile quid fiat.* Voëtius I. c. p. 1370. ex celebri Casuista Pontificio Diana part. 1. Tr. II. resol. 16. sequentia citat: *Qui peccat ob spem absolutionis obtinendæ virtute Jubilæi, quamvis enormia quæq; scelera committat, Jubilæus illi prodest: quia nulla sit hujus confidentiæ exceptio in Bulla.* Passim his affinia occurrunt. Qua denique ratione, ubique indulgentiarum concessione lucrabatur Papa credulorum nummos & animos, ex ipsa consuetudine & praxi Romanæ curiæ tradit B. Chemnitius in Examine Concil. Trident. de indulgent. pag. 736. Plenitudinem potestatis profundendi plenarias indulgentias, Romanus Pontifex ita sibi soli reservatam voluit, ut pro expilatione eorum, qui non adirent Romam, vel negotiationem istam per alios exercerent, eam facultatem certis limitationibus aliis venderet, & per legatos plenarias indulgentias concederet, ad instar Jubilæi. Addit -- *Sed ecce iterum novam imposturam, ne enim ideo; quod ubique plenariæ indulgentiæ postarent, Jubilæi nundinationes Romæ frigerent, Pontifices imminutibus Jubilæis, venditas prius facultates & concessiones, suspenderunt usq; post Jubilæum vel ad beneplacitum; sæpius etiam posteriores Pontifices privilegia indulgentiarum à prædecessoribus vendita, revocarunt, & irrita fecerunt, ut de novo & carius redimerentur.* Extant hæc in extravagant. Pauli II. & Sixti IV. & in Gravaminibus Germaniæ. Quodque durante Jubilæo omnes aliæ Indulgentiæ cessent, auctoritate Gregorii XI. Clementis IX. & Urbani IIX. probat Voët. I. c. p. 1372.

§. VI. Hisce de origine, forma ac fructibus Jubilæi Romani, in antecessum cognitis, transitus faciendus esset ad applicationem loci Prophetici, quæ ex vero ejus intellectu & nexu vaticinii, collato deinde utroque cum eventu ipso, evidens & commoda omnino apparebit; verum cum non satis iusta fortassis videretur, nisi prius quoque probatum fuerit, esse hoc institutum Anti Christianum; ac ut tale, à Divina sapientia Ecclesiæ Christi prænunciatum, cumque exitio anti Christi per justitiam omnipotentis conjunctum. Proinde parabitur nobis sic quoque via, *ad justissimam vaticinij applicationem*, cum ostenderimus: *Jubilæum Romanum, quantum in se est, evertere fundamentum fidei ac libertatis Christianæ*: et ob hoc, præter respectus alios, *summæ Anti Christianum esse*; quandoquidem miseris Ecclesiæ Romanæ civibus, jugum imponit, illisq; Christum, unicum omnis salutaris remissionis fontem; & fidem veram, solitarium percipiendæ remissionis peccatorum; & quod idem est, gratuitæ justificationis æternæque salvationis obtinendæ medium, Rom. III. 28. c. IV. 6. 7. 8. Lib. Conc. pag. 381. 707. vel impiè aufert, vel perverse contaminat. Sunt autem *Tria* in primis dogmata Papistarum, quibus tanquam fundamento nititur utilitas jubilæa; quæ ut semper detestanda sunt, ita nunc nobis diruenda in gloriam Salvatoris nostri Jesu Christi, ac honorem pretiosissimi ejus meriti. Toti negotio Jubilæo ista substernunt, I. *Suscipiendas esse visitationes Basilicarum Romanarum, spe merendi indulgentias*. II. *Thesaurum peculiarem Ecclesiæ esse, ex quo depromantur illæ indulgentiæ*. III. *Ex illo thesauro per Pontificem, vel per quos ipse voluerit, visitantibus plenissimas concedi indulgentias*. Hæc ordine jam discutiemus.

§. VII. Primum dogma de meritoriis visitationibus Basilicarum, magnæ arguitur convinciturq; impietatis; *Generatim*, tum omnibus scripturæ locis, quæ rejiciunt cultum à Deo non præceptum, sed *ἐν ἐλεοθερησικίᾳ* susceptum ab hominibus, Deut. XII. 8. Matth. XV. 9. & quod apprimè huc quadrat, Coll. II. 22. 23. tum universis verbi divini ponderibus, quibus omnis merendi mediandique dignitas, derogatur humanis operibus quibuslibet in percipiendâ remissione peccatorum, & impetranda salute æterna, quippe quæ à parte hominum, soli fidei in Christum unice adscribitur. Act. X. 43. Rom. III. 24. IV. 2. 4. 8. 9. Gal. III. 16. 21. Luc. I. 47. &c. &c. Quæ Pietas orthodoxa, horribili Pontificiorum de merito dogmati, fortiter opposuit & feliciter vindicavit. *Speciatim* voco rejicitur ex eo, quod in Novo Testamento, ex natura
liber-

libertatis Christianæ, & requisito colligendi Ecclesiam per universum terrarum orbem, non velit Deus uni loco præ alio, peculiarem ejusmodi sanctitatis opinionem concedere, sed jam ante sustulit locorum, quoad hoc privilegium, differentiam. *Mulier, crede mihi*, dicit Christus: *quia venit hora, quando neq; in monte hoc, neq; in Hierosolymis adorabitis Patrem*, Joh. IV. 21. *sed in omni loco volo viros orare, levantes puras manus sine ira & disceptatione, similiter & mulieres, &c.* docet Paulus 1. Tim. II. 8. 9. idque auctoritate Apostolica V. 7. Grandis & periculosus nequitur laqueus conscientis simplicium; nam si Romam eunt, confidentia merendi peccant; si impedimentis aliis retinentur, putabunt se excludi beneficio merendi. Tollitur præterea illo dogmate, omnis consolatio ex promissione præsentis Christi, æqualiter gratiosæ apud omnes fideles in nomine ejus congregatos, Matth. XIX. 20. Et, ut sunt homines in Papatu ad alendam superstitionem educati, & tantum non stupidi, facile inducentur hac ratione, ut negent Dei omnipræsentiam aliaque attributa, quibus excitandus in nobis verus Dei cultus. Denique totum illud locorum discrimen, & ex illo nata visitatio meritoria, provenit ex idololatræ principio circa venerationem Sanctorum & reliquiarum; Imo ad hanc firmandam & augendam, tam operose defenditur suscipiturque religiosa quævis, apud illos peregrinatio. B. Patres primorum seculorum seculorum ridebant, satisq; improbabant superstitionem hanc molestiam, vid. Chemnitius Exam. Concil. Trid. pag. 670. Elegantissima sunt verba Nysseni in epistola de iis quæ adeunt Hierosolymam: *Quid vero plus est habiturus, qui loca illa adit? Quasi vero in locis illis spiritus Sanctus abundet, & gratia Dei amplius sit ibi?* Orthodoxam antiquitatem in hoc argumento, variis scriptis contra Pontificios vindicavit Heideggerus.

§. IIX. Verum in hoc miserandi *δεισιδαιμονες*, quod putent se sanos. Et, quod mireris, tam gravem rem, & sibi & aliis imponunt, absque omni mandato divino, absque omni notitia certa de divina voluntate talia approbante, ac denique sine aliquo exemplo urgente. Dicunt Paulum Act. XX. 16. *Festinasse, ut si possibile sibi esset, diem Pentecostes ageret Hierosolymis.* Non urgeo quod id egerit in honorem Synagogæ nondum penitus sepultæ. Certe vers. 24. ipse causam festinationis exponit: *Ut expleret ministerium quod accepit à Domino, testificandi Evangelium Gratis DEI*, quod opportunè fieri existimavit temporis Festi, ut & fratres confirmaret, & advenientes Christo lucrifaceret.

Act. 20. 16.
expl.
Theaurus
Pontif. nul.
lius pteii.

ret. Unice studium gloriæ Divinæ proficitur V. 21. 22. 23. & hypocriteos arguitur, quando in exemplum allegatur ab iis, qui studio mercedis & remissionis pænæ, Romam ipsiusque sepulcrum & Basilicam adeunt. Ridicula sunt quæ ex miraculis; corrupta quæ ex antiquis; quæ ex Vet. Test. petuntur, aliena prorsus sunt, ad commendandas visitationes Pontificiorum religiosas & meritorias.

§. IX. Majores impietatis numeros complectitur alterum illud dogma, *de Thesauro coacervato ex meritis Sanctorum, inprimis B. Virginis, additis superabundanti merito Christi, ex quo thesauro depromantur indulgentiæ.* Quæ major in Divinum Redemptorem nostrum excogitari poterit blasphemia? Quid apertius contradicit verbo Dei? *Torcular calcavi solus ego, dicit Filius Dei, & de populo non est quisquam mecum, Esaj. XLIII. 3. Et ex ejus plenitudine nos omnes accepimus, Johann. I. 16. Sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi semel, Heb. X. 10. Hic autem unam pro peccatis offerens hostiam v. 12. Una enim oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos v. 14. adde. Esaj. LIII. Joh. I. 29. Tit. III. 5. 1. Joh. I. 7. & II. 2. & alia per plurima, quibus scriptura, prævidens malitiam Pontificiam, de sufficientissimo ac unice salutari merito Christi, nos certos reddere voluit. Nonne fabula illa de thesauro ex meritis Sanctorum, vim infert modestiæ Beatorum? qui sancti esse nequeunt, nisi memores fuerint verborum Magistri siti: *Vos cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite, servi inutiles sumus.* Luc. XVII. 10. *δὲ ἀχρεῖς* ex usu scripturæ, non tantum privative,*

Pii Christiani detestantur thesaurum manensium

qui nullum dat commodum, sed & positive qui dat damnum & molestantiam: Rom. III. 12. voci *ἡ χρεώδης*, respondet Psal. XIV. 3. & LIII. 4. Hebræum *נְאֻלָּה* nealā chu (elacta) *puidi, abominabiles facti sunt.* Et Matth. XXV. 30. *τὸν ἀχρεῖον δόλον, servum non frugi, servum nequam* vocandum, ex pœna apparet. Vultrique Christus hanc à suis exigere confessionem, agnoscant se propter imperfectionem actionum suarum, servos nequam; ut id fusc ostendit max. Rev. DD. Seb. Schmid. præceptor meus venerandus, Disp. Miscell. XI. B. Petrus, cujus fidem jactant Pontifices & successionem, sed utrumque falso, apertissime condemnat impiam illorum sententiam, Act. IV. 12. B. Paulus ne enumeratione magnorum pro Ecclesia DEI laborum, 2. Cor. XI. illi quisquam tribuerent meriti, intempestivi meritorum aestimatores, subjungit: *Pro me ipso non gloriabor, si non in infirmitatibus meis, c. XII. 5.* In quo autem sua & omnium fidelium gloriatio sita sit, optime expressit ad

fit ad Gal. VI. 14. *Mibi autem absit gloriari, si non in cruce Domini nostri Jesu Christi.* In hujus vere Christianæ gloriæ opprobrium confictus est mixtus ille thesaurus; In tanta Evangelii luce illum defendi etiam ab iis qui diligenter nostratum scripta legerunt, deplorandum voluntariæ cœcitatibus documentum est. Mirari convenit illustres fratres de Wallenburch, qui inter modernos scriptores Pontificios, sinceritatem aliquam præ se ferunt, passim in operibus suis, in his admodum sibi place-
re; doctrinam Ecclesie Romanæ, etiam in articulo justificationis, non dare Protestantibus justam causam separationis. Cum ex præscripto verbi divini, certissima sit sententia: *nullo modo cum Ecclesia Romana conveniendum, postquam illa, ab Ecclesia Christi se ipsa separaverit, impuris illis in negotio salutis dogmatibus, factaq; per illa & innumera alia Anti-Christiana.* Quod jam ultra sesquiseculum Pontificiis demonstratum est, verum illi, ut impleverint dictum Apoc. XVI. 9. *astuaverunt & blasphemaverunt, & non egerunt penitentiam, ut DEO gloriam da-*
rent.

§. X. Provocant ad dictum Col. I. 24. ad quod B. Clementius I. c. p. 717. & alii apud Collectorem vindictarium Bibl. sufficienter respondēt. Omnes detorsiones refellit paraphrasis, fidei & contextui analoga. *Gaudeo, inquit Paulus, I. c. in passionibus meis pro vobis, non meritoriis, sive ut vos redimam, susceptis: nunquid Paulus pro vobis crucifixus? 1. Cor. I. 13. sed quas occasione prædicationis Evangelii, tanquam Minister Col. I. 23, 25. sustineo, in illis perferendis cum gaudio pergo, Act. XX. 24. & adimpleo ea quæ defunt afflictionum Christi; non illarum passionum quas pro redimendis hominibus subivit, perfectissimæ illæ erant & consummatissimæ, Heb. XII. IX. X. &c. sed illas afflictiones Christi appello, quas in ministerio ejus mihi ab illo impositas novi, ipse enim Dominus meus dixit: ostendam Paulo quanta oportet eum pati pro nomine meo, Act. IX. 16. In illa quantitate mihi ad mensa ostensa que sunt adhuc *ὑπομείματα*, sunt aliquæ reliquæ, adimplenda per reliquam partem cursus mei in munere Apostolico, Phil. I. 24. 25. Quæ passiones etiam Christi appellandæ, quatenus patiēdo reliquit nobis exemplum, ut sequamur ejus vestigia, 1. Pet. II. 21. has, inquit Paulus, reliquias perfero *in carne meâ*, adhuc mortalis & terrestrem circumferens domum, 2. Cor. V. 1. &c. *pro corpore ejus quod est Ecclesia*, cujus minister sum Col. I. 23. 25. & cujus gratia omnes has passiones Christi sustineo, 2. Cor. I. 5. 6. Et in illis tollerandis magna mihi consolatio à*

Dictum Col.
I. 24. & alia
vindictantur.

Christo, dum ejus Ecclesiæ, ministerialem operam lubens præsto. v. 7. Hunc esse sensum dicti Col. I. 24. ex contextu aperte evincit celeberr. Theologus Argentinenſis jam §. præced. laudatus, in Collegio Mſſ. exegetico ad illam Epistolam. Locum 2. Cor. VIII. 14. minus urgent, haud dubie à nostris edocti, agi tibi de communicatione Evangelii, facta Corinthiis ab Ecclesia Hierosolymitana, circa illa tempora; conf. Rom. XV. 26. 22. 1. Cor. IX. 11. Solent quoque articulum de communione Sanctorum, in subsidium vocare sententiæ, de communicatione meritorum in mortales derivatorum; verum svavissimo articulo sic abutuntur vehementer, & aliter intelligendum esse, pietas charitasque orthodoxa monstrat; Perspicue declaratuf in communicabile omne meritum humanum, sive ex opere, sive ex passione æstimandum, Gal. VI. 5. 6. Delabuntur tandem ad ratiocinationes: *Satisfactio Christi*, inquit, *fuit infiniti pretii, & pro omnibus hominibus præstita. Cum igitur non omnes salventur, sequitur non totam satisfactionem applicari, sed illam non applicatam reservari in thesauro, per indulgentias dispensandam.* Egregium certe specimen subtilitatis Scholasticæ, quod auctoritate Papali, Clemens VI. primum Jubilæis indulgentiis subſtravit. Verum si est, ut omnino fateri coguntur, infiniti pretii meritum Christi, ad quid ergò adjungantur operum aliorum æstimationes? & annon per infinitum precium suum satisfactio Christi tollat omnem culpam & pœnam? & quid ergo indulgentiæ? At quomodo dividunt in applicatuf & non applicatuf? si est infinitum, utique indivisibile est pretium redemptionis nostræ. Et certe non una ratione, pugnat illa satisfactionis disſcerptio contra gloriosissimam Personam & officia Christi; imo contra proprias Pontificioruf hypothefes. Et cuf Clemens ille aliq; ita partiuntur, divinuf *ἀντὶ τοῦ*, se ipsi indignos reddunt pretio sanguinis redemptorii.

Tertiuf fundamentum Jubilæi utilitatis diruitur.

§. XI. Restat tertium, ad Jubilæum commendandum à Pontificiis celebratum dogma: *Ex Thesauro isto, per Papam Romanum, vel ejus in hoc negotio vicarios, concedi indulgentias plenissimas visitantibus majora templa Romana, quibus indulgentiis liberantur à pœna temporali, vel in hac vita vel in purgatorio subeunda.* Languesceret studium ad-eundi Romam & frustra esset Thesaurus, nisi illa indulgentiæ concessio accederet. Est itaque in hoc ultimo omne malum quod in prioribus duobus, accedunt quoque præterea alia absurda, quæ illius pravitatem augent: *singularis Potestas Papa; indulgentiarum concessio; pœna temporalis sublata culpa & pœna æterna, remanentia; deniq; purgatorium.* Sunt hæc infallibilia axiomata Romanensium, à nostratibus ut impia & falsa

& falsa jam dudum rejecta, neque nobis propositum singula hac vice excutere. Sed corruet facile tota Jubilæa structura, si dirutis duobus prioribus fundamentis, eversum quoque fuerit tertium, videlicet *indulgentias concessas à Pontifice liberare à pœna, quam temporalem vocant.* Nulla hic nobis necessaria prolixitas, quandoquidem totum illud negotium indulgentiarum, jam ante à Theologis Orthodoxis feliciter, profligatum. Et inprimis à B. Chemnitio, qui post B. Lutherum in eo optime meruit de Ecclesia Christi, quod Romanæ Ecclesiæ vanitatem in illo articulo, piis omnibus execrandam, tam distincte & nervosè ostenderit. Torquebimus itaque buccinatores Jubilæi Romani iisdem Argumentis, quibus beatus ille vir, decretum Tridentinum de indulgentiis, nullius pretii esse clarissimè demonstravit. Illa adhibemus, (non ignari quod alii aliter illam controversiam tractent:) cum jam per centum annos nihil ad justam sui excusationem, vel erroneæ doctrinæ & consuetudinis emendationem, attulerint Pontificii. I. *Tota illa indulgentiarum nundinatio nullum habet in scriptura fundamentum:* adducit verba Durandi de sancto Portiano Anthonini Episcopi Florentini, Rossensis, Sylvestri Prieriæ idem sentientium, addunt alii Alphonsi de Castro, Gregorii de Valentia confessionem; Et in primis huc facit Cajetani assertio, opusc. 15. cap. 1. *Nullas scripturas S. nullam priscorum Doctorum, Græcorum aut Latinorum auctoritatem scriptam, indulgentiarum orium ad nostram notitiam deduxisse: sed à trecentis tantum annis hoc scripturæ commendatum esse de vetustis patribus, quod B. Gregorius indulgentias stationum instituit.* Hic Cajetanus, inter primos Lutheri adversarios erat, & hoc ipso meruit ante triennium, cum terras Pontificiorum transirem, sanctorum numero solenni Canonizatione inferi. Erunt itaq; illa verba apud indulgentiarum patronos, omni exceptione majora. Observari item meretur Cardinalis hujus discursus cum Adriano VI. de indulgentiis, ap. Pet. Suav. Polanum, Hist. Concil. Trid. lib. I. p. 22. II. *Doctrina, praxis & usus indulgentiarum, præcipuos & summos fidei nostræ articulos, insidiosè convellit, turpiter conspurcat, & funditus evertit: Pugnans indulgentiæ, 1. Contra meritum & satisfactionem Christi. 2. Contra gratuitam & plenariam remissionem peccatoribus à DEO factam. 3. Contra usum verum clavium cælorum. 4. Contra fidem. 5. Contra doctrinam orthodoxam de bonis operibus.* Qualis corruptio in singulis per indulgentias inuenta sit, perspicuè docet examen, p. 709. III. *Scriptura nundinationes illas indulgentiarum, Prophetico spiri-*

Argumenta
primaria
contra In-
dulgentias;

in molliu
meditatio
in nobis
gna

spiritu, quasi intento digito, ante & notavit & damnavit 2. Pet. II. 13. Et in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis -- Et in avaritia scietis verbis de vobis negotiabitur. Deniq; IV. Quomodo purior Antiquitas indulgentias illas Papales ignoraverit, & quomodo post illarum introductionem semper à viris bonis illis contradictum fuerit, prolixè Catalogus testium veritatis, B. Chemnitius in Examine passim, B. Gerhard. in Confessione Cathol. & l. c. de poenitentia, Heideggerus & alii recensent. Non tantum privati multi, sed junctim concilium Lateranense, & aliud Viennense, tota Academia Parisiensis sub Clement. VI. indulgentiis Papalibus se opposuerunt. Et natio omnis Germanica Anno 1510. in gravaminibus ad Maximilianum Imperatorem, de indulgentiis conquesta est.

Walenbur-
chicum pa-
trocinium
Indulg. no-
vum.

§. XII. Non fert ratio exercitationis nostræ, ut ad singula superflugia Papistarum digrediamur; adferendum unum alterumque ex Tom. II. operum Fratrum Walenburchicorum: quos in hoc negotio nunc refutare placet, quia inter recentiores sunt, qui alicujus momenti scriptum à parte adversariorum ediderunt, & quia ipse in fratre adhuc superstitè, Petro de Walenburch, Suffraganeo Colonienfi, doctrinam & modestiam illorum, coram expertus sum. Ita autem illi l. c. in compend. controvers. partic. cap. 27. *de indulgentiis. Indulgentiæ versantur circa pœnas temporales, quas DEUS peccatoribus infligit, post remissam culpam peccati & pœnam æternam. Protestantes h. l. solent altum clamare, improbantes quod nesciunt, & facientes quod improbant.* Miror quam incogitanter hæc scribunt. Certe Fratres in lectione Theologorum nostrorum occupatissimi, non nesciebant *quàm bene Protestantibus*, ut nos appellant, *nota sit doctrina Romana de indulgentiis.* Et omne id quod Fratres l. c. adducunt ad illustrandum controversiæ statum, adeo bene fidei nostræ Christianæ propugnatoribus innotuit, ut jam ante sesquiseculum, & toties ab illo tempore, ab iis profligatum sit ac confutatum sufficientissimè. Nam ut occasione indulgentiarum pura Evangelii prædicatio cœpit, ita non sine causa Evangelicorum labor in illis examinandis ac rejiciendis, cum cura versatus est. Ac ut ut sciam *illum Articulum inter fundamentales Ecclesiæ Papalis esse*, non tamen mihi persuadeo, velle Fratres in illo condere *mysterium Babylonicum*, Apoc. XVII. 5. quasi post tam longas multasque disputationes, res occulta prorsus manserit. Si verò id volunt, nos expedite non scire omnes difficultates, quas negotium indulgentiarum habet; dicimus

Nullum iis
præsidium
in doctr. Ev-
ang.

nec ipsos patronos illarum, sibi in hac controversiâ constare. Suttle-
 vius *quinquaginta quatuor contradictiones* annotavit; Solus Bellarmi-
 nus *de indulgent.* ab initio usq; ad pag. 58. plus quam *triginta* suggerit.
 Joseph Angles, *in 4. Sent. quæst. de indulgent. quing.* narrat *opiniones*
contrarias de indulgentiarum valore, *duas* de thesauro, *duas* de causâ
 efficiente, *duas* de dispositione recipientis, *duas* de tempore, quo incipit
 esse sub gratiâ, *duas* de sufficientiâ eleemosynæ pro bello sacro datæ,
 vid. Heideg. anat. Conc. Trid. pag. 1204. Quomodo verò alterum pro-
 batum dare conantur, videlicet, *Protestantes id facere quod improbant,*
res observatione dignissima est; Ipsi sibi persuadent, de nobis illis sermo
 est, *unum actum fidei, quo apprehenditur Jesus Christus, cum omnibus*
 suis meritis, efficere Jubileum & indulgentiam plenariam, tum culpæ
tum pænæ temporalis. Ita dicimus credimusq; , non ex merâ præsum-
 ptione, sed fide, verbo divino firmissimè nixa. Huic (Jesu Christo) o-
 mnes Prophetæ testimonium perhibent, *remissionem peccatorum accipere*
per nomen ejus omnes qui credunt in eum, Act. X. v. 43. *In Filio habemus*
redemptionem, remissionem peccatorum, Col. I. 13. Ab omni eo, ad quod
 per legem tanquam ad pœnam obligabamur, ab eo nos liberavit Chri-
 stus, Rom. IIX. 1. 2. 3. Gal. IV. 4. 5. & V. 1. Col. II. 13. 14. &c. per legem
 obligamur non tantum ad pœnam æternam sed & temporalem, Deut.
 XXII. &c. adeoque non solum ab æternâ, sed ab omni pœnâ, cui per
 transgressionem legis sumus obnoxii, liberamur per Christum, Rom.
 IIX. 1. Utinam sic quoque sentirent Romanenses! Longe verò aliter de
 suis docent Fratres his verbis : *Nos autem in meritis Christi remissionem*
culpæ & pænæ æternæ invenientes; quarimus in iisdem meritis, per opera
pœnitentialia, remissionem pænæ temporalis. Discedunt non nihil à reli-
 quis Pontificiis, cum in meritis Christi dicunt se querere remissionem,
 ac fortè omiserunt *Santos*, ut tantò similiora nostris proferrent, quod
 unicum fere studium est Walenburchicum. Male autem dicunt, *per*
opera pœnitentialia queri remissionem pænæ temporalis, majorem remis-
 sionem dicunt se invenire, quasi plus esset in alterâ temporalium ma-
 lorum remissione. Removimus autem quamcunque remissionem per
 opera; & operariam illam, nunc quoque simpliciter remitteremus ad
 Pontificios, remissionem, nisi voluissent doctrinæ nostræ puritatem, isti-
 us fermenti suspitione conspurcare; ita enim in sequentibus : *qualia*
(opera pœnitentialia) apud ipsos (Protestantes) ad advertendas eas pæ-
nas, post ejusmodi actum fidei, essent inutilia, nisi nobiscum tenerent, esse

Op, pœnit.
 non meren-
 tur remissio
 pœnæ tem-
 poralis.

facienda opera penitentialia, per que vi meritorum Christi, pœna temporalis remitteretur. Pervertitur sic doctrina nostra, & quatenus relinquitur à Fratribus sana, eatenus nihil illis prodest, nec quicquam de-
cedit efficaciæ argumentorum nostrorum contra indulgentias. Quis
unquam Evangelicorum dixerit: *opera penitentialia esse utilia ad remissionem pœnae temporalis?* Alius certè usus operum necessariorum à
nostris traditur, & in Libro Concord. ipsâque Aug. Conf. Art. VI. in-
culcatur. Familiare Pontificiis est objicere ex V. Test. varia exempla
post remissionem peccati afflictorum; verùm ex D. Chemnitii Examine,
pag. 714. & seqq. discere potuissent, *quod ejusmodi afflictiones inve-*
ris fidelibus, non sunt pœna sed castigationes paternæ, quarum causas lon-
gè diversas esse ostendit ab onerosâ pœnæ obligatione; Verùm sic non
habuissent Walenburchici, in quo convenientiam quaerent, si bonâ
fide nostram proposuissent sententiam. Adducunt post *Molinæum*,
Calvinistam, sed nec ille id dicit quod volunt; nec ad nos pertinet; nec
magis illi nomen *Protestantium* competit, ex historiâ impositionis illius
nominis, quam hodiernis Romanis competit titulus Ecclesiæ *Catholi-*
cæ, quam immeritò sibi rapiunt. Sed ne aliquid dissimulare videa-
mur, adducemus locum, quo nullus in libris nostris majorem habet spe-
ciem illius, cujus nos insimulant: In Apolog. A. C. pag. 137. *Fatemur &*
hoc, quod sepe testati sumus, (p. 96. & 135.) quod etsi justificatio & vita æ-
terna ad fidem pertinent; tamen bona opera mereantur alia præmia
corporalia & spiritalia, & gradus premiorum. At ut diximus, spe-
ciem habet convenientiæ, sed non nisi præjudicio occupatis, revera au-
tem nihil pro meritò Pontificiorum, vel pro remissione pœnæ tempo-
ralis. Liberant locum istum ab illo sensu omnia dicta, *quibus remissio*
omnis mali pœnalis, Christo soli in liberis nostris adscribitur, quæ remis-
sio unicè per fidem nobis confertur. Et si quis vellet ex illo loco ali-
quid obtinere pro temporalibus; pariter pro æternis & spiritalibus ar-
gumentaretur, ac tum manifestum foret nos ullam remissionem ope-
ribus non adscribere. Nulla est consequentiæ ratio: *si præmia dan-*
tur respectu operum. Ergo & *pœna illorum intuitu tollitur,* nam præmia
sunt prorsus gratuita, & ex promissione Dei consequuntur fidelium
perseverantiam. At ut tollatur pœna, interveniet necesse satisfactio.
Illa verò satisfactio, vel à nobis; hæc autem nulla est: vel Christi; quæ
quia perfecta est non semiplena, nostraque facta per gratiosam Dei im-
putatio-

putationem, Rom. IV. 5. 2. Cor. V. 19. 21. nihil poenale vel condemnabile relinquit, Rom. IIX. 33. 34.

§. XIII. Pergunt Walenburchici l. c. & alia methodo disputant, *Matth. XVI. quam hactenus in illo negotio Pontificii: nihil de thesauro, nihil de potestate dispensandi indulgentias soli Papæ reservata; quæ utramque pa-* 19. &c. nihil
ginam apud alios faciunt. Sed ita ajunt: *Convenit igitur inter Catho-* pro indulgentiis.
licos & Protestantés, esse in Ecclesiâ potestatem remittendi peccata, non tantum quoad culpam & poenam æternam, sed etiam quoad temporalem; hoc enim fundatur in textibus S. Scripturæ, Matth. XVI. 19. Joan. XX. 23.
Convenit in hoc, an ergò de indulgentiis idem sentiamus? *an modus & media, per quæ remissio fiat,* utrinq; eadem tradantur? An Protestantés idem faciunt quod improbant? quod tamen probandum sibi sumserunt. Convenit inter omnes Politicos ac Ictos, *habere summas potestates in reb. publ. jus exigendi poenas;* An ergò *quoad modum & media* convenit inter Pseudo-politicos, tyrannorum adulatores, qui injustissima quæq; laudant; & inter veræ prudentiæ civilis doctores, qui modum aliaq; ex fundamentis justitiæ ac cujuscunq; reipubl. tradunt? Tyranni sunt Papistæ, quando ex generali clavium potestate inferunt quæstuarias, visitatorias, Jubilæas, & quascunque demum indulgentias, & *indulgendi* vocabulo decipiunt simplices, qui ligantur dum solutos se existimant. Non placet Walenburchicis loca ista scripturæ de potestate clavium *directe pro indulgentiis allegare;* dubium an ex illâ animi integritate, qua Durandus aliiq; suprà dixerunt, *nulla ex Scripturâ haberi pro iis fundamenta;* an verò ex eo, quod responsionibus nostratium convicti, viderentur verbis Salvatoris sic abuti; volebant itaq; gratiam apud suos non perdere, sicque illa in capite de indulgentiis adferunt; Et ne absurda allegationis accusarentur, saltem remissionem quamvis inde inferunt. Notum satis est præterea, quæ ex priori loco integro, tanquam *ex petrâ,* excidere solent Pontificii *saxa,* ut firment *ruinose Curie Romanæ fundamenta;* Verùm illa nostri tam fortiter contuderunt ac comminuerunt, ut arenoso pulvere occæcati quidam illorum, ex hoc quoque loco patrociniū indulgentiis suis quærent. Nam vix alius magis illis repugnat, vel potius, vix alium indulgentiis suis magis pervertunt quam hunc. Dat Christus *potestatem solvendi;* illi *solutos* culpa & poena æternâ, *ligant obligatione ad poenam* aliam, quam vocant *temporalem;* Jubeat Christus *ligare impænitentes,* illi *sol-*

vunt plenè, plenius, plenissimè, nulla habita ratione alterius rei, quam superstitiosè à se præscripti cultus, visitationis, pecuniæ &c.

Frustra allegant discipuli primitivæ Ecclesiæ.

§. XIV. *Antiqua Concilia*, ajunt Walenburchici, pro qualitate peccati, pœnitentiæ tempus imposuerunt; quod etiam ex variis causis abbreviârunt: Ille autem pœnitentiæ non tantum imponebantur ad satisfactionem Ecclesiæ: sed insuper pro compensatione pœnæ temporalis, vel in hac vitâ, vel in purgatorio, pro peccatis ferendæ. Prius de mitigatione pœnitentiæ actionum, nihil pertinet ad Ecclesiam Romanam. Dudum, quando originem indulgentiarum inde petebant Romanenses, illis respondebat B. Lutherus: *disciplina antiqua Ecclesiæ apud vos est obsoleta, & vestra hodierna est commentitia*. Sed quia Lutheri se non admittere dicent iudicium; damus iudicem Serenissimum auctorem Tractatus Germanici, cui titulus, *verus, sincerus, & discretus Catholicus*; qui integrum caput, à pag. 136. seqq. compendii sui, insumit tractando, *von der/ respectu primitivæ Ecclesiæ, gewesenenen/ nunmehr aber leider! gar in sehr zerfallenen Kirchen-Disciplin bey der Römisch Catholischen Parthey*. Scio amicissimos fuisse Fratres Walenburchicos eruditissimo Principi, quod idem ex p. 93. scripti allegati patet; Qui nunc quoque ab eorum partibus stans, Walenburchicis infelicem mutationem non parum debet. *Posterius de merito pœnitentiæ non tantum ad satisfactionem, sed & compensationem*; penitus erroneum est & falsum. Id B. Chemnitius in Examine à pag. 720. & ad pag. 731. evidenter ostendit, ubi non simplex apparet Pontificiorum dolus in corrumpendis trahendisque veteribus in partes suas. Et quomodo Veteres de compensatione in purgatorio, qui ipsum purgatorium ignorârunt? Addam reliqua Fratrum: *Remissis verò illis pœnis Canonickis, remittebatur pœna temporalis, peccatis debita; alioquin enim Ecclesia indulgentiâ concedens, remisisset fideles ad pœnas à Deo expectandas, nequæ illis attulisset commodum sed potius detrimentum*. Negamus antecedens. Et jam ante falsum esse demonstravit B. Theologus, quod remissio pœnæ Canonickæ, apud antiquos, idem esset ac remissio pœnæ temporalis apud Pontificios: Sed quia illi indulgentias nunc concedendo, pœnam temporalem non remittunt; ut antea probavimus fieri non posse: proinde Ecclesiæ suæ membra decipiendo, remittunt ad pœnas à Deo expectandas, neque illis commodum sed potius detrimentum adferunt. Verbis quæ sequuntur: *Quapropter, fatentibus Protestantibus, esse in Ecclesiâ potestatem remittendi pœnas pro peccatis temporales, omninò dicendum est,*

Nihil simile in hodierna Romana.

est, antiqua Concilia eas pœnas per indulgentias remississe: his, inquam, verbis Walenburchicorum abundè jam satisfactum. Et vanam esse absurdamque ex illâ nostrâ concessione, collectionem hanc, simili prorsus illatione ostendam: Quapropter, fatentibus Protestantibus, esse Ecclesiæ caput (Christum,) à quo membra habent felicitatem temporalem (cum illa æterna;) omnino dicendum est, antiqua Concilia illud caput de Pontifice Romano intellexisse. Pariter hic inferunt; nam id quod nos de plenariâ remissione omnis pœnæ propter Christum, Pontificii trahunt ad indulgentias; Quod antiqui de pœnis Canonicis, ac disciplina Ecclesiastica, illi de omni pœna temporali, in hac vitâ, in purgatorio, & ubi non?

§. XV. Pro se porro ita loquuntur: Cujus (remissionis per indulgentias,) quidem non obscura extant vestigia in processu Apostolico, quando dicit: sufficit illi, qui hujusmodi est, objurgatio hæc, quæ fit a pluribus, 2. Cor. II. 6. & infra v. 10. cui autem aliquid donastis, & ego. Nam & ego quod donavi, si quid donavi propter vos in personâ Christi. Non condonandum est Pontificiis, ut justissimum exercitium potestatis Ecclesiasticæ, in excommunicatione, disciplinâ, & subsequenti absolutione, interventu pœnitentiæ incestuosi, ostensum, ad palliandas indulgentias suas trahant. Nullum illis præsidium in Ecclesiâ puriori post tempora Apostolorum, & adhuc minus in Ecclesiâ Apostolicâ. Omnino ille processus nihil habet convenientiæ, cum modo nundinandi dispensandiq; indulgentias Papali; Id sine dubio viderant Fratres, proinde non directè indulgentias illi fundamento superstruere volebant, quod alii Pontificii à B. Chemnitio refutati l. c. p. 711, sed in processu dicunt extare illarum vestigia, illaq; non obscura, quod quidem sic obscurè ponunt, ut nesciat lector, an ad antiquorum Conciliorum praxin sive decreta, referant illa vestigia? an verò ad hodiernum processum Romanum? Si illud, concedimus; sed sic nec nobis obest, nec Romanensibus prodest, argumentandi ratio. Si hoc dicunt, manifestæ rei veritati contradicunt; quæ immane quantum discrimen ostendit, inter Ecclesiam Apostolicam & hodiernam Romanam, hæc quidem existimamus, sic finiunt, sufficere non contentiosos. Suffecerint ne ista ad probandum; Protestantes improbare quod nesciunt & facere quod improbant? vi fundamentorum sententiæ nostræ convicti, videbant hæc non sufficere, nec ulterius progrediendo causæ suæ se inservire posse; proinde volunt adversarios non contentiosos, hoc est; quibus perinde est, detur ne omnis gloria remissionis unicè Christo, ejusq; sufficientissimo

2. Cor. II. 6.
10. non fa-
vet processui
Romano.

merito; vel pars remissionis Christo, pars satisfactionibus humanis, operibus penitentialibus, meritis Sanctorum, &c. Si tales nacti fuerint, partis sibi adversæ patronos, dicta ista non modo sufficere credant, sed plura esse quam opus habeant. Verum nos quibus unica spes Christus, de satisfactionibus, de indulgentiis, ac de Jubilæo Romano, id dicimus, quod de primo scriptum reliquit Apologia Aug. Conf. p. 185. *Hæc tota res est commentitia, recens conficta, sine autoritate Scripturæ & veterum Scriptorum Ecclesiasticorum.* Et nostrum hic facimus, quod B. Lutherus in concione de indulgentiis, pag. 58. Tom. I. Wittenberg. *Nobis major facultas est istiusmodi nugamenta contemnendi, quam istis excogitandi.*

CAPUT SECUNDUM.

DOCET LOCUM PROPHETICUM DE INSTITUTO JUBILÆO INTELLIGENDUM ESSE.

§. XVI.

Hæc autem extat Prophetia apud Danielem *capite undecimo, versic. quadragesimo quinto:*

יִמַּע אַחֲלִי אֶפְרַנִּי בְּיוֹמֵי לֵהָר צְבִי קִרְשׁ וּבֹא עַד קֶצֶו וְאִי עוֹזֵר לוֹ:

Vetus Interpres Latinus.

Et figet tabernaculum suum Apadno inter maria, super montem, incolytum & sanctum, & veniet usq; ad summitatem ejus, & nemo auxiliabitur ei.

Loc. Dan. XI
v. 45. propo-
nitur.

Damus hic in gratiam Pontificiorum versionem vulgatam, emendatiorem subijciemus postea, evoluta suo quoque loco vocum emphasi, & diversorum Interpretum sententia. Compendium facturi descriptionis, apparatus illum Philologicum aliis usitatum, hic non præmittimus, sed paucis eum ad singula momenta ubi opus fuerit, in usum nostrum adhibebimus. Circa Duo v. ad sententiam nostram ex hoc textu firmandam, B. C. D. occupabimur. *Hoc capite probabimus: Allatum vaticinium respicere Jubileum Antichristi Romani. Sequenti ostendemus nexum exitij AntiChristi cum ejus Jubileo.*

§. XVII.

§. XVII: Assertio I. *Certum est prophetiam istam latam esse de Pontifici Anti Christo Romano.* Progrediemur hic ab illis quæ clariora sunt per ipsi de Anti-
certas assertiones, ad id quod nobis propositum est. Erunt forte, qui christo illum
hanc primam in duas resolvi vellent, adeoque primum probandum fo- interpretan-
re, agi hic de *Anti Christo*; ac sic demum inferendum de *Pontifice Ro-*
mano quod sit Anti Christus ille. Verum de primo convenit inter Chri-
stianos & magnam partem Judæorum, quod sub tempore observavit.
B. Hieronymus, licet Recentiores Rabbiorum de aliis nugantur. vid.
max. Rev. D. D. Gejerus ad Dan. XI. 36. Convenit quoque inter nos &
Pontificios scriptores non paucos, agi in posteriori parte Capituli XI. à
v. 36. ad finem de Anti Christo. Cornelius à Lapide ad v. 36. *Catholicè*
& jam, & olim, teste Hieronymo & Theodoro docent, agi hic non de
Antiocho, sed de Antiochi Antitypo; ad Anti Christum enim more Pro-
phético avolare hic Angelum, nam de eo agit disertè v. 1. & 2. cap. seq. Et
quanquam cum Cornelio Maldonatus & multi alii, aliqua in Vaticinio
de Antiocho capiunt, fatentur tamen, *describi iisdem Anti Christum;*
ejusq; mores, & solum ad gesta Antiochi quasi ad typum alludi parabolice,
non autem ea exacte describi; uti Christus, Matth. XXIV. 25. ab excidio
Jerusalem per Titum transit & volat ad orbis excidium, conf. max. Rev.
D. D. Calovius ad Dan. XI. v. 42. Sunt tamē inter veteres Porphyrius, in-
ter Recentiores plurimi, qui quoq; *simpliciter illa de Antiocho Epiphane;*
ut præcedentia interpretantur. Nec pauci de Antiocho ut *typo Anti-*
Christi; verum neutrum admittunt textus & eventus. Nam. v. 35. fit
transitus *ad tempus aliud diversum ab eo* quod antea datum *gestis Anti-*
ochi. Neque alicujus momenti rem suscepit, quæ non sub præceden-
tibus ad v. 35. comprehendiqueat. Neque cultum idololatricum una
quam mutasse legitur. Quæ Porphyrius odio Christianorum exco-
gitavit, refutavit B. Hieronymus; quæ Grotius ut Romanensibus gra-
tus esset, ex ejus sententiâ assumpsit, vana esse ostendit jam laudatus The-
ologus Wittebergensis. Certe quæ v. 42. & 43. prædicuntur *de bello Egy-*
ptiaco, eventus non comprobavit in *Antiocho*, quod etiam Belgæ in
suis Scholiis ad v. 36. observant, contra opinionem multorum Calvinia-
norum. Omnino brevius vitæ tempus Antiochi, quam ut ejus ge-
stis annecteretur finis Mundi, quod hic fit e. XII. 1. 2. & seqq. *Fuit in præ-*
cedentibus quæ literaliter de Antiochi gestis, unum alterumne quod per
typicam adumbrationem referri poterit ad acta Anti Christi; At v. 35. &
36. ut eleganter notavit Lucas Osiander ad h. l. delabitur Angelus ab
Antiocho

Estque Ro-
manus Pon-
tifex Anti-
christus.

Antiocho, AntiChristi typo, ad AntiChristum ipsum, sicut Deus Gen. III. 15. à serpente naturali, sermonem vertebat ad serpentem larvatum, Satanam: talem transitum verba Jesuitarum modo allata, admittunt & exigunt. Et cum ita planum ac evidens sit primum, assertionem de AntiChristo Romano formavimus. Est & hoc in Ecclesiâ nostrâ adeo certum, ut in Apol. Aug. Conf. Imperatori oblata, jam diu expressum, habeatur. Recensentur ibi aliqua de plenitudine potestatis in res omnes publicas & privatas, quam Papa in spiritualibus & temporalibus sibi tribuit; post addit Apologia: Atq; hæc definitio non Ecclesiæ Christi, sed regni Pontificij, habet Auctores non solum Canonistas; sed etiam Daniellem cap. XI. vid. Form. Concord. pag. 149. Respicit ad initium vaticinii, de quo agimus v. 36. Et faciet juxta voluntatem suam Rex, & ele- vabit se, & magnificabit se super omnem Deum, & contra Deum Deorum loquetur mirabilia. Consensum Theologorum Orthodoxorum, exhibent Magni Theologi Saxonici, D.D. Gejerus, & D.D. Calovius loc. c. evidenterque probant: Omnia predicata & gesta quæ ab Angelo super- bissimi Tyranni personæ adscribuntur, Pontifici Romano attribuenda esse. Rem extra controversiam apud Saniores ponit Apostolica allegatio versiculi 36. quæ extat 2. Thess. II. 4. & 1. Tim. IV. 3. ex vers. 37. Nec aliter salva veritate cœlesti, illa interpretari licet; leg. Scholiastæ Vina- rientes ad loca citata. Accedit quod Christus Matth. XXIV. 21. ultimi- morum temporum angustias prædicturus, verba, quæ nostrum textum sequuntur, adhibuit, quo ipse docere nos voluit, proxime præcedentia quadrare in illum, quem interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratio- ne adventus sui, 2. Thess. II. 8. Frustra sunt Pontificii, dum Spiritui Dei in Prophetiis loquenti resistere conantur. Judæi verum Christum non agnoverunt, nec hodie advenisse credunt; ita nec Pontificij AntiChristum agnoscere volunt, similes illis, ut impleantur de utroque Pro- phetia. At hi Judæis peiores, qui ex gemino, quod recipiunt Testa- mento, non patiuntur se convinci. Judæi unum tantum recipientes, pauciores contra se argumentorum fontes admittunt, & satis tamen, impii sunt. vid. Joseph. Medus de apostasia ultim. temporum. Absur- di sunt Romanenses, quando tot de AntiChristo prædictiones, & du- rationem à temporibus Apostolis proximis, usque ad finem Mundi, putant attribui posse Utopico suo AntiChristo, annos tantum tres cum dimidio, regnatura. Profecto eventus, certissimus Prophetiarum In- terpres, tam evidentem facit in Pontifice Romano explicationem Cha- racterum

acterum AntiChristianorum, ut necesse sit, præjudicio gravissimo laborare, qui alium quærat. Monstrent alium Pontifici, nisi vanas velint, per summam impietatem, dicere Prophetias divinas, in quem notæ AntiChristi tam concinne quadrent. *L. ab Alcasar Jesuita*, quò vix nullus inter illos, majorem collocavit operam in expositione Apocalypseos, manifestum dedit argumentum desperatæ causæ Papalis, dum omnia quæ de Babylone spiritali prædicuntur, de Hierosolymorum excidio interpretatur. Bene namque perspiciebat, à Româ declinari non posse, si illa mala, ut futura metuenda essent. Verum hæc ratione facit Apocalypsin historiam rerum præteritarum, & non futurarum revelationem, contra manifestam literam Apocal. I. 1. & XXII. 6. &c. contra revelantis intentionem; & contra omnium Christianorum sententiam. Applicationem Prophetiæ ad præsentia tempora, eludere, fortassis conabitur aliquis, laudibus moderni Pontificis Romani: In historiâ Electionis (*conclave di Clemente X.*) celebratur, ratio ejus vivendi (il suo tratto) quod nobilis sit, mores Angelici, quodq; totus benignus, humanus, generosus & integerrimi animi sit: pag. 52. & pag. 163. Sanctitate actionum suarum omnino monstrabit se Pontificem, Vaticana sede dignissimum. Poterant ista dici ex genio linguæ & Curia Romanæ, ad adulationem compositæ; vel suo modo vera esse possunt, comparatione aliorum Pontificum, qui sæpe sedem Romanam occuparunt. In vulgus notum est, qualia hominum monstra, in serie Pontificali comparent. Et sic non infimam gloriam præsentis Jubilæi existimabunt Romani: sub tali Pontifice, Romano quoque, ac ætate pene seculari, binis quoque seculis, in minori periodo Jubilæa peractis, celebrari. Hæc licet nunc sint materia omnium fere gratulationum Romæ; justissima tamen manet applicatio vaticinii. Et hic verba B. Hulfemanni Brev. c. XXII. §. 22. de Urbano IIX. optimè locum habent. *Nulla omnino causa est, ob quam benignius sentire oporteat de moderno Romano Episcopo Clemente X. quasi vel non sit Antichristus, vel non omnibus AntiChristi notis sese maculaverit. Quamdiu enim decessorum suorum decreta, quibus in theoria & praxi hæ notæ insitæ sunt, publice non abrogat, sed exsequitur* (concedendo indulgentias Jubilæas, excommunicando dissentientes, crudeles piorum Evangelii Confessorum persecutiones approbando, urgendo, juvando, &c.) *AntiChristus est. Neque verò necessarium est ad demonstrationem AntiChristi, ut hæ notæ in singulis succedentibus individuis, parvis & paucis aut evidentia sint; Quemadmodum*

dum etiam summi sacerdotes tempore Christi & deinceps, alius alio fuerunt sceleratiores, &c.

Designat
Propheta
locum & fe-
dem Anti-
Christi.

§. XIII. Assertio II. Designatur quoque ista prophetia locus commorationis AntiChristi. Idque tum generaliter **בֵּין יְמִי** *benjamim*, inter maria, tum specialius **לְהָר צִבִּי קֹדֶשׁ** *lehar tzebi Kodesch*, super montem decoris sanctum. LXX. & Arabs, hic nomen montis proprium Sabain faciunt. Sunt qui volunt non tam locum habitationis, quam locum sive terminum ad quem diriget castra sua Rex, his verbis indicari: Verum nondum satis prægnantes pro hac opinione vidimus rationes, quin contra firmum est argumentum: in præcedentibus verbis agitur de bellis ejus, etiam in terrâ decoris, v. 41. At prius de castrametatione quam de bello dicendum foret; Nec vox apadno, de qua mox, nec plantatio tentoriorum, militum castra nobis præfigurant. Certe phrasis *Lehar* non nos cogit ut reddamus: *versus montem*, nam 2. Par. XIII. 4. *lehar Zemaraim*, in monte Zemaraim, omnino vertendum esse docet præcedens particula *meal*, *desuper*. Merito pro nobis urgemus styllum Spiritus Sancti, qui ejusmodi topographia nos ducere solet in AntiChristi notitiam: simili valde ratione, Apoc. XVII. 9. 18. Quod hoc loco planè omissum fuisse, haud vero simile est, postquam tam multa de illo tradita erant. Major verò est discrepantia sententiarum, quem terrarum locum hic nobis describat angelus? Indefinite, quibusdam videtur dictum *inter maria*, nam nulla regio est, quæ non habet à lateribus maria, licet remotiora: inde fit, quod unusquisque Interpretum, qualemcunque demum sibi sumserit regem in vaticinio indicatum, semper novit vel maria, vel flumina, vel paludes nominare. At sic non sequuntur vim phraseos ex Scripturâ hauriendam. Nostrium nunc non est propositum, singulorum opiniones examinare. Omnes enim, qui extra Europam ponunt locum istum, per priorem assertionem refutantur. Qui verò intra ponunt, non solum illa juvantur, sed & inde robor accedit sententiæ illi, quod Europa *insularum nomine venit*, Gen. X. 5. In illa vero propter angustiores continentem, quæ coarctatur inter mare Thyrrænum & Adriaticum, facillime & commodissime situ inter maria designatur Italia: in hoc capite v. 30. nomine Chittim insignitur, at Chittim alibi inter Insulas. Sufficit maria dixisse, nec necessum addere duo maria, nam inter plura nisi remota, vix ulla regio sita. Rectissime itaque se habet glossa Vinariensis, quam nostri plerumque, quoad hoc, probant. Per montem decoris sanctum vel sanctitatis,

Estq; in Europa Italia, in Italia Roma.

Et ita, ex phraſi Vet. Teſt. quid intelligatur, non erit obſcurum, conf. D.D. Gejer. in h.l. Terra (tzevi) ornamenti ſive decoris, de terra ſancta Iſraëlis, Dan. IIX.9. & XI.16.41. mons ſanctitatis de Zione, Eſaj. XXVII. 13. Jerem. XXXI. 23. Sic hoc loco junctim, de Eccleſia Nov. Teſt. capiendum, quæ ſimili nomine deſcribitur, Eſaj. II. 2.3. & LII. 7. Syrus h. l. Sanctuarium ejus reddit. Eſtque ille titulus mons ſanctitatis & decoris, per templum Dei expreſſus, 2. Theſſ. II. 4. AntiChriſtum extolli ait Apoſtolus, ita ut, εις τον ναον του Θεου, in templum Dei, tanquam Deus ſedeat, ſemet oſtendens, quod ſit Deus. Ναος Θεου eſt Eccleſia, 2. Cor. VI. 16. &c. Roma verò montana, Apoc. XVII. 9. ex mente Theologorum, encomio montis decoris & ſancti ornatur, quoniam quondam ibi Sancta Dei Eccleſia, Rom. I. 8. ab Apoſtoliſ, in primis S. Paulo plantata. Beatorum Martyrum, ſub Imperatoribus Gentilibus, Theatrum & ſepulcrum. Et ſemper aliqui in medio AntiChriſti, per ſemen ſanctum Chriſto ſervati. Mareſii rationem, cur Roma vocatur mons ſanctus, rejicere non poſſunt Pontificii, nec velint Calviniani; ita ille Tract. de AntiChriſto pag. 60. Sedere in Eccleſia Dei, proprium eſt Pontificum Romanorum, quorum quiſq; tamdiu ſediſſe dicitur, quamdiu in illa permanſit dignitate. Imò ſedent cum ſuis in Eccleſia Dei, hanc enim ſemper crepant, & illius nomen, privilegia, officium, auctoritatem omnem, ad ſe trahunt.

§. XIX. Aſſertio III. *Neg; tamen exortus aut domicilium Anti-Chriſti nude hic deſcribitur.* Faciles concedent omnes primum illius ortum, hic non deſcribi, cujus in præcedentibus tot facinora enumerantur. Nec difficile dabunt plurimi: *longè magis quam domicilium nude hic indicari:* magno enim labore interpretes & commentatores amplius aliquid quærunt. Sunt tamen qui malunt ſimpliciter reddere: *Et ſiget tentoria domicilij ſui inter maria.* Non urgemus, quod viri eruditiffimi, ipſi hic tentoria caſtrenſia AntiChriſto tribuant, ſic ultra commorationis ſtatum progrediuntur. Verum ipſam verborum vim iis opponimus, ſequentibus aſſertionibus plenius evolvendam. Nunc ſaltem dicimus, rationes eorum infirmas eſſe. Ajunt Jeremiæ XLIII. 10. poni אהל & אפרנה Obel & apadna ut æquipollentia. Prius verò indubie tentorium ſignificat, ergo & hoc. Textus ſic habet: *Et ponam thronum ejus (Nebuchadneſaris) ſuper lapides iſtos, quos abſcondi, & tendet שפרירו (Schaphyriro) tentorium ſuum ſuper eos.* Hic non extat vox אהל Obel, nec in textu Hebr. אפרנה apadna, ſed in paraphraſi

Non nude h. l. Antichriſti domicilium deſignatur.

Chaldaica Jonathanis extat, & respondet voci שַׁפְּרִיר *Schaphrir*; quod certe non nude tentorium significat; nec, si tam obvia esset vocis illius notio, LXX. Syrus & Arabs arma interpretati fuissent. Vulgatus *solium Schaphrir* à radice *Schaphar*, summæ elegantie & ornamenti splendorem requirit, ita Abarbanel ad h. l. Salom. Ben Melech in Michlal Jophi; Arias Montanus emendavit versionem Pagnini, addens *tentorium suum elegans*, quod jam ante in Thesauro monuit Pagninus. Vatablus in annotationibus *tentorium regium*. Grotius ad h. l. in *Hebræo & Chaldaeo* dicit *notari angustale*, sic quoque Baxtorfius. Interpretes Anglus & Gallicus *royal pavillon*. Quod omne evincit, non idem esse אהל *Ohel* & אַפֶּדֶן *apaden*. Sine dubio Chaldaeus, cum de *curia Regia* Nebuchadnesaris sermo esset, post mentionem *ibroni ejus*; usus est voce אַפֶּדֶן *apadna*, propter *cingendi* notionem; אַפֶּדֶן *aphadenim* cingere est vel amicare. Quippe *auleum* ejusmodi quiddam est, quo locus cingitur & velut amicitur ac vestitur, sunt verba Fulleri, Miscell. Sacr. lib. V. c. 18. Et quamvis verba ejus sequentia, loci nostri apud Daniele, plenius non assequantur sensum, illis tamen valide contradicunt, qui domicilium tantum, voce *Ohel* nominandum, hic formant. Ita enim Fullerus אהל אַפֶּדֶן *Ohole apadno*, i. e. *tentoria aulei sui*; non quælibet & vulgaria tentoria sunt habenda, sed splendida & magnifica, superbis & pretiosis auleis, undiq; suspensis, ornata & intus circumdata. Quid si Græcus studio exprimendi illam expansionem in circuitu, illud שַׁפְּרִיר *schaphrir* Jeremiæ, reddidisset per περιτέτυσμαι vel περιτετύσμαι, æq; bonus fuisset interpret ac Chaldaeus, reddens אַפֶּדֶן *apadna*? Non tamen sequeretur idem esse περιτέτυσμαι Græcum, quod אהל *Ohel* Hebræum. Minus adhuc contra nos valet auctoritas Lexici *Baal Aruch*, qui *apadna* exponit חֲצֵר *Chazer*, atrium & tentorium. David de Pomis ex illo in Tzemach David reddit: Il cortile della casa, il padiglione: Nos non quærimus significationem vocis אַפֶּדֶן *apaden* Rabbincam, sed Biblicam, quæ ex etymo vocis & usu analogo Scriptura petenda, non verò ex Rabbinis vel Thargumicis, quando hi etymon non attendunt, vel usum sacrum non assequuntur. Sic ex etymo & usu proprio vocis *Pesach* orthodoxam interpretationem loci Exod. XII. n. restituit D. D. Seb. Schmidius. Judæi ipsi quando אַפֶּדֶן *apaden*, per חֲצֵר *Chazer*, atrium reddunt, fontes erroris indicant. Derivant à פֶּדָן *padan*, quod Syris & Arabibus terra plana; At fallit illa Etymologia. Et cum tentorium significare dicunt *apaden*, respiciunt unice ad Jerem.

Examinan-
tur rationes
in contrariū.

ad Jerem. XLIII. 10. quem locum illis jam eripuimus, Denique adferuntur loca, in quibus duo *Synonyma combinantur*, quod & hic fieri volunt illi, contra quos assertio nostra, transferentes: *Et plantabit tentoria domicilij sui*: Cur non dicunt *tentoria tentorij sui*, si pro Synonymis habent? Verum vocabula non dicenda Synonyma, priusquam talia esse aliunde certò constat: Id quod hic loci desideramus. Minuit alias facile ratio ista emphasin: & propter tautologias propinquitatem non sine urgente causâ admittenda. Imò in exemplis quæ adferri solent, semper vox una ab altera diversi nonnihil habet.

§. XX. Assertio IV. *Sed nec probabile est expansionem tentorio rum palatij, per plantare אפרנו אהלו* Obsole apadno indicari: Hoc prius dictis subjungimus, tum quia illorum sententia, contra quos hæc est assertio, illis quoque contradicit, quos in præcedenti non admittimus; tum quod sic utraque opinione destructa, sequentis assertionis V. fundamentum firmitus sit. Omnis oritur difficultas ex voce אפרנו apadno, quæ alibi in Scripturâ non legitur. LXX. *viralis*, quam hodie habemus, *interpretatio* vocem Hebræam fere retinet: Καὶ πῆξαι τὴν σκηνὴν αὐτῶ ἐφάδανω, MSS. Alexandrinum ἐν φανδανω, Editio Complutensis, quam sequuntur Tetrapla Vatabli & Polyglotta Parisiensis, legit ἐφάδανω, male; absque dubio fuit α pro π, & ita Theodotio & Aquila ἐφάδανω. De Syro & Arabe post videbimus. *Vulgata latina* pariter *Apadno*, servare sic student vocem originariam, *que ut nunquam fallit, ita nec quisquam omnino significat* (non intelligentibus:) quod rectè in oratione quadam judicat D. D. Edm. Castellus Prof. Ling. Arab. Cantabrigiæ, cujus humanitati ego non minus debeo, quam magno ejus labori in linguis orientalib. omnes debent: *Porphyrius*, qui *Apadno* & *Sabi* putavit esse nomina loci propria, *partim ignoratione Sermonis Hebraici & Syriaci, partim nimio quodam studio in Paganismum, fide hic lapsus est*. Idoneum est judicium Hug. Grotij, ipse de cætero in hisce parum sanior Porphyrio. Certum est regulas Grammaticas non admittere, quod capiatur *apadno pro nomine loci proprio*. Omittimus Varii Interpretes discrepantes adferuntur, alios ex recentioribus interpretes, qui, referente Pagnino in Thesaurio vertunt, *tabernacula ornamentis sui*, vel *thalami sui*. Major eorum numerus & auctoritas, qui vel *tabernacula palatij sui*, vel *prætorij sui* reddunt. Exigna inter hos est differentia, si regem in castra collocamus. *Veteres omnem magistratum, cui totus pareret exercitus, Præto-rem appellabant, unde & prætorium tabernaculum ejus*. Observante

Fullero l. c. ex Asconio, addit *Hoc peculiariter eximio nomine à Quintiliano vocatur Augustale.* Doctissimus Patrum Hieronymus, sententiam suam ad h. l. ita tradit: *Apadno verbum compositum est, quod, si divides, intelligi potest, & ὁ οὐκ ἔστιν ἰ. e. solium suum. Et est sensus, & figet tabernaculum suum & thronum suum inter maria.* Alii fortassis dicerent, *vocabulum constructum*, pro eo quod Hieronymus dicit *compositum*, nam in Hebræo vel pauca vel nulla sunt vocabula composita. Ex recentioribus Pagninus, Vatablus, interpretes Anglus: *tabernacula palatij sui.* At in notis Vatablus, *figet tentorium prætory sui*, quod & Grotio magis placet. Arias Montanus, & plerique latini: *tentoria palatij sui.* Lutherus utramq; vocem numero singulari, *Das Gezelt seines Pallasts*; nec ab eo discedit Svetica, neque Danica; retinent Belgæ, & nihil feremutant Junius & Piscator. Gallica: *les tabernacles de sa maison royale*, ita plenius, *domum regiam* vocat, forte quia *palais palatium*, vel quamvis *domum magnificam* nunc illis notat, vel nomen factum proprium *aule regie antiquæ Parisiorum.* Italica Diodati: *i padiglioni della sua reggia, aulæ regie suæ.* Recentissima omnium Fennica: *Ja hānen pita Majans a settaman cahden Meren Wāille.* Et collocabit *tugurium suum inter duo maria.* Præeuntem non habet interpretem, nisi LXX. & Apollinarium, si credimus B. Hieronymo, quita ad h. l. *Soli LXX. omni se nominis questione liberantes, interpretati sunt: Et statuet tabernaculum suum tunc inter maria, & montem voluptatis sanctum; Et veniet hora consummationis ejus. Quos Apollinarius secutus de nomine apadno omnino conticuit.* At hodierna LXX. aliter, ut supra notatum. Primus, nisi fallor, qui אפדנו *apadno, palatium suum* interpretatus est, R. David Kimchi habetur, in *Schoraschim*, sive in libro suo *de radicibus Hebræis.* Ejus mentem sic exponit R. Salomon ben Melech, in Michlal Jophi. ad h. l. *Apadno, (א) aleph adventitium est, quia radix ejus פדן paddan, absolutum vero, (sine constructione) apaden cum tzere, estq; interpretatio ejus, armono, palatium suum.* Nam in verbis (sive scriptis) patrum nostrorum, *b. m. ארמון armon, palatium vocatur apadna.* Rabbi vero Joseph Kimchi placet alia interpretatio, secundum radicem אפד aphad, cingere &c. Auctoritate R. D. Kimchi *apaden* in concordantiis reddit *armon palatium*, R. Nathan, & cum eo Buxtorfius, ad radicem פדן *paddan*, refert. Bene vero est, quod dicunt ita significare in scriptis patrum suorum: ultro damus, in Thalmude & aliis scriptis Rabbinicis, אפדנא *apadna palatium* notare.

R. David Kimchi etymologia vocis apaden rejicitur.

Sic

Sic quoque locum nostrum *apadno* *vebecalo*, palatij sui & aulam suam, quemadmodum latinè reddidit *Constantinus l'Empereur*. Verum jam supra occupavimus dicere: *Queritur hic significatio sacra & Biblica, non Rabbinica*. Nihil attinet dicere, quam inconveniens aliis videri poterit: *palatia ex tentoriis extruere*; non ego nuda *peripetasmata* intelligo, quæ certe per Hebræorum *ohalim*, tentoria, h. l. non exprimuntur. Tentorium unum, si regium est, *palatium* poterit dici, vel in bello *prætorium*. Verum, contra Rabbinum urgebimus mox aliam, vocis *apadan* *originationem*, patri ejus *Josepho Kimchio* quoque receptam. Nunc dicimus, ipsum male priorem improbasse, & aliam prorsus ineptam, à voce *paddan*, substituisse. *Paddan*, duo tantum habet significata: vel *par boum* sive *jugum boum*; vel *terra sativa & compascua*. Prius ex usu Chaldaico non Hebræo, Judæis familiare *paddana* *dethorim*, *jugum boum* & inflexione Chaldaica, in Thargum edit. Venet. *pedan thoraiah*, 1. Sam. XI. 7. 1. Reg. XIX. 21. vide tamen Pagnini thesaurum. At quid *jugum boum* ad *palatium regium* vel AntiChristianum? Nisi quis forte dicat, quod respexerit vaticinium ad id, quod Monachi Papales non nisi per bigas, foras progrediantur. Multum defudat in ostendenda convenientia inter *palatium* & *bigas*, Fullerus Miscell. lib. V. cap. 18. Verum id agit, magis ut ostendat ingenium suum, quam sententiam propriam. Dicit Hieronymum versionem Symmachi: *τὰς τεταμένους & ἰπποδάμους αὐτῶν*, latinè reddidisse: *Et plantabit tabernacula prætorij sui*; *ἰπποδάμους* vero, Synedochica locutione, speciei pro genere, poni pro quovis animalium *jugo*, forteque sic versio: *Tentoria bigarum ipsius*, Et *ohole apadno*, *stabulum bellicum currulium equorum*, qui in *bigas* aut *quadrigas*, (h. e. geminas bigas) dispositi, *currus regales trahabant*. Verum post tot ambages, candide addit vir doctissimus: *Cæterum, an hic ex parte intelligendo totum, Equile regium*, (quæ quidem res præclara est ac sumptuosa,) pro regia ipsa, sive tentorio regali, satis commode sumi queat, in mediorelinquam; illud tantum assero, ita statuisse Rabbinos, quos secuti sunt deinceps paraphraste, siquidem ex Rabbinismo, *apadna*, *Kimchius* (*David*) *armon*, i. e. *palatium*, valere tradit. Idemq; vocem eandem ad vocem *paddan*, b. e. *jugum* revocandam judicat. Id quod alia ratione effici non posse putamus, nisi ea quam modo attigimus. Verum Fullerus, nec feliciter nec seriò Rabbinum juvat, ipse namque verio-
origi-

Non apad-
dan quate-
nus jugum
boum.

originem quærit & probat. Alterum significatum vocis פַּדְדָן *paddan*, terra sativa compascua, majori specie se commendat; sed de eo nihil cogitavit Kimchius. Respexit tamen Syrus ad illud, & inprimis Arabs, quilocum nostrum ita reddit: *Vayansebo mathallatabo, & plantabit tabernaculum suum, simachanin sablin, in terra plana, baina-lbobhuri, inter maria*. Parum ab hoc discrepat Syrus: *Et firmabit tentorium suum baatbro schaphio, in loco depresso vel plano*. Quod cum reddiderit. Vir magnus: *in loco clivoso vel eminente*, mirum non est quod ait: *vix liquet quid Syrus intenderit*; nam revera intendebat Syrus animum, ad etymon vocis *apadno expaddam* terra plana. Sic *Schaphjo*, locum, planum, vertit Sionita in Polyglottis Parisiensibus, & retinuerunt viri doctissimi, qui Polyglottorum Anglicanorum editionem curabant; imo in N. T. Syriaco, bis, Luc. III. 5. & IIX. 15. *Schaphjo* non nisi de humili vel depresso, capi potest. Et forte ad hanc vocis פַּדְדָן *paddan* significationem respexit Baal Aruch, quando *apadna* per atrium exponit. Certe Joseph Kimchi, Aben Esrá & Sal. Jarchi ex illa, partem Syriæ quæ *Paddan Aram* vocatur, sic nominatam volunt. Oñtes *Paddan Aram* ita conjunctim reperitur in S. textu, & semel nude פַּדְדָן *paddan*, Gen. XLII. 7. Bochartus Phalegi sui lib. II. c. 6. ex Strabone, Xenophonte & Polybio, duas facit partes Mesopotomiæ, fertilem unam, alteram incultam; illam à Mose *Paddan Aram*, Hoseæ c. XII. 13. optime Hebr. vocatam, שֶׂרֶה אֲרָם *Sede Aram*; שֶׂדֶה *Sade* Hebræis, *ager sativus & compascuus*. Sed quid planities ad palatium regium? non magis quam ager ad arcem, & humus ad domum. Repugnat adhuc magis, quod observat Bochartus l. c. a פַּדְדָן *paddan*, in significatu posteriori, esse *padna* Chaldæis & Syris, nec non *phaddan* Arabibus, *arattrum*; & *phedad* Arabibus agricola vel rusticus, hinc in vita Tamerlanis: *Erat tum ipse, tum pater ejus e phedadinis (rusticis) & ex eorum face, quibus nec est intellectus nec religio*. In explicatione vaticinii nostri, nulla ratio commendat derivationem a פַּדְדָן *planitie*; quin potius obstat, quod tentoria super montem, & Roma montana & septicollis. Dicemus tamen aliquid, quod neque David Kimchi, nec forte alii, qui tentoria palatii transferunt, pro se hactenus attulerunt: Sicut אֲרָמוֹן *armon* ab *Aram*, Syria, ita *apaden* à פַּדְדָן *paddan*, quod & Syriæ nomen, idq; eo fine hic adhibitum, quo magis obvium foret, vaticinium de Syriæ Rege explicare. Verum enim vero, de Syriæ Rege hic sermo nullus per Affert. I. nec probabile est אֲרָמוֹן *armon*, palatium, ab אֲרָם *Aram*, quatenus

Nec quatenus terram sativam significat.

tenus nomen est regionis proprium, Pagninus in Tabula Heemantico-
rum etiam ad **ר** *Rum*, altum esse, ex altari, refert. At si quis urget
(**N**) *aleph* esse radicale, urgebimus & nos pari, imo majori jure, (**N**)
aleph in **אפדן** *apaden* esse radicale; quod nunc sequitur.

§. XXI. Assertio. V. Vox **אפדן** *apadno* peculiariter AntiChri-
stributa, referenda est ad amictum religiosum. Illud jam ex superio-
ribus relinquitur. Probamus vero id ipsum in primis ab etymo, quod
est **אפד** *aphad*, accinxit, superinduit, amixti, &c. Esse vero hanc vocem,
vocabuli *apaden* **אפדן** radicem, suadet analogia formationis, cum
(**נ**) *nun*, longe frequentius heemanticum sit à fine, quam (**N**) *aleph*
ab initio, nec non, quod datur cognata vox Biblica, quæ à fine crescit,
ad nullam aliam radicem referenda, ut **אפדדב** *apyddab*, Exod. xxix. 8.
& xxxix. 5. &c. Postulat vero hanc originationem manifesta ratio; Ex Vera Radix
peregrina lingua, non accersendum esse etymon vocis Hebræ, quando
idoneum in eadem lingua habetur, sed in illo, ex analogia formationis
manendum. Quæ ratio R. Joseph, R. Davidis Kimchy patrem movit,
dum ab *aphad* derivat *apaden*, quod supra ex Michlal Jophi, vidimus.
Idem facit excellens inter Judæos R. Saadiah in Daniele, his verbis:
Obsole apadno, est phrasis (אפדת אפדן aphidath ephod) amictus ami-
culi sacri, estq; significationis operimenti picti (pictura) sicut ephod, lin-
teum estimatum, s. pretiosum inter vestimenta, sic Obsole apadno, tentor-
ia apaden vel amictus ejus, pretiosa inter tentoria illorum: Quem lo-
cum non nihil aliter reddit Heideggerus, in anatom. Concil. Trid. pag.
1268. ubi per errorem quoque Kimchius Filius David, pro patre nomi-
natur. Non obscure inclinant ab hanc derivationem Pagninus &
Mercerus. Probat illam max. Rev. D. D. Gejerus in h. l. & pro eadem
allegat Fesselij adversaria, & Marinum in Arca. Nec alia mens Gra-
fero, in historia AntiChristi, quem sequitur Heideggerus, l. cit. Fulleri in
nostram partem, verba attulimus quædam. §. xix. quibus gemina,
sunt apud eundem l. c. p. 88. Nec minus (egit in antecedentibus de
Symmachi versione) quin etiam magis fortasse probabilis est deductio, ut
(N) aleph, sit radicale, (נ) nun vero adventitium, & אפדן apaden, ut
ab אפד aphad proficiatur: Itaq; redditur à doctis auleum. Et paulo
post: Quod si non libet apaden, auleum interpretari, esto ejusdem omni-
no significationis cum ephod, vertaturq; aut amiculum, aut vestis, aut tu-
nica; res eodem redibit. Et tentorium cinctus sui sonabit. Probamus
assertionem nostram secundo, ex usitatissima in scripturis voce אפדן

ephod: Genus erat ornamenti religiosi. Quod vocabulum, licet proprie de pretioso illo & aureo, quo summus insigniebatur Sacerdos, Exod. xxix. 6. &c. tamen per analogiam amictus & externæ formæ, nomen dedit amiculo sacerdotali lineo, vulgari, 1. Sam. xxii. 18. &c. item amiculo lini, quo puer adhuc Samuel accinctus, sacris ministravit. 1. Sam. II. 18. nec non illi vestimento, quo David amictus ante arcam saltavit, 2. Sam. vi. 14. Hinc certè plus quam probabile est, ad illum amictum usum, in nostro quoque vaticinio respexisse divinum Vatem. Sed *tertio*, sententiam nostram valde confirmat, quod Spiritus S. in *describendo cultu idololatrico*, divinæ institutionis, ut dici solet, mimico, vocem *ephod* adhibeat. Infra plura loca videbimus. Suffecerit nunc Judic. xvii. 5. *Viro autem Michah, fuit domus Dei, fecitq; ephod (super humerale) & Teraphim, & implevit manum unius de filiis suis, & fuit ei in Sacerdotem, c. XIII. 14. Num nostis, quod est in domibus istis ephod & Teraphim, & sculpsit & constatit? Et nunc scitote quid faciatis.* Ad priorem locum Belgæ & Galli Calviniani, & ante illos vatablus annotarunt: *nomine ephod omnem vestem sacerdotalem (tout l'equipage de l'habit sacerdotal) subintelligi posse.* Dictis allegatis quoad voces, prorsus non est dissimilis ap. Hof. III. 4. *Quia dies multos manebunt filij Israël, sine Rege, sine Ephod & Teraphim, LXX. καὶ ἔσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ ὄν βασιλεὺς, καὶ ἔργατείας, καὶ δὲ δὴλώσεως.* Sic vocabulo *ephod* comprehendunt totum sacerdotium. Etiam in lingua Hebræa, Judic. ix. 26. 27. Et fuit pondus in aurium aurearum, quas postulaverat, mille & septingentorum aureorum, -- Et fecit ex eo Gideon ephod, & fornicati sunt omnes Israël post eum ibi. *Augustinus, Theodoretus & ex utroq; ad h. l. D. D. Calovius, fecisse Gideonē Ephod sacerdotale existimant, & reliquas vestes Pontificis, quæ sub primaria intelliguntur. Tanta namq; vis auri, in uno Ephod portari non poterat. Sic quoque Angelum in vaticinio nostro, ad amictum religiosum retulisse vocabulum אֶפֶדָן apaden, pro certo habendum, maxime ob hanc causam, quod v. 37. 38. 39. de cultu idololatrico AntiChristiano tam expressus sit sermo, & quod, etiam post truculenta bella, rex ille de quo prædicitur, ad cultus sui apparatus principaliter omnia referat, ut eventus docet. Diximus vocem אֶפֶדָן apadno, peculiariter AntiChristo tributam: id clarè docet pronomen suffixum, (1) suum. Voluit Angelus hoc ipso indicare non in honorem Dei, sed suum, plantaturum tyrannum tentoria apaden sui: Nec in hoc quoque caret emphasi, phrasis ista Obsole apadno, quemadmodum*

Apædan est
amictus re-
ligiosus et-
iam idolola-
tricus.

dum *Obola* dicta Samaria, scortationis rea spiritualis, quia *tentorium suum* sibi fecit. Sic AntiChristus tentoria apædan sui. De Jerusalem vero dicit Deus, *Oboliba, tentorium meum in ea*, Ezech. xxiii. 4. quamvis & illa Ecclesia, ejusdem criminis tunc esset convicta cum Samaria. Certe, inter cultum idololatricum *Samaritanum & Anticristianum Romanum*, haud inevidens est *parallelismus*: cujus fundamentum hoc est, quod Romanenses caeremonialibus Judaicis, aliisque ex Gentilismo desumptis, in quibus eminet Jubilæus, purum Nov. Test. cultum fœdarint, suoque Deo Mausim tribuerint, non aliter ac Samaritani, cultum V. T. sacrum, Deo soli, certo loco & tempore destinatum, suis idolis exhibuerunt, ac aliorum quam Deus volebat, traxerunt.

S. XXII. Assertio VI. *Vocabulo TEN apædan, quod significat habitum religiosum, comprehenduntur in loco nostro, ea quæ amictuntur.* Hic notat ea, quæ religio-
Nam alius non dari potest sensus verborum, *plantare tentoria amictus sui religiosi*; Ipsi amictui tentoria non destinantur, nec propriè dicitur amictus religiosus, nisi quatenus refertur ad usum suum. Unde evidens est, illa amicta hic spectari, quorum gratia est amictus religiosus. se amicta sunt.
Poteram, dum sic adjunctum de subiecto interpretamur, urgere morem loquendi in omni lingua & de re quavis; ubi necessitas id postulat, & nulla idonea ratio in contrarium militat. Dicimus verò pro re nostra, voluisse sapientiam divinam in stylo prophetico, qui longè plurima habet à plano dicendi genere diversa, ejusmodi loquendi modos adhibere, ut obtineat id quod sibi propositum habet, in admirabili illa ratione revelandi futura. Cujus divini consilii singulare documentum apud Esaïam c. xliix. 5. 6. 7. 8. Et ut admirandus ille character sermonis prophetici, nullo modo minuit lumen sanctissimi verbi cœlestis, puro mentis oculo hauriendum, in iis quæ ad salutem sunt necessaria; ita mirum in modum augeat venerationem sapientiæ Dei nostri, in piis scripturæ scrutatoribus, Apoc. I. 3. & XIII. 18. &c. Hoc locum habere in vaticiniis, quæ ultima, hoc est nostra, respiciunt tempora, Angelus docet in Prophetia, cujus partem nunc tractamus: Et tu *Daniel, claudere verba, & signa librum, usq. ad tempus finis, discurrent multi, & multiplicabitur scientia*, Dan. xii. 4. Quia vero lectioni Ecclesiæ Judaicæ & Christianæ, semper expositus erat hic liber, non minus ac alii Canonici; non aliter ad tempus finis signatus dici potest, nisi quod tali conscriptus sit stylo, quem intelligere iis demum datum, qui per eventum Pontificios id requirit.
aliaque piæ notitiæ inservientia, scirent quomodo capienda essent ver-

ba. Et cur non dicemus Angelo, voce tam propinqua *apaden*, ipsa *amicta* indicaturo, idem adfuisse divinum consilium, quod fuit, cum vocabulo, *Maysim*, *missam Anti Christianam* indicaret? De hoc a. B. Lutherus in præfat. ad Daniel. & locum nostrum. Und sonderlich rühret der Engel mit dem Wort *Maüsim*/ das grosse und höchste Stuck/ den ärgesten Kirchengreuel im Papstthumb/ die Messe: Wolte wohl gerne deutlich sagen; seinen Gott der Messe/ und thut/ als verbreche Er das Wort Messe/im reden williglich/ daß ers für grossen Unwillen/ nicht mag recht nennen Messe/ sondern spricht *Maüsim*. Certè qui talem, qualem nos hic urgemus vocabulorum significationem, in prophetis exponendis non admittit, nihil ex illis explicabit, nec illi unquam comparabit eventus prædicta: Et sic nulla prophetia; quod Divinæ intentioni prorsus contrarium. Iterum optime B. Lutherus noster l. c. ad v. 42. 43. Dis und alles ander/ muß man weiter durch die Rhetorica austreichen; so kan man sehen/ welch ein Greuel der Papst ist. Ipsi Pontificii, quibus res quævis sacra est, propter rei sacre contactum, quibus quoque *pileus coccineus*, *pro eminentia Cardinalitia*, & *pallium pro ArchiEpiscopali* & c. dignitare, hunc vocis *apaden* sensum non rejiciant; imò existimamus Angelum adhibendo ejusmodi vocabulum, modum loquendi Pontificiorum exprimere voluisse; Idque hic contigisse, quod cum aliis, in voce *Maysim* votavit B. Gesnerus: singulari quodam fato factum esse, quod *Theatrica actioni Missificæ* apud Romanenses, impositum sit nomen; ad vocem *Maysim* quam proximè accedens.

Res amicta
est objectum
cultus mis-
fici.

§. XXIII. Assertio VII. Ea que amictiuntur, ductu antecedentium in vaticinio illo, intelliguntur esse; tam res quam persone religiose amictæ, utrumq; admittente vocabulo *אפרדן apaden*. De rebus amictis dici posse *apaden*, dubitarem, nisi esset locus expressus, Esai. xxx. 22. ubi *apyddab* quod in Exodo ad personas, hic ad res relatum legimus: Et contaminabitis, (tanquam in pura rejicientis,) *operimentum sculptilium argenti tui*, & *אפרדן apydatb* *masscebeth* Zehaveca, *operimentum, conflatis auri tui*. Conjunguntur quidem Judic. xix. 14. 15. 18. *Pesel* (sculptile,) *Teraphim* & *ephod*; Verum, quoniam & illic mentio sit Sacerdotis, qui v. 20. dicitur accepisse *אפרדן ephod*, & reliqua ad cultum spectantia; in illo loco *ephod*, pro amictu persone, non rei habendum, quod ulterius probatur ex Judic. xvii. 5. Satis firmum nobis erit nihilominus jus, ex loco Esaiæ, de rebus amictis, vocem cognatam explicandi. Videat

Videamus nunc quid in antecedentibus vaticiniis de AntiChristo, *rem religiose amiciendam*, denotet, ac quomodo illam hic esse intelligendam, ipso eventu doceamur. Verba prophetiæ ista sunt v. 38. *Et Deum, מַיְסִים Maysim* (fortitudinum & munitionum) *super sede sua* (regia) *venerabitur, & Deum, quem non noverunt patres ejus, venerabitur auro, argento, & lapide pretioso & in desiderabilibus.* Hæc ex mente B. Lutheri & communi nostratium sententia, ipse eventus interpretatur, de missa Pontificiorum idololatrica & AntiChristiana; prout ab ipsis in praxi, & decretis, canonibus & sessionibus Concilii Tridentini separatur à sacra Coena. Rationes sententiæ Theologorum nostrorum, ita collegit B. Dorschaus, cap. II. *Novæ Missæ; Præcipue cultus Missaricus per nomen illud מַיְסִים Maysim, intelligitur, quod docet, tum consonantia quedam & collusio vocabulorum; tum radix vocis à confirmando descendens, robur enim AntiChristianismi est Missa; tum quia loco Sacerdotis in basibus altarium, destructa vera basi sacerdotalis honoris, instituta; tum, quia singulari veneratione in divinam transfertur, & virtutem & existimationem; tum quia sub colore, quo à Romanensibus cincta, nova est, & sanctioris sinceriorisq; fidei Patribus ignota; tum quia auro, argento & aliis ejusmodi electisq; ornamentis, pene est obducta; tum, quia cultores suos multiplici ornat gloria, constituit Dominus super multos, destinat terre, loco pretii, possessores; tum, quia clam colitur, &c.* Hæc quoq; notavit D. D. Gejerus in h. l. Qui novum Quod ulte- istud Numen מַיְסִים Maysim ad plura quidem extendit, quod sit ido- rius proba- lum cerebri AntiChristiani novum, patribus S. Scripturæ in solidum ad- herentibus, antehac penitus ignotum; -- Dum scil. divinitatis quodam- modo participes redduntur sancti, cum suis reliquiis, panis item Eucha- ristici, extra suum usum, & que sunt alia Papatus, quæ talis, figmenta similia, quibus suamuneri vident aut credunt munimenta terrena: In ipsa vero formali ratione idoli AntiChristiani describenda, parum vel nihil differt à B. Luthero, qui omnino legendus in præfatione citatâ: Darumb so ist der Gott Maÿsim nichts anders / denn ein falscher Dünckel und Zuversicht des Pabsts und der seinen / daß die Messe und Kirchenwesen oder Stifft / sey ein solch grosser Gottesdienst / solch groß Werck: solch groß Opfer / desgleichen nicht ist noch seyn könne: Auf diesen Dünckel lassen sie sich; und trösten sich sein / als wäre es der rechte Gott selbst &c. Quomodo vero res illis in cultu isto sacra, nomine rei religiose amictæ veniat, vel unus actus asservationis

fatis superque ostendit. Describamus illum ex Rituali Romano Pauli V. pag. 64. edit. Antverp. *Curare porro debet Parochus, ut perpetuo aliquot particula consecratae, (hæ enim fiunt extra usum Sacramentalem, objectum cultus Maysimici,) conserventur in pyxide ex solida decentiq; materia, eaq; munda & suo operculo bene clausa, albo velo cooperta, & quantum res feret, ornato in tabernaculo, clave observato; Hoc autem tabernaculum conopæo decenter opertum, atq; ab omni alia re vacuum, in altari majori sit collocatum, -- Lampades coram eo plures vel saltem una, die noctuq; colluceat, &c.* Prolixum foret, in reliquis quoque actibus, v. g. circumgestationis, exaltationis, quibus cultum adorationis, dictæ rei sacræ conciliare student, amiciendi curam & superstitionem describere. Atque sic interprete eventu, & duce Angelo in prophetia, monstrata nobis est *res religiosa amictæ*, ad quam plantata tentoria referantur. Vocem אֶפֶדֶן *apeden amictus religiosi*, tribui posse ac debere personis religiosè amictis, ex vocis אֶפֶדֶן *ephod*, & in alia forma אֶפֶדָה *apyddah*, frequentissimo usu jam supra exhibitio, evidenter patet, nobisq; assentientes habemus, Judæos & Christianos linguæ sanctæ magistros, vid. §. XXI. Prædixit divinus Vates *de ministris Antichristiani cultus perspicue v. 39. Et operabitur in fortalitiis munitionum, cum Deo peregrino, & qui illum agnoverit, ejus gloriam multiplicabit; & dominari faciet eos in multis, & terram dividet in pretio.* Esse in fortalitiis munitionum Papalibus, immensum numerum ministro-
rum religiosorum: Esse illos multo ac plus quam Christiana admittit doctrina, conspicuos honore: res est omnium oculis exposita, & adeo manifesta, ut de eo jam ipsi, cum Christianos se appellari cogitent, per plurima secula conquesti sunt. Sed & hoc notissimum est receptæ superstitionis ministros, ut ad sublimem istum venerationis gradum evehantur, peculiari *amictus* genere præ aliis ornari, in quo mirum quantum ponunt prærogatarum, eminentiæ, imò sanctitatis; vid. Ceremoniale Episcoporum, jussu Clement. IX. editum. Ducimur nunc indice Angelo, & significatione vocis אֶפֶדֶן *apeden* ad videndum *quenam personæ amictæ*, in Papatu hic disignentur? אֶפֶדֶן *Ephod* ait Vatablus ad Exod. xxix. 4. LXX. ἐπομίδα *vertunt, quod significat superhumeralis*; Hebræis autem *ephod* est cinctorium, sive pallium, אֶפֶדֶן *aphad* enim cingere aut constringere significat. Vestis erat extima brevissima, quæ manicis carebat, quodammodo ardebat & constringebat laxitatem interiorum vestium. In hac descriptione omnes fere Judæi & Christiani

Personæ amictæ sunt, qui in Papatu ephodico habitu ornati.

ffiani conveniunt. Convenit & illa forma cum habitu Pontificis & Cardinalium extimo. Dicit Pagninus in Thesauro ad hanc vocem: *Ego puto, scapulari Monachorum nostrorum, quod appellant, potius simile fuisse, quam peplo.* Sunt & Monachi inter ministrantes cultui Maysimico. Quia vero אפדן *ephod* in significatione propiissima, ad primi ordinis sacerdotes illorumque habitum spectavit, & antea vidimus, in illa quoque accipiendum vocabulum, cum de *cultus idololatrici habitu*, sermo sit: Promptius omnino erit dicere; Angelum voce אפדן *apeden*, peculiariter tributa Anti Christo, per pronomen possessivum אפדנו *apadno*, *apeden* sui indiguisse eminentiores in Ecclesia Romana, habitu religioso amictos, Pontificem ac Cardinales, de quorum superhumeralibus & palliis coccineis, sive purpureis, multa in libris de *Curia Romana*, Italice editis: Et ut primi ordinis amictos, in hoc vaticinio cogitemus indicatos, suadet versus 39. jam allatus, & phrasis in nostro, *plantare tentoria*, quæ ut à Rege plantata, non vulgari usui destinantur. Non dicimus primam ordinationem *de tali habitu* hic prædici, nam præcedunt multa in prophetia de cultu Maysimico, in quo sine dubio adhibitus amictus religiosus ministrantium; & in dicto nostro vaticinatur propheta, *de plantatione tentoriorum illis amictis, vel illorum amictorum.* Observatione autem dignum est, quod non diu ante Jubilæum à Bonifacio institutum, Cardinales cum Pontifice, peculiari illo habitu, facti sint conspicui: A. C. 1243. (vel secundum calculum Onuphrii Panvini in annot. ad vitam Innocentii IV. à Platina conscriptam, A. C. 1254. Sed ex Chronico patet esse A. C. 1244.) In concilio Lugdunensi, Innocentius IV. constituit, ut Cardinales rubris galeris & palliis uterentur, & equis phaleratis per urbem veberentur, scilicet honestandi ordinis causa: Deo sic disponente, ut meretrix Babylonica in coccinea veste melius agnosceretur, Apoc. XVII. 4. Luc. Osiand. Epit. Hist. Eccles. Cent. XIII. lib. IX. c. 5. Nec frustra etiam hæc observatis, in nostrum usum accommodare illa, quæ doctissimus Fullerus, Miscell. lib. V. c. 18. de *tunica Romana coccinea*, instituto licet à nostro diverso, annotavit. Dicere possumus, vocabulum אפדן *apeden*, *tunica* notionem continens, consulto adhibitum, ut esset monumentum multo illustrissimum, aliquot ante sæculis, ad definitè distincteque designandam Ecclesiam, cujus tentoria, nobilissimo tunica coccinea Papalis & Cardinalis indicio, de vernaculo & consueto ejusdem Ecclesiæ more, longe lateque conspicua existerent. Quod Fullerus de tunica imperatoria conjectat,

ut sunt priores Curia Romanæ.

Assertio

Assertio I. & hæc VII. per eventum confirmatæ, ostendunt de *tunica* sive *ephodico*, h.e. *extimo habitu Papali ac Cardinalitio*, intelligendum. Et quis dubitet ita intelligendum esse, cum manifestam habeamus applicationem, Apoc. XII. 16? *Væ, Væ, civitas illa magna amicta bysso, & purpura & coccino.* Vulgata Pontificiis authentica, & optimi illorum interpretes, voce prophetica amicta, Græcam *μασβεβδην λευκην* reddunt. *Civitas magna*, pro *primariis* in urbe magna Roma; Non enim vulgaris habitus describitur. Huc pertinet, quod jam ante in describenda forma exordiendi Jubilæi observatum est, *Basilicas* circa quas Jubilæa solennitas, non nisi à *Papa vel Cardinalibus* aperiri. Obijciat aliquis, per singularem Papæ clementiam & dispensationem, etiam ad alia loca Jubilæas peregrinationes aliquando institutas; Dicimus hoc fieri præter vim primæ institutionis Bonifacii IX. vel mutationis à Clemente VI. Paulo II. & Sixto IV. factæ, quorum omnium Bullæ ad *Romanas Basilicas Jubilæam prærogativam* restringunt, illisque *ordinarie* adhuc servatur. Et ubi aliter evenit, expresse ponitur discrimen, quod fiat illa solennitas *ad instar Jubilæi*. Et si aliqua vis allatæ objectionis, per illam saltem cogimur comprehendere voce *apeden*, etiam *pallium Romanum*, ArchiEpiscoporum & paucorum aliorum insigne; quod haud inviti facimus. Sunt namque & illi inter dignissimos, & *palliam illud* in nomen paucis habet formam *ephodicam*, estque ejus præcipuus usus in sacrificiis & *missis*, vid. Onuphrius de sacrarum vestium genere p. 72. & Sleidan. Commentar. lib. IV. pag. 88. & lib. XIII. p. 377. Certè, ut in dicto nostro conjunguntur, *plantare tentoria amictorum AntiChristi religiosorum, ejusque exitum*; & cap. sequenti monstrabitur, quomodo per *indulgentiarum impietatem* commota divina patientia per B. Lutherum volebat exitum AntiChristi inchoari, ita omnino meretur observari, qua ratione etiam *pallium ArchiEpiscopale Romanum, inter amictus religiosos* hic indictos habeatur. Proluxa exerat Epistola B. Lutheri, qua respondet Henrico Brunsvicensium Duci, à Sleidano latine reddita, lib. XIII. ad annum 1541. In illa, Beatus vir multis de impudentia *Tecelii, ab Alberto ArchiEpiscopo Moguntino* impunita, eo consilio ut opera *Tecelii indulgentiarum* lucrum magnum haberet, ejus *partem mitteret Basilicæ S. Petri Romæ, partem pro pallio ArchiEpiscopali daret*, quod dicebatur constare triginta fere millibus aureorum. Hæc causa erat, cur nihil Albertus responderet, ad

quarimo-

querimonias Lutheri primas de Tecelio; Sic publice B. Lutherus indulgentias Tecelianas cogitur aggredi, ac per Dei omnipotentis gratiam, subsecuta est felix Evangelii prædicatio: sed ab initio varii motus, de quorum omnium origine volebat in allegata epistola agere, & ad finem hæc subjungit. *Hæc est origo prima causæ, modus, quem non Fridericus (Saxonia) princeps, verum Moguntinus per suum emissarium & speculatorem Tecelium concitavit: --- sic adeo litis causam præbuit filum lineum, unde pallium constat; & illud quidem nunc ita est condensatum, ac tale robur assumpsit, ut ab eo periculum sit Pontifici, ne stranguletur.* Est præterea pallium istud, res admodum sacra apud Pontificios: In cæremoniali Episcoporum iussu Clementis IX. reformatum, pag. 91. edit Paris. 1633. *Curent igitur Archiepiscopi, ut pallium, in quo tanta est antiquitatis veneratio & auctoritas, dignè & honorificè asservetur, puta, serico obvolutum, ac in capsula intus & extra pulchrè ornata, vel serico obducta inclusum, tanquam venerabile ipsius Archiepiscopi insigne, mysticis sensibus plenum.* Sic pallium non modo res amiciens, sed & amicta, apud Romanenses. Ex quibus omnibus, cuius obvium erit cognoscendi, *quas res, quas personas* vocabulum אפרן *apeden* designet. Nec est quod duplicem sic inferri sensum literalem, metuamus, si vaticinium *de rebus & personis amictis*, interpretari velimus; à Pontificiorum hypothesebus nihil sic infringitur sententia nostra, qui sensum non unum admittunt directum: sed & illos, qui rectissime aliter sentiunt, speramus non improbaturos assertionem nostram; manet namque per illam sensus unus: conveniunt *res & personæ amictæ in plantatione* tentorium, illorum gratia facta, & adhuc magis *in una amictus notione.* Sic in alia re AntiChristianâ Apocal. XVII. in uno poculo, quoad dolosum propinationis modum, meretricibus familiarem, & quoad infelicem ebrietatis effectum, conveniunt & credenda impura & actiones superstitiosæ.

Id eventus, & pallii usus ac custodia ostendit.

§. XXIV. Assertio IIX. *Per tentoria religiose amictorum AntiChristi, intelliguntur Basilica, circa Curiam Romanam.* De voce אפרן *apadno* jam satis egimus; Imposita nobis fuit in illius significatione evolvenda, necessitas aliqua prolixitatis, ex interpretum de illa, diserepantia, & propter multiplicem veræ interpretationis usum, ad probandam sententiam nostram de Jubilæo. Facilius itaque nunc discipere possumus, quid sint *tentoria*, ac demum, quid integra phrasis: *Et plantabit tentoria apadno.* Jam supra negavimus, *castra militaria*

Tentoria h. l. sunt Basilicæ Romanæ.

hic intelligi posse; & nunc, cognito vero vocis **אָפּעדן** *apædan*, intellectu, minus id admittendum: arctissime quippe construuntur tentoria, & vocabulum istud *amicta religiosa AntiChristi*, designans. Heideggerus in anatome Concil. Trid. pag. 1269. Hebraeis **אָהֹל** *Ohole vel Ohalim*, non tam militum sub dio degentium tuguria, quam togatorum domicilia & Musarum castra notant. Optime ubique fere valet quod sic de castris negat, at quod affirmat de togatorum domiciliis, non sic nude procedit, imprimis in loco nostro, ubi per vocum constructionem, & posterioris, vid. *אָפּעדן* significatu, evicimus, plus quam domicilium hic cogitandum esse. Ipso eventu docemur Romæ in quibuslibet domibus cultû Missaticum non peragi, sed in splendidissimis templis; quod & inde fortius probatur, cum ex sequentibus constabit, solennitatem Jubilæam ad illa restrictam, per *plantare tentoria* intelligi; Nec illæ eminentioris ordinis amictæ persone, ex Assertionem VII. in vulgaribus adibus, vel minoribus templis magnificentiam suam in cultu sacro ostendere velint. Directè verò firmatur assertio nostra exinde, quod dicit Propheta: *Et plantabit tentoria amictorum suorum super montem decoris sanctum*; quare Roma propter antiquæ Ecclesiæ dignitatem ita appelletur, vid. Assert. II. *At qui in Basilicis istis Romanis, diris hominibus sacratis magis quam Deo*, ipsi Romanenses ponunt sedis suæ gloriam maximam; ac propter illas, Romæ, præ omnibus aliis civitatibus in orbe, venerationem adscribunt. Neque Romæ aliud monstrari queat, quod vim phraeos propheticæ, *plantare tentoria regia amictorum suorum*, &c. impleat, præter ordinationem illam magnificam Papalem circa Basilicas. Præced. §. vidimus ex epistola B. Lutheri, exitium AntiChristi, *plantatione tenteriorum* in textu nostro adjunctum, cœpisse, cum *Basilicam Divi Petri Romæ* indulgentiarum lucro sine exemplo impio, exornare vellet Pontifex. Non semel antea observavimus Romanos, sine proposito suo, ut implerent prophetias, recepisse nomina rerum, ac alia, quæ ducunt nos ad vaticiniorum feliciorum interpretationem. Ita quoque in hoc valde sententiam nostram juvant, appellando templa sua majora *Basilicas*, quo constaret certius, quænam essent *tentoria à Rege plantata super montem*, &c. Isidorus in originibus: *Divina templa Basilicæ appellantur, quia ibi Regi omnium Deo, cultus & sacrificia offeruntur*. Verum rectius ex Ausonio, alicubi docet Gerh. Joh. Vossius, hoc nomine primum appellata templa, quod Basilicis diritis, earum spatium occuparent; & integræ etiam in Eccle-

Id etiam originatio nominis probat.

flas converterentur. Ipse Onuphrius Panvinus interpret. vocum ob-
 scur. Eccles. pag. 66. *Dicebantur etiam Dominica, sive Basilica, sive tem-
 pla, Judaico & Gentili more, quod ad templorum & Basilicarum Genti-
 lium similitudinem adificata essent.* Respicendum quoque nobis est
 ad v. 39. Prophetiae Angelicae de Anti Christo: *Et operabitur (lemizze-
 re,) in fortalitiis munitionum, cum Deo peregrino.* ita reddit D.D. Ge-
 jerus, & addit: *hoc est in templis, contra vim aliam adversam insigniter
 munitis, multisq; privilegiis ornatis.* Non propriè fortalitia sunt, sed
 quatenus in illis sic bene munitis, se quoque munitam putat Ecclesia,
 Romana. Et tentoria amicorum religiosorum vocantur, quatenus
 in illis cultus Maysimicus, amictu rerum & personarum, magnifico &
 regio splendet. Rem totam planam facit B. Lutherus in praefat. Dan.
 c. XI. Propter cultum idololatricum, *Ecclesia Samaritana* nomine ten-
 torij sui *Obola*, à Deo appellata; Et jam deficiens in multis Hierosoly-
 mitana, tentorij vocabulo, tamen à Deo denominata, propter primam
 institutionem. Ezech. XXIII. Sed & id, quod habent tentoria expan-
 sa ratione formæ, haud parum habet convenientiæ cum Basilicis, in al-
 tos fornices fastigiatis celatisq;. Et illis & his, in eo saltem similes arbo-
 res, quod rasi innixæ in altum surgunt, & per undique prominentes ra-
 mos, operimentum adstantibus præbent: ab arboribus tamen transla-
 tum ad tentoria, plantandi verbum propter illam similitudinem, cur
 non tentorij nomen ad templa per eandem transferatur? Illa v. templa,
 in monte olim sancto designata, Basilicas Romanas distinctè nobis indi-
 cant.

§. XXV. Assertio IX. Plantatio tentoriorum, in dicto quod tra- Non autem
 etamus, non est prima Basilicarum extructio. Patet id ex antecedenti h. I. de prima
 bus locum nostrum. Ante plantationem, v. 45. multa prædicuntur Basilicarum
 AntiChristi gesta, at ante illa rursus de munimentis מַצְדֵּי Maysim, extrucone.
 quæ sunt tentoria אֶפְרָיִם religiose amictorum. Erat quoque primus
 Basilicarum usus, vel tempore Gentilium, & sic diu antequam Roma,
 sedes Papalis facta; vel tempore primæ ac purioris Christianismi, ante-
 quam Characteres AntiChristianos indueret Romana Curia, & sic in-
 nocens Basilicarum, vel potius templorum usus, Deoq; gratus, quem-
 admodum hodie apud nos, templa in usu vere Christiano sunt, à super-
 stitione Romanensium repurgata. Neque verbo plantandi cogimur,
 primam hic admittere extrucone, vel primum usum templorum;
 cum & plantare in propria significatione de vineis hortisq; adhibitum,

primam herbarum vel arborum seminationem non notet. *In lingua latina planta olim dicta, non quævis stirps, sed ea fruticum genera quæ parerentur*, observante Julio Scalig. ad lib. I. Theophrasti. de plantis. Quod pariter de verbo *plantare* tenendum. In lingua Hebræa manifestum est discrimen inter *plantare* & *seminare*. Esai. XVII. 10. *Propterea plantatis plantationes pulchras, & germen alieni seminabis*. Hanc vim esse vocis נָטַע nata, *plantare*, patet ex inductione exemplorum, ubi de vitibus arboribusque aliis, simili modo propagabilibus, usurpatur. Ac etiam si de diverso fruticum genere aliquando usurparetur, non tamen tene-mur propriam relinquere, quando illa huc magis quadrat; ipsa certe *tentoria* prius confecta esse oportet, quam figi possunt, quod *plantandi* notationi respondet. Stat pro nobis, frequens verbi translatio ad *homines*, vix unquam de illorum creatione vel prima productione adhibuit, sed ad explicandum *singularem curam Dei pro eorum felicitate*. Sic Psal. XXC. 9. respiciens Exod. XV. 17. Homines fideles ac felices non nascuntur: ideoque post accedat illa gratia, per quam plantati dicendi, Esai. LX. 21. *Et populus tuus, omnes illi iusti in sculum, hereditate accipient terram, virgultum plantationis meæ, opus manuum mearum ut glorifices*, adde c. LXL. 3. Jerem. XI. 17. Apprimæ Phrasin *plantare tentoria*, illustrat Esai. LI. 16. *Et posui verba mea in ore tuo, & in umbra manus meæ, protexi te, ad plantandum cælos, & fundandum terram, & ad dicendum ad Zion, populus meus tu*. Locum hunc de ministerio Evangelij in nov. Test. pij & orthodoxi Theologi exponunt, illo enim filius Dei cælos, hoc est cœlestes cives plantat: & per illud quoque terram fundat, vel propter Ecclesiam, terram conservando, quod Vinariensibus placet; vel regna terrena propter eandem, hoc ministerio constituendo, ordinando ac etiam transferendo, quæ Brentii est expositio. Nostri instituti est observare, quod quemadmodum Christus, colligendo Ecclesiam suam dicitur *plantare cælos*, ita Antichristus suum augendo cultum, *plantare tentoria Apadno*. Est & alter nobis nunc usus ex loco isto Esaiæ, quod verba *fundare* & *plantare*, ita de terra cælisq; prolata aliam nobis suppeditant comparisonem inter cælos & tentoria; fundari de terra elegantissimè dictum, Psalm. XXIV. 2. & CV. 5. cœli cum tentoriis comparati, Esai. XL. 22. *Sedens super globum terræ, & habitatores ejus ut locusta, extendens velut tenue cælos, & expandit eos sicut tentorium ad habitandum*. Ex hoc loco aliisque max. Rev. D. D. Calov. Bibl. illustr. pag. 225. colligit, *cælum ante velut convolutum in massa*

Plantare
cœlos, quo-
modo huc
spectat.

massa primigenia latuisse; tunc a verbo illo omnipotenti; Fiat expansum, id evolutum & expansum fuisse. Adfert in hanc sententiam B. Justini, & B. Lutheri verba, hujus ita habent: *Istam rudem massam nebulae primo die ex nihilo creata, apprehendit Deus per verbum, & jubet ut extendatur in modum Sphaerarum, - Sicut castrum (nos hac vice tentorium appellamus) complicatum, explicatur & figitur in agro, ita tu Domine (Psal. CIV. 2.) expandis & quasi evolvis verbo tuo rude caelum.*

§. XXVI. Assertio X. Sed plantatione tentoriorum אפרנו, apadno, designatur renovata destinatio, & solennis apertio Basilicarum, Romamarum, qua illis confertur vis singularis, ut recipiantur cum beneficio, adventantes, in illis fructum cultus quasi situri. Negata prima exstruktionē, hoc de Basilicis dicendum: *Renovatam destinationem infert vox plantare, quæ ut in communi usu refertur ad arbores ac vites, ita illæ plantari dicuntur, quia antea suam essentiam quoquo modo habent; & per illam actionem, novam patiuntur ordinationem, qua destinantur ad majorem usum. Sic & tentoria, quæ ante convoluta, pax illorum fitione expanduntur, ut fiant hominum receptacula; Sunt verò tentoria illa Regia amictorum Antichristi, Basilicæ lapideæ & prægrandes, adeo ut optime de iis interpretes Syrus: (venekush maschneo.) Et indurabit tabernaculum suum, proinde videndum, quid in illis respondeat plantationi; Quemadmodum tentorium convolutum, quali clausum manet, nec homines ambit, sed expanditur, ut plurimos capiat: ita & Basilicæ Romanæ, quæ, quia denuò aperiuntur, antea quasi clausæ habentur, per illam solemnem apertionem tanquam recenter plantata tentoria, omnibus panduntur. Non datur ulterior in Prophetiis progressus, quam, postquam aliunde constat, de qua re lata sit Prophetia, in verbis hanc quærere ex eventu in re ipsa convenientiam. Est aperire solenne vocabulum in Argumento quod tractamus, ex magnifica portarum Sanctarum, Romanas Basilicas ante claudendum, apertione, de qua §. IV. de Thesauo, qui hunc aperitur, habemus expressa verba in Bulla Clementis VI. ap. B. Zovium §. 4. ad annum 1342. Inconsumptibilem Thesaurum hujusmodi, pro excitanda & renovanda devotione fidelium, voluit aperire, Bonifacius IIX. Et paulo infra in eadem Bulla dicit clemens, populum Romanum supplicantem ad Se venisse ac dixisse: Domine aperi eis Thesaurum tuum, fontem aque vivæ. Quibus verbis deducimur ad aliam rationem comparationis, inter institutum jubileum & plantationem tentoriorum; plantatoris intentio est, plandando*

Apadno & consecratio Basilic. Jubilæa est h. l. plantatio.

novum vigorem plantis, vitibus, &c. conferendi; pariter clemens primarius institutor Jubilæi commodi, dicit *thesaurum & fontem aquæ vivæ aperiri*, quæ vis indulgentiaria, per Basilicas rite visitatas, adventantibus communicatur. Vulgaris quoque est loquendi formula, *plantare urbes, societates manualia opificia, &c.* quæ locutio plantandi notationem habet, per *singularem destinationem ad usum* ex illis proventurum, & per *collatam privilegiorum* aliorumq; bonorum *vim*, qua crescant. De Ecclesia elegans canticum parabolicum hujus generis, ab Esaia prolatum cap. V. *Recipiunt verò tentoria illa plantata, cum beneficio adventantes*; Hoc vult solennis & sacra porta apertio, hoc vis thesauri aperti; hoc tentoria, quatenus à rege plantata promittunt: pluralitas tentoriorum, non unius plantatio, importat invitationem receptionemque plurium; Sed & beneficium ex cultu provenire debere, in genere ostendit locus, cum & hodie montem sanctum, sedem sanctam se jactat Roma, quod olim fuit, ac propter id sic ab angelo describitur: speciatim verò innuit vocabulum *אֶפְדֵּן* apeden, propter cultus Antichristiani res & personas religiose amictas in Basilicis Romanis, conjunctum cum tentoriis Regiis, in quibus fructus sperant, & pompam illam, amictorum vident diligentes Romipetæ; ut à quibusdam vocantur. Id forte ex superioribus amplius probandum, quod per plantare tentoria magnifica actio vel institutum splendidum, circa illa exprimitur. Jam ante dictum vocem *נָטָה* nata, plantare, in sacra lingua singularem curam & ordinationem indicare; conf. Jer. II. 21. XI. 17. &c. Egregii doctores scriptoresque, comparantur clavis plantatis, Ecclesiast. XII. 11. Verba sapientū sunt tanquam stimuli; & tanquam clavi (tentoriorum) plantati auctores collectionum: Si hoc de clavis plantatis, quanto magis res magnifica censenda, quæ plantatione tentoriorum prænunciatur? Multa feliciter post Josephum Medum, recentior Apocalypseos elucidator, qui se Peganium nominat, assumpsit ex modo interpretandi visiones & imagines orientalibus familiari: Quod sic hoc in Apocalypsi usum habet, habebit majorem in Daniele, qui non solum visionum ac divinatorum in somniorum interpret ac consignator, sed qui linguis Orientalibus scripsit, & ex divina adgubernatione illa adhibuit, quæ ex scientiis & linguis orientalium, in ipso eventu intelligerentur. Magnam fecit ejusmodi interpretationum collectionem, ex antiquissimis & sapientissimis Ægyptiorum, Persarum atque Indorum, Achmet Ebn Seirim Arabs, ex cujus cap. CLI. huc non nihil pertinet, quod sequitur:

Quan-

De fructu ac
magnificen-
tia hic indi-
catis.

Quando rex per insomnium videtur sibi plantare arbores, id significat illum novas potestates instituturum: Quando quis videtur sibi irrigare arbores vel curare easdem, significat illum virum fore insignem & populi benefactorem. Ex his orientales, si institutum respexerint Bonifacii, & verba Clementis VI. noverintque praterea, de Pontificibus ac Basilicis Romanis sermonem esse, levi facta mutatione, in favorem Assertionis nostrae interpretabuntur Phrasin, plantare tentoria amictus sui. Verum his omnibus antiquior locus, Num. XXIV. 6. magis meretur nostram attentionem, tum quia id fere omne continet, quod in plantationis comparatione cum ordinatione tenteriorum, quarimus, tum quia unicus est, qui quod Phrasin, cum nostro convenit, neque hoc tamen ab omnibus conceditur. Sic ait Bileam: Quam pulchra sunt tentoria tua Jacob, tabernacula tua Israël, sicut torrentes extensa sunt, sicut horti juxta flumen, כְּנֵטֵעַ יִשְׂרָאֵל כְּאֹהֲלִים caabolim nata Jehovab, sicut tentoria quae plantavit Dominus, sicut cedri juxta aquas. Certè omnia magnificè de filiis Israël prædicare voluit Bileam; mentio fit horti, arborum, fluminis, sed quod imprimis notandum, tentoria plantata dicit à Domino, quod elegantissimum situm tabernaculorum ordinemque, nec non protectionem divinam exprimit: Cui curæ ordinandi & protegendì, respondet in textu nostro, destinatio tenteriorum solennis, quæ tentoria ab amictis Antichristi religiosi jam ante denominata. Nec vitio nobis vertatur, sic, propter Phrasios vim & identitatem, conferre loca, quæ de divetissimis plantatoribus agunt. Deus ipse plantandi verbum adhibet in interdicto, de non plantandis lucis, idololatriæ officinis, Deut. XVI. 21. Bileamicam locutionem cum Prophetæ nostræ, ita componere vetant interpretum plurimi, quorum alii Santalos, alii arbores aloës, hic plantari volunt, & non tentoria. Prius Kimchius, qui indem lingua Arabica tuetur, quem sequuntur R. Nathan & Buxtorfius; versio item Italica Diodati, nec dubitant alii sic melius reddi; Verum erudite ostendit ex Avicenna D. D. Castellus, Arabibus Alsandalon arborem esse, cui in Hebræo respondet Almyggim 1. Reg. X. 11. Algyminim 2. Par. II. 8. Hodieque apud Indos illis inservire usibus, de quibus sacra Historia agitur. Posterius sicut arbores aloës, Anglus Belga, Gallus, Vatablus, quos prævit Aben Esra, qui ex Chaldeo putat אֲבָלִים abalim conferendum cum אֲבָלוֹת abaloth, Psal. XLV, 9. Cantic. IV. 14. Sed Chaldaum bysemaia, Num. XXIV. 6. omnino requirit arborem suavem & odoriferam, verum, quid hoc ad aloën? imò mira-

Num. XXIV. 6. comparatur cum loco nostro.

Diversæ interpretatio- nes expendantur.

tur doctissimus Castellus consensum tot interpretum, qui in allegatis sanctissimi amoris canticis, tam constanter *abaloth*; per *aloën* reddunt, cum illa nihil suavitatis, multum autem amaritudinis habeat, ipse ex lingua Arabica, Chaldaica, Syriaca & Thalmudistis evincit *abaloth*, *crocum* notare, qui adhuc Indis *Aloth*, & sic LXX. & Æthiopica versio Cant. IV. 14. Nostra verò ex Pagnino & Aria Montano interpretatio: *Sicut Ahalim, tentoria quæ plantavit Dominus*, consentientes habet Codicem Samaritanum, LXX, Vulgatum, Syrum, Arabem, B. Hieronimum, B. Lutherum, Sueticam, Fennicam, Danicam, &c. Eleganti Paraphrasi illam declarant Vinarienses & Osiander, Pagninus ex excellenti Judæorum Doctore R. Saadia defendit, nec alia mens R. Salom. Jarchi, qui expressè Bileami Phrasin confert cum Dan. XI. 45. Et tanquam optimam, primo loco ponit R. Salom. ben Melech in Michlal Jophi. Nec obstat diversa punctatio, primaria aliorum ratio, quod hic non legitur hum *Chatephchamez*, quod alias in plurali חֲתָפְחָמֵז *ohalim*, *tentoria*, sed cum *Chatephpatach ahalim*; nam & illud *Chatephchamez* non tam ordinarium est ac *catephpatach* loco חֲתָפְחָמֵז *scheva*, gutturalibus in plurali. Nec in *ohalim* ubique obtinet, aliquando enim *cholem* adhibetur: Prov. VII. 17. *ahalim*, non *santuli* sunt, neque *arbores aloës*, sed *crocus*, & ita LXX. & Arabs: Verum nec *Crocus*, Num. XXIV. 6. locum habet. Ergo manet, quod diximus, illam phrasin cum nostra coincidere.

S. XXVII. Assertio XI. Solennis. illa destinatio *Basilicærun*, secundum ordinem prædictionis Angelicæ, V. 40. - 45. cæpit post exortum bellum Antichristi cum Rege Austri; b. e. Saracenicæ potestate. Hactenus Vaticanii verba explicuimus ac vindicavimus ab incommoda interpretatione. Ostendemus nunc, & antecedentia & consequentia, *plantationis* nos cogere, ut illi ea assignemus tempora, in quæ refertur institutio Jubilæi. Validum hoc pro nobis argumentum, quandoquidem non licet ea, quæ certo ordine in una visione cohererent, alio modo invertere, verum dandum est singulis initium impletionis suæ, prout se mutuò in prædictionibus consequuntur. Diximus initium impletionis; Non enim omnes unius rei prædictæ eventus expectabimus, priusquam ad alterum fiat transitus. Nihil enim hoc modo in Prophetiis expeditum redditur. In Apocalypsi exponenda, Medus per mutuam visionem combinationem & consecutionem, plus lucratus est, quam omnes fere ante illum. Secus qui agit, ordinatiam obscuritatem

Nexus
Propheticus
pro nobis
stat.

ritatem introducit. Sit nobis in Prophetia nostra exemplum : Oportet ex coherentia textus , Antichristum ante bellum cum rege Austri, cultum Mausimicum jam habuisse, quamvis post illud bellum, adhuc magis magisque augeat impietatem & superstitionem in illo cultu coeptam. *Rex Austri est Calipha sive rex Saracenorum, ejusq; successor, quibus annumerandi imperatores Turcici, qui per Asiam & Africam imperium suum extendentes, conatus Antichristi Romani, primatum in Oriente affectantis, represserunt; ita D. D. Gerh. Gravius in Tab. Apoc. quam sententiam quoque D. D. Calovius adfert in h. l. licet ipse aliam foveret, concludit tamen; de cetero elegans & satis commoda, nostro judicio, est ulla de Turca, Antichristo orientali, interpretatio.* Singulari opera illam adstruit D. D. Gejerus, allegans in eandem Wigandum, Alstedium & Jacchiadem, additque: *mutato solum plagarum nomine, unus hoc loco vocabitur meridionalis, alter septentrionalis, re tamen utrobivis manente eodem.* Quod si illa plagarum commutatio, non placet sine exemplo, damus Matth. XII. 42. Luc. XI. 31. ubi Regina Sabæ à Christo vocatur *Regina Austri*, non quod Saba meridionalis prorsus sit Judææ, magis enim versus orientem vergit, sed quia ad mare sita: Hebræis ad mare, ad Austrum quoque sonat, & sic Arabibus *Aljeman* vid. Bochart. Phaleg. I. II. c. XXVI. Et *Rex Austri* per mare à Rege aquilonis petitur v. 42. *Orientales* V. Turcæ, & magis Saraceni, non solum ratione situs sed & nominis *Sbarkion* enim *orientalis & Sarkiun* orientales, inde *Saracenicum* nomen; quam originationem erudite tractat D. D. Pocockius Spec. Arab. pag. 34. seqq. & illam rejicit quam Bochartus I. c. lib. IV. c. 2. amplectitur. Optime quoque ad tempus pugna cum Rege Austri coincidit cum bello, quod sacrum vocant, contra Saracenos. vers. 40. Et in tempore finis cornupet et se cum eo Rex Austri. Receptissima est in Ecclesia Christiana sententia, hunc jam currentem millenarium, finem mundi continere: in tempore itaq; finis, hoc est, absoluto primo à Christo millenario, initium habebit, pugna duorum istorum Regum. Id ita factum; Seculo XI. auspiciis ac consiliis Papæ Urbani II. (A. C. 1084.) Sacri belli primordia. A. C. 1096. tam nobilis expeditio contra Saracenos, qualis vix unquam alia in Europa. Sub Duce Godofredo Bullioneo sex centa millia peditum, equitum centena millia in orientem missi. A. 1099. ab illo capta Hierosolyma, sed rursus A. 1187. perditæ. Nostri instituti jam non est belli subsequencia, prout vel in Vaticinio prædicta, vel in eventu conspicua sunt.

sunt, persequi; Satis est nobis, ostendisse belli initium v. 40. ante illa tempora collocandum, in quibus v. 45. *plantatio tentoriorum* ab Antichristo facta. Et quia tempus nunc respicimus unice, nobis non oberrat, si quis *Regem Austri de melioris notæ Principibus* intelligat, nam & ante rumores v. 44. & ante *plantata tentoria* v. 45. multi boni principes Papali auctoritati contradixerunt.

§. XXIIIX. Assertio XII. Solennis illa Basilicarum destinatio facta est post exortos rumores Antichristum perterrentes, tempore Waldensium; & postquam exiverit ad perdendum pios confessores v. 44. Coniunguntur hæc duo, quia in uno commate prophetico connexa. Ex ordine narrationis angelicæ hæc quoque Assertio firma, saltem de tempore & ministris sacrarum rumorum dispiciendum. Et rumores terrebant eum ab oriente & aquilone, v. 44. Per illos, nostrates intelligunt sonum Evangelij Christi Papatui oppositum, probantque ex 2. Thess. II. 8. in primis vero huc facit nexus secundæ partis cap. XIV. Apocalypsi. Evangelium istis temporibus renovatum, comparatur rumoribus ab oriente, ratione causæ principalis, quia coelitus à Deo, & Christo qui est oriens ex alto, Luc. I. 78. ab aquilone, quia ab Europæ parte, Italiæ aquilonari, causæ ministeriales Papam perterrentes. De Ecclesia Græca & quibusvis testibus veritatis, ante bellum commemoratum, non adeo bene intelliguntur illi rumores propter nexum propheticum. Nec multum illis territus Pontifex. Verum illos eum terruisse rumores rectè existimamus, qui ultimum Papæ & Ecclesiæ Romanæ exitium, cum præcedentibus malis minati sunt ex verbo Dei: dum, qui eos proferebant, per certissimos characteres in eventu & re ipsa monstratos, cumq; Vaticiniis collatos, ostendebant Romam esse Babylonem in Apocalypsi descriptam, Ecclesiam Romanam esse meretricem spirituales, &c. At hoc primum dixere Waldenses post bellum Saracenicum, quantum certior Historicorum fides tradit. Illorum vox contra Papam coepit A. C. 1160. cum maximè flagraret bellum in oriente, vid. Catalog. test. verit. Centuriatores, Osiander & ipsi Pontificii: Walenburchici, quanquam summo studio conentur sinceram antiquitatem Ecclesiæ nostræ eripere, plurimos tamen articulos Waldensium recensent, ex scriptore coævo Reynerio, Tractatu de unit. Eccles. Lib. c. IIX. §. 3. Fautentur hunc fuisse primum ordine, Waldensium Articulum: quod, Romana Ecclesia, non sit Ecclesia Jesu Christi, sed sit Ecclesia malignantium, meretrix in Apocalypsi. Nullum dubium est quin multa Waldensibus

Waldenses
facrosin-
choabant
rumores.

bus in reliquis affinxerint Romanenses, conf. Catalog. Test. verit. pag. 1525. seq. ut redderentur similes piis Christianis sub Imperatoribus Gentilibus, vid. Hottinger. Hist. Eccles. ad Sec. XII. pag. 294. Veriora de illis Historiarum monumenta produxerunt illustres Morlandus, Anglus & Dan. Leggerus ipse Waldensis. At sana Waldensium dogmata, præposterè ad se trahere Calvinianos, demonstrant Catalog. Test. verit. pag. 1528. & plenius egregia dissertatio de Ecclesia Waldensi, Argentorati præside B. Danhauero habita, ab Hamburgensi quodam; consilia subministrante Viro Theologo rarissimæ eruditionis Historicæ. Itaq; rumoribus illis sacris, v. 44. seculum post millenariū, secundum assignemus. Alterum in commate eodem sequitur. Et exhibit cum furore magno ad perdendum & internecioni devovendum multos. Ex hoc loco cum Grafero, D. D. Gejerus asserit: abunde colligi sanguinarium Tyranni hujus animum, qui indiscriminatim, internecionem sitiit omnimodam plurimorum adeo hominum, quoscunq; modo sibi obsistere, aut regimini suo se subducere velle, ex (Schemyoth) rumoribus, supra memoratis cognovit; id quod semper videre licuit ex persecutionibus Waldensium, nec non ceterorum veritatis confessorum, quos inquisitio Papalis delere semper studuit acerrimè. In Waldenses primus desævit furor Antichristi gravior, & qui plures corripuit. Puduit Papistas illorum, temporum, crudelitatis illius, & sic de ea parcius, quam de dogmatibus sibi adversis. Utrumque verò ex fide dignissimis documentis ostenderunt alii ap. Hottinger. l. c. Catalogus testium veritatis benè lib. xv. in hunc modum colligit, pag. 1501. Amplissimum verò numerum fuisse, jam olim Waldensium, gravissimasq; contra eos persecutiones institutas, facile ex prædicta trium Archiepiscoporum Gallicorum consultatione, ante 340. annos (h. e. Sec. XII.) scripta, apparet. Nam sub finem ejus ita scribunt: Quis enim est solus ille peregrinus, qui condemnationem Waldensium hereticorum ignorat, à longis retro annis, tam justissime factam, tam famosam tam publicam &c. Ex quibus verbis facile apparet, magnam tetramq; lanienam Antichristum cum suis exercuisse. Refert. Osiand. Cent. XII. Lib. IV. cap. 13. quod multi in Flandria combusti fuerint, quos Pontificii vocarunt hereticos; Adde quæ Morlandus & Leggerus, occasione crudelis in Waldenses persecutionis Sabaudicæ, ante XX. circiter annos, recensent. Et quis credat, in maxime barbaris illis seculis, ubi per summam insolentiam quicquid audebant Pontifices, fuisse illos remissiores in trucidandis comburendisque piis confessoribus;

Post coeperunt Pontificii crudelitatem exercere.

bus; quam fuerunt post redditam, nostro & patrui nostrorum ævo, Evangelii lucē? Immanis crudelitatis exemplum refert Sleidanus commentar. de statu relig. lib. xiii. & xvi. A. C. 1541. sub Francisco I. Rege Francorum lata in iudicio Aquensi sententiā in Waldenses, *ut omnes promiscuè opprimerentur, ut dirutis ædificiis, æquaretur Vicus (Merindolum dictus) solo, rescarentur etiam arbores omnes, & locus redderetur desertus omnino.* Post aliquot annos crudelissimè hoc executioni datum, procurante ex auctoritate Papali, Tornonio Cardinali, per Minerium senatus Aquensis præsidem: Quam horrenda illa persecutio, legas ap. Sleidanum ad annum 1545. unicum tantum adferam in propudium Bestiæ Romanæ, ex pag. 465. *Post multam cadem & funesta incendia in oppido Waldensium Cabriera, ad unum ferè omnes trucidantur, non viri tantum sed & mulieres, pleræq; gravide. Minerius etiam ad XL. circiter feminas in horreum straminis atq; feni plenum includit, post ignem subijcit & incendit: cumq; ista vestibis exutis, conarentur flammam nascentem restinguere, neq; possent, ad maiorem fenestram, quasenum recondi solet in horreum, advolant, ut sese ejiciant; sed ibi repulsi telis & hastis, conflagrarunt omnes: fuit hoc Aprilis diē xx. vid. Catalog. Test. verit. L. xv. pag. 1503. seqq. ubi multa de crudelitate Romanensium in Waldenses. Percurrit quis annales aliquot retrò seculorum, & millena inveniet Tyrannidis Romanæ documenta, sed in Gallia solum, sed in omni fere Europa, imo extra, in remotissimis orbis partibus, ubi terras volebant & divitias, homines sub specie religionis propagandæ prius occidendi erant quam crudelissimè. Artis hujus magistri sunt Jesuitæ. Hoc omne egerunt Pontificii, ut in ultimo excidio digna sit Roma, inscriptione jam ante intimata: *In ea sanguis prophetarum & sanctorum juvenis est, & omnium mactatorum (τῶν ἐσφαγμένων) in terra,* Apoc. xiii. 24. Et ut seculo xii. rumores sacri, terrentes Antichristum, initium suum habuerunt, & post, maximè tempore B. Lutheri cum exitio Romano suum acceperunt incrementum; ita & furor Antichristianus, qui Sec. xiii. vehementer accensus, & per continuatam usque ad nostra tempora tyrannidem auctus, in illis verbis propheticiis v. 44. cum omni sua extensione intelligendus*

Propudium
bestiæ Ro-
manæ.

Plantatio facta
antequàm
iret ad finem
suum.

S. XXIX. Assertio XIII. *Facta deniq; est solennis ista Basilicarum destitutio antequam per prædicationem Evangelij illustriorem, tempore*

tempore Hussi Martyris, & B. Lutheri, cepit ire ad exitum suum Antichristus. In gratiam præsents Jubilæi decimi tertii, in hunc numerum excreverunt Assertiones. Requirit vero hæc ultima plenior capite sequenti tractationem. Ex verbo Dei certissimum est, exitum Antichristi initium suum habere, in singulari Evangelii Christi manifestatione & prædicatione, opposita falsa & mendaci doctrinæ Antichristianæ. Hoc vult coherencia visionum Apocalypticarum, in primis c. xiv. xvi. xix. Verum expressissimè, 2. Thess. II, 8. Καὶ τότε ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἀντὶς, ὃν ὁ Κύριος ἀνολώσει τῷ πνεύματι & σώματι αὐτοῦ, καὶ καταγυήσει τῇ ἐμφανείᾳ τῆς παρουσίας αὐτοῦ. Et tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus consumet spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui. Plena Antichristi destructio, in adventu Christi glorioso expectanda; verum antea per partes consumetur sicut sensim crevit; hæc est emphasis vocabuli ἀναλίσκειν alibi quoque à Paulo ostensa, Gal. V. 15. indicat consumptionem succedaneam: Inde recte dicunt Belgæ & Galli in scholiis suis ad h. l. significare analosci, consumptionem, quæ fit per partes & per gradus: Et sic de rerum materialium successiva consumptione, à Græcis scriptoribus adhibitum. Æthiopica versionis sensus est, quem ejiciet Spiritus Domini nostri Jesu: Ejectus omnino Pontifex cum suis è variis regnis & civitatibus. Spiritus oris Domini est verbum Christi, omnimodum consumens falsitatem, & robur Antichristi minuens, Esai. xi. 4. Hebr. iv. 12. Apoc. I. 16. & II. 16. & XX. 15. 21. Sic & igni consumenti, comparatur testimonium fidelium Doctorum contra Antichristum, Apocal. XI. 5. & de igne consumente, verbum ἀναλίσκειν Luc. IX. 54. Erant quidem ante Hussum & Lutherum rumores sacri; sed illi terrebantur, magis quam consumebant. Illis perterritus, excogitavit novas superstitiosasque rationes augendi auctoritatem & potestatem sedis suæ, inter quas eminet plantatio tentoriorum amictus sui, hoc est, institutio Jubilæi, per illos ad furorem malitia sua, conversus, & sic accersivit exitum suum, quod sæculo XV. & XVI. cœpit. Tunc enim validissima regna avulsa, in quibus ante sedis Pontificiæ robur. Tunc magis magisque denudata falsitas Ecclesiæ Romanæ. Et sic ad exitum suum ire cœpit post institutum Jubilæum. Prædicatio Evangelii à Joh. Husso facta, non tantum integrum fere regnum Bohemicum à Romanensibus alienum reddidit, sed & multas alias regiones; Ipsi Pontificii fatentur, nullam ante Hussitas sectam Romæ adversam, tam latè grassa-

Initium exitii Antichristi. Rom. à Joh. Hussi. & Lutheri.

tam fuisse. Vid. Bzovius passim ad Sec. XIV. & XV. Et in illis temporibus, ex mente B. Lutheri, *cœpisse ruinam sedis Romane*, apparet, ex præfat. In Daniele, licet ad aliam partem vaticinii Hussum refert. Gleichwohl hat der Stoß (vom Joh. Huß) zwei unüberwindliche Wunden den Papstthum gegeben; Die erste, daß die Päpste aus dem Himmel gestossen sind/ und die Pfeissen einziehen müßten; nicht mehr solche Bullen und Gebott über die Engel ausgehen lassen. Und Gott hat denselbigen übermachten Hochmuth und Frebel darnach bald angefangen heimzusuchen. Die ander, daß nach S. Johannes Huß/ das Papstthum in große Verachtung kommen ist; und S. Joh. Huß Mahnen und Lehre mit keiner Macht haben können wehren/ noch zu grund dämpfen. In rem nostram observandum, quod, cum tertius Jubilæus, A. C. 1400. Romæ celebraretur, inceperit B. Joh. Huß. prædicare. Quod si quis Bohemicæ Ecclesiæ prædicationem, *ad rumores sacros v. 44. referri velit*, nec nostrum calculum sic turbabit; nos nunc urgemus, *exitium curiæ Romanæ inchoatum est post institutionem solennitatis Jubilææ*. Et, quod non minus pro nobis, notandum est, Lutherum natum esse, *octo annis exactis post introductam periodum Jubilæam XXV. annorum, quam immobilem nunc servant: & his octo exactis post secundum in illa sub Alexandro VI. Jubilæum impietati indulgentiariæ se se opposuit*, quæ per Jubilæi celebrationem, jam ad summos erecta erat gradus.

§. XXX. Et, ut magis obvia sit applicatio vaticinii ad Jubilæum, in *diagrammate* exhibebimus collationem istorum, quæ ex loco nostro per Assertiones probata, cum iis, quæ in Jubilæo ex historia, & concessione Pontificiorum requiruntur.

Prophetia Dan. XI. v. 45.

REX

Solennitas Jubileæ Romanæ.

Per assertiones hæcenus positas ASSER-

Per ea, quæ concessa ab ipsis Pontificiis.

Concernit magnificum institutū TIONEM

Est institutum magnificum

AntiChristi Romani, I.

Pontificis Romani,

Romæ conspiciendum. II.

Romæ conspiciendum.

Diversum à prima sedis collocatio-

Diu post sedis Rom. primam collo-

ne; III.

tionem:

Et ab ædificatione palatii: IV.

Et post palatiorum Papalium ædifica-

tionem:

Quod omne referendum ad peculiare

Quodq; omne referendum ad peculi-

Ædes (Assert. IIX. & X) in quibus spe-

res ædes divorum; in quibus specta-

ctatur amictus religiosus, V.

tatur amictus religiosus;

Quo ex ordinatione Antichristi, ami-

Quo ex ordinatione Pontificis, amici-

ciuntur, & res & personæ, cultus VI.

untur, & res & personæ, cultus Missa-

Mausimici in illis tunc splendidißimi. &

tici in illis tunc splendidißimi.

Quæ ædes (tentoria Regia hic vo- VII.

Quæ ædes divorum *Basilicæ Romanæ*

cantur) Basilicæ sunt; IIX.

sunt, &

Per illud institutum renovantur, quod

In solennitatem Jubilæam renovantur,

h. l. plantari est; non enim primū

non quoad hoc, ut denuo extruan-

extruuntur: IX.

tur; sed

Sed quia ab Antichristo, per solennem

Accipiunt à Pontifice per solennem de-

destinationem & apertionem, acci-

stinationem & apertionem, novam

piunt novam vim, ut tanquā tento-

vim, ut cum plenissimæ indulgentiæ

ria Regia, excipiant magno cum

beneficio, excipiant adventantes,

beneficio, cultus Mausimici fructū

fructum cultus Missatici in illis qua-

in illis querentes. X.

suturos.

Factum post exortum bellum cū Rege

Quod institutum cœpit post bellum,

Austri, h. e. Saracenicæ potestate. XI.

quod vocatur *sacrum*, contra Sara-

cenos;

Post rumores Evangelij per Waldenses;

Post tempora Waldensium, & in illos

& in illos susceptas persecutiones: XII.

susceptas animadversiones;

Antequam vero per B. Job. Huss. & B.

Antequam verò Johannes Huss. vel

Lutherum, ad finem suum veni-

Martin. Lutherus Papæ contradicere

ret. XIII.

cœperunt.

Quod

Definitio
Jubilaei. E-
mendata
versio Dan.
XI. 45.

Quod si quis mallet cum ipsa Jubilaei definitione, nostras Assertiones contendere, formabimus hic talem, qualem ut suam agnoscant Pontificii. *Jubileus, vel, ordinaria solemnitas Jubileae Romana, est institutum Pontificis, à Bonifacio IIX. A. C. 1300. primo introductum, certo anno Romae celebrandum, cui Pontifex Basilicas Romanas singulari pompa aperiendo destinat, ut qui tunc juxta regulas devotionis Ecclesiae Romanae, illas ades frequentaverit, & cultui missatice interfuerit, plenissimas consequatur indulgentias.* Dabimus quoque nunc, quod supra promissimus, loci Prophetici interpretationem, quae ex hactenus dictis fluit:

ויטען אהלי אפרנו בין ימים לחר צבי קדש וכה עד קצו
ואין עוזר לו:

Et plantabit (Rex Antichristus v. 36.) tentoria amictus sui (h. e. religiose amictorum,) inter maria, super montem decoris sanctum; & veniet ad finem suum, & non erit ei opitulator.

§. XXXI: Displicebit fortassis nonnemi *specialis haec applicatio vaticinii*; non quod dubitet, quin latum sit de Antichristo Romano nec quod rejiciat vocabulorum emphasin, quoad omnia à nobis prolata, nec quod nexum praedictionis Angelicae neget: Sed quia nolit aliter capere, quam *generaliter de statu & sede Antichristiana*. Verumenim vero pro nobis stat vis ac genius locutionis, quod non certè simpliciter de habitatione sermo sit illa enim per *sedere* exprimitur, 2. Thess. II. 4, Apoc. XVII. 3, &c. Objiciat nobis magna interpretum & commentatorum nomina; nos illa veneramur, & simul dicimus, nos omne id quod illi hic ajunt, accipere: Si exercitium cultus, si temporariam felicitatem ac splendorem, si Cleri ac regiminis magnificentiam: hoc omne nos admittimus, ac dictum *de tali instituto, ubi omnia ista summis viribus concurrunt*, interpretamur. Tuebimur nos porro, consueto more interpretandi prophetias quae de Antichristo. Supra vidimus non pugnare inter se, qui מַלְכֵי מַלְכֵי *Maysim* generalius, & qui specialius intelligunt. Pariter admittenda gloria, Dan. XI. 39. de *omni premio*, quod conferat Antichristus cultoribus *Mausim*, at emphasin verborum pro se habet, qui intelligit specialiter *de eminentia, cardinalitia, & aliorum in supremis gradibus*. Sic quando Apoc. XIII. 13. ultra ordinarium Antichristi Zelum & studium augendi miraculorum opinionem, aliud monstratum fuerit, quod magis conveniat cum *ignis descensu*, omanino applausum merebitur. Adhuc ma-

Occurritur
aliis explica-
tionibus.

gis perspicuum exemplum Apoc. XVI. 3. Nemo, qui præjudiciis Romanis vacuus est, negat ibi sermonem esse *de falsis Doctoribus, administris impietatis & tyrannidis Papalis*. At, qui singulari ratione quadrare volunt prædicationem in *Franciscanos, Dominicanos & Jesuitas*, pro se habent numerum ternarium, & quod illorum maxima sit copia in Papatu, sibi attribuant negotium, de quo v. 14. verba, quæ locum nostrum in Daniele proxime præcedunt: *Et exibit cum furore magno, ad perdendum & internecioni devovendum multos*, omnem plurimorum seculorum crudelitatem prænunciant. Verum ex observatione Graferi, prius (*lehafschmid*) *ad perdendum, feralis furoris effectus*, poterit optime exponi de *truculentia*, qua tollere voluit pios confessores, cum non haberet potestatem Evangelicorum sibi adversam ac metuendam posterius (*lehacharim*) *ad devocendum internecioni, de furore conjuncto cum serpentina astutia, zeli quandam speciem habente*; quo post tempora B. Lutheri sæviit. Poteramus pluribus exemplis applicationis nostræ modum commendare; Verum id opus non est, cum nec ista prorsus necessaria. Sunt enim in vaticinio à nobis explicato, quæ non patiuntur illud feliciter intra *generalia* circumscribi.

§. XXXII. Mallet forte & alius, ad *speciale institutum* Antichristi, ea referre, sed potius ad *festum*, quod vocant Pontificii, *corporis Christi*. Celebratur illud die XIII. post pentecosten; Pompa & splendore, quo nihil majus esse poterit in Pomposa illa Ecclesia. Pro hac sententia *stat temporis convenientia*. Nam etsi Urbanus IV. An. 1264. de festo illo primum statuerit, secutus revelationem Leodiensis cujusdam mulieris, cui nomen Eva, cum qua ante Pontificatum familiariter vixerat, de quo Bostius & Petrus Præmonstratensis apud Balæum in actis Urbani IV. extatque adhuc hujus ad illam epistola de hoc festo, vid. Chemnit. Exam. Concil. Trid. pag. 281. Gerhard. L.C. de S. cœna. §. 199. & alii qui superstitiosa Pontificiorum reprehendunt. Attamen constanti observatione non receptum illud festum ante Clement. V. A. G. 1311. Et sic *quoad tempus*, coincidit cum instituto Jubileo, ac pari jure in illa circumscribitur, ad se trahit *plantationem tentorium*. Verum illud festum *non Romæ tantum* celebrandum, sed per totam Ecclesiam Romanam. Nec in illo peculiaris restrictio ad *templa*, per plateas enim circumgestant panem Missaticum: At in loco nostro *Romæ*, & in illa, *templa sive Basilica* spectandæ. Et quidquid est additum in cultu Missatico, id, ut vi præcedentis partis Prophetiæ de *Maysim*,
I pre-

prænuñciatum, ad posteriorem partem vaticinii non trahendum. Quia vero hanc opiniorem in nemine vidimus, illam non refutare, sed prævenire paucis volumus.

Graferus
locum no-
strum capit
de Concilio
Tridentino.

§. XXXIII. Fortius vero nostram sententiam impugnabunt, quibus placet *Graferi* applicatio, Dan. XI. 45. *ad Concilium Tridentinum*, in historia Antichristi, Exerc. IV. Favet nobis illa sententia non parum, dum ad *speciale factum vel rem singularem vaticinium applicat*. Et ut verum fatear, ivi primum in partes ejus, at consideratis amplius illius argumentis, non solum dubitare; de illorum pondere, sed & occasionem præsentis Jubilæi, de illa, quam hoc capite probavi, sententia, cogitare cœpi. Erit itaque id nobis negotii propter illos qui Graferi amplectuntur applicationem, ostendendi, *quod nec verba Prophetica, nec series prædictionis illam commendent*. Proponemus vero argumenta illorum, prout brevibus exhibentur ab Heideggero, in Anatomie Concil. Trident. ad Bullam Pii IV. de auctoritate Concil. Trident. 1268.

§. XXXIV. *Concilium istud δακρυλόδενδρον* notari volunt ab Angelo, primo, voce אפדנו *Apadno*, quod illis vel *Clerum voluptuarii*, vel potius simpliciter, *Clerum suum*, notat: in etymologia nobiscum sentiunt, de qua Assert. V. & VII. pluribus; Inde inferunt, *Notatur voce hac fastus ille in regulari vestitu, puta infulis, galeris, pallis - & universo personato Cleri in concilio considentis habitu*. Est hoc nimis generale, & tamen ex supra probatis putamus apparere, nos vocem אפדנו felicius pro nobis adhibuisse sive explicuisse, cum & *ad res & ad primarias in cultu idololatræ personas amictas*, retulerimus; Non observavit doctissimus Graferus, Angelum haud loqui de peculiari re, circa *Clerum vel re amicta*, sed de *tentoriorum plantatione*, quæ quia per religiosè amicta, veneranda redduntur, ab illis amictis accipiunt denominationem, quod sint *tentoria amictorum*. Tridenti non sunt splendida ædes, vel Basilicæ augustæ, cum tentoriis regis comparandæ. Plura post militabunt contra hanc applicationem. Profectò novum non erat Antichristo concilia cogere; hic verò tanquam res novæ, *plantatio prædicta*. Et quia per illa concilia vice-Deatum & summam auctoritatem in Ecclesia, vel acquisivit vel conservavit, meritò Antichristiana concilia quævis indicata dicimus v. 36. toto, item v. 37. ex parte & v. 38.

§. XXXV. *Alterum sententiæ suæ fundamentum in situ loci quaerunt. Ipsa verò urbs Tridentina circumscribitur verbis, quibus ipsi tribuitur situs inter maria, ad montem sanctum & inclytum; Notant maria stylo Prophetico, populos, interprete Spiritus S. Apoc. XVII. i. collat. cum v. 15. Mons verò sanctus & inclytus, locum, in quo est Ecclesia, Europam puta, quæ alibi venit nomine Insularum maris; Insularum gentium, Insularum Chittim. Vere Tridentum est inter maria, populos. puta Italiam & Germaniam, duas principes Europæ nationes, cujus utriusq; limitem constituit deinde varia dicunt, ut probent esse centrum reliquorum regnorum, & addunt Jesuitarum dictum: Tridentum Germanorum sentina & Italicorum perfugium est. Pergunt: Est etiam Tridentum, locus ad montem decorum & sanctum, situs in Europæ Ecclesiæ Evangelicæ sedis climate, ad latus meridionale orbis Christiani, qua Roma in Regiones transalpinas transitur. His observatis manifestum est Tridentinum Concilium hoc loco velut stigmate notari; Verum de his optime judicat max. Rev. D. D. Gejerus: Quæ Graferus de situ urbis Tridentinæ, deq; rebus aliis, scrupulosa nemis, imo Geographiæ quodq; non parum adversa. De situ & loco plantatorum tentoriorum ex phrasi scripturæ & communi nostratium sententia, Assertionem II. egimus. Nec ulla causa est, ut minus usitatum loquendi morem arripimus. Viderat bene Graferus, duobus maribus non claudi Tridentinam regionem, ideoque confugit ad Apoc. XVII. i. 15. ibi verò non ἡλασσαι sed ἰδαται populis comparantur; non omnis aqua, maris nomine venit. Nec ultius monstrabitur locus, ubi inter maria, notet inter duos populos. Prætereà id vel nimis liberaliter dictum, vel limitatè nimis: Italiam & Germaniam, duas principes in Europa nationes esse. Non constituit Tridentum limires duarum nationum: Illos Alpes faciunt, ad cujus radices meridionales situm. Nec si ad utramque nationem indifferens esset, causam habuissent Protestantes in comitiis Spirensibus, locum concilii adeo vehementer rejiciendi, quod tamen fecisse illos, & merito, constat ex Sleidano, Hortledero & Petro Suavè Polano. Prorsus alienum, quod quasi centrum reliquarum nationum dicit. Et quid hoc ad probandum situm inter duos maria; Elogium Tridenti Jesuiticum, parum à Germanis laudandum, & cum allusione ad usum Concilii Papalem, Italia in eo ponitur. Mons sanctus absque dubio Ecclesia Evangelica; sed & sic olim Roma, & super Romanos montes Papalia tentoria, non super Evangelicos, hoc est, vere Lutheranos Aug. Confess.*

Nec voces nec situs Graferi sententiæ favent.

Nihil evincunt ejus argumenta

dicit Heideggerus suum esse Tridentum in Europæ Evangelica climate. Sed ab illa Alpibus disjunctum est, ad Athesin fluvium, à Venetiis iter-
tridui, Verona non bidui. Heideggero opponimus ipsius verba in ea-
dem disputatione de auctoritate Concilii, p. 1255. *In Germania, haberi
debuìt Concilium. At Tridentum civitas est, si situm & idioma spectes,
Italica: Episcopo Tridentino, jurato Pontificis clienti obnoxia Papæ ad
vim adversus Protestantes, à se excommunicatos, exercendum oportuna;
in qua proinde, nec Evangelium tuto defendi, nec præcones Evangelij tu-
to subsistere potuissent.*

Series histo-
rica contra
Graferum
pugnat.

§. XXXVI. Tertium argumentum petunt à serie Prophetica: in
præcedenti versu Antichristum rumores territuri dicuntur, ab Oriente
& Aquilone. Ab Oriente videlicet de crescente potentia Turcarum, qui
debellata Egypto in ipsam Hungariam irruerunt, magnamq; ejus par-
tem occuparunt. Ab Aquilone de prædicatione Evangelii in Germa-
nia, aliisque locis. Hinc exiturus dicitur cum ira, ut perdat & inter-
ficiat multos. Factum in bello Germanico cum Saxone Electore, &
Landgravio Hassie, Hispanico cum Belgis, Gallico seu Ligæ cum Evange-
licis &c. sequitur v. 45. & plantabit tabernacula Cleri sui &c. ita igitur
sive Historiæ Antichristi seriem, sive Prophetici styli genium expendimus,
hoc loco Tridentinum concilium plane concinne circumscribitur & nota-
tur, tanquam plantatio tentorium Cleri &c. De verbis Propheticis
ante actum series historiæ Antichristi illis minus favet. Parum bene
nomine rumorû comprehendunt, & belli Turcici famam & Evangelium
Christi: Illa consequens est belli cum Rege Austri, de quo prolixè ante
Propheta. Et dum rumores Evangelicos omnes, in recentiora tempo-
ra conjiciunt, consensum Ecclesiæ nostræ cum piis sub papatu confes-
soribus, non attendunt. Et si perditio illa, v. 44. tandem post Luthe-
rum cœpta, sequeretur priorem Papæ tyrannidem in Ecclesiæ membra,
vel non prænunciatam, vel bello cum Rege Austri annuerandam,
quod tamen ipse Graferus non admitteret. Nos adeo sacros rumo-
res B. Lutero vindicatos cupimus, ut in illorum per Beatum Virum,
incremento, exitium Papæ appropinquasse dicamus. De cæterò, ali-
um nexum Historicum posuimus ante, nec nunc multis repetimus,
vellemus, tamen conferri & patebit utriusque discrepantia. Exivisse
vult Antichristum, cum ira in bellis memoratis. Et nos illa bella ad fu-
rorem v. 44. referimus, sed ante accensus ille furor. Post furoris initium
secutam esse plantationem tentorium, rectè ex nexu prophetico urget,
at hoc

at hoc contra sententiam de Concilio Tridentino, quia hoc præcessit, illa bella : 1542. inchoatum concilium ; bellum verò cum Saxone & Hassiaco 1546. cœpit & 1547. flagravat maximè. Ac cum esset memorabilis illa pugna, inter Cæsarem & Electorem, 1547. die 24. Aprilis triduum ante Sessio Concilii IX. habita est Bononiæ post octa alias Tridentinas. *Hispanicum* cum Belgis, post Concilium, A. C. 1572. circiter, initium suum vidit. Per *Gallicum* nescio quid intelligat, si nuptias Parisienses sub Carolo IX. R. Galliæ, illæ A. 1572. Neccapio, quomodo jungat bellum *Gallicum* & bellum *Ligæ cum Evangelicis* ; Ligæ enim superioris seculi 1538. contra Evangelicos, non contra Calvinianos, ad Gallum nihil, & diu ante Bellum Saxonicum & Belgicum : Ligæ vero hujus seculi sub Matthia longe post Concilium, & sic illud per seriem historicam, *plantatione tentorium* non intelligi potest.

§. XXXVII. *Ultimum argumentum à consequenti. Sed venit ad finem suum, nec quisquam opitulabitur. Sensus est, molitionum Concilij istius conatum in fumum abiturum, effectusq; cariturum, quia fatalis periodus imminet &c.* Et sic demum post Concilium, impletionem suam accepisse vult hæcce : & venit ad finem suum. Nonne sic negat Graferus ante Concilium cœpisse exitium Papæ per Lutherum? Id certe fortissimum contra ejus sententiam, ut mihi videtur, argumentum. Quæ præterea ex Apoc. xiii. 7. & ex defectu felicitis effectus. Deniq; ex eo quod vix unquam Concilium generale habitum iri, credant: In se verissima sunt, sed non magis pro illis, quam contra nos; Utrinq; de fato Romæ convenit. Concilium Tridentinum introductos errores palliavit confirmavitque, paucos addidit. Ideo ad priora referendum.

Nec aliqua vis argumenti Graferi à consequenti.

CAPUT TERTIUM.

OSTENDIT NEXUM EXITII ANTICHRISTI ROMANI CUM EJUS JUBILÆO.

§. XXXIIX.

Facile erit hoc ipsum probare, cognitò ex superiori capite, quod institutio Jubilei, in priori versiculi parte prædicta sit. Arctè enim coherent cum illa; verba, *que exitium plantantis tentoria amictorum suorum, prænunciant, in secundâ versiculi parte.* Pluribus quoque

mox ostendemus non nudè per Grammaticam verborum conjunctionem vaticinium continuari, sed per sensum illativum in particula (1) *vau*, exitium factò AntiChristiano subjungi. Verum cum nec una sit interpretatio verborum, quæ de fine AntiChristi in vaticinio agunt. Erit quoque operæ pretium nonnullum, paucis primum probare, quod omnino ultimis verbis loci nostri Prophetici, divinus vates finale excidium, cum antecedentibus malis, minetur AntiChristo Romano.

Quidem h. l.
de ascensu
in summitem
tem montis.

§. XXXIX. Ita autem sententia Judiciaria habet: *Et ibit & veniet ad finem suum; & non erit illi opitulator.* Primæ interfectionis verbis: *וְבָא עַד קֵצוֹ* vaba ad Kitzo, & veniet ad finem suum; diversimode redduntur. Vulgatus interpres, ut ab initio cap. II. visum: *Et veniet usq; ad summitatem ejus, montem* subintelligit. Et quia hic unice Pontificiis authenticus, parum sibi timendum existimabunt, etiam si priora verba de Jubilæo capi permitterent. Maiori verò fiducia putabunt se securos fore, si hanc versionem B. Hieronymo probatum iri deprehendunt. Notavimus hanc insolentiam supra in Jesuita Vito Erbermanno, at ex postremæ interfectionis verbis, satis valide de excidio AntiChristi, locum totum in hunc modum interpretatus est. S. Pater: *Quod autem Antichristus veniat usq; ad summitatem montis sancti & inelytri, & ibi pereat, Esaia plenius loquitur: (cap. XXV. 7.) Præcipitabit Dominus in monte sancto, faciem dominatoris tenebrarum super omnes gentes, id est, eum qui dominatur cunctis populis; & unctiorem, quæ uncta est contra universas nationes.* Vatablus quoque reddit, *usq; ad summitatem ejus, & in annotationibus ita exponit: Usq; ad fastigium ejus, subintellige montis Moria.* Arabs de limitibus montis Sabain, ex eo quod nomen loci proprium hic posuerit. Antea Porphyrius, *de summitate montis in Elijmaide provincia, & Grotius usq; ad fines suos ultimos, scilicet imperij sui Persidem versus.* Nec obscure illis favet versio Gallica Calvinianorum: *Et viendra jusques a la faire finir. Et veniet usq; dum finiverit vel terminaverit illum,* respicit vero montem, quod in feminino proxime præcedit. Verum in Annotationibus non ita pridem adjunctis, cum Belgis faciunt, ac de finali excidio AntiChristi, ex illa Prophetia se solantur. B. Hieronymus nec quoad verba, nec quoad rem, ni fallor, quicquam habet in loca Esaia pro interpretatione sua. Vulgatæ versionis & Vatablo, cæterisque non solum reliquos fere omnes interpretes opposimus, qui de fine plantantis tentoria, perspicuè admodum intelligunt; sed ipsam phrasin ex usu scripturæ, &

ra; & addito, *Non erit ei opitulator*, validissime *finem atq; exitium* exprimente; rem extra controversiam ponere dicimus. *Babel*, clarissimum AntiChristianæ malitiæ & excidii typum gessit in Vet. Test. etiam suo malo illustravit hanc locutionem in Romanensibus implendam: Jer. LI. 13. *Habitans super aquas multas, locuples thesaurorum, באקצב Kitzech, venit finis tuus*: De ultimi excidii malo intelligendum, patet ex sequentibus, *ulna avaritiæ tuæ*, h. e. mensura, intra quam voluit Deus avaritiam tuam permittere, jam finita est. Et sic Nostri ex B. Luthero eleganter: *Ochtfen Sirugheet år uthe*. Vel ut alii: *venit exitium tuum, quæ est mensura*, (id est, retributio) *avaritiæ tuæ*. De finali excidio omnino (Ketz) finis, exponendus. Ultimum suum malum pari sermone agnoscunt lamentantes, Thren. XIV. 18. *Appropinquavit קצנו Kitzenu: finis noster*; explicationis gratia addunt, *impleti sunt dies nostri*; causam annectunt, *quoniam veniet (Kitzenu) finis noster*. Dan. IX. 26. *finis Hierosolymæ venit cum inundatione*; alluditur fortè ad funestam inundationem, quam Deus mundo antediluviano immisurus, omni carni viventi mortiferam eam fore, sic denunciat: *finis omnis carnis venit*, Gen. VI. 13. Adde Ezech. VII. 2. 6. Amos IIX. 2. &c. Hic quoque usum, habet observatio supra ad 2. Thess. II. 8. allata, *de successiva AntiChristi consumptione*; quam & hic singulari loquendi modo innuit divina sapientia, justitiæ Omnipotentis interpres: non dicit, *venit finis ejus קצו Kitzo*, quod in exemplis adductis obtinuit, & per illa evicimus, קצו Ketz, *finem sive exitium ultimum* notare: Sed hoc in loco, per illud: *Et veniet usq; ad finem suum* docemur, quod post *plantata rentoria amictorum suorum*, non immediatè subsequatur finale excidium, sed tunc initium capient reliqua mala, per quæ tandem ad illud ultimum malum deveniet, inde elegantissime dictum, ובהו vuba, & veniet, & ibit, & progredietur ipse, addito malo super malum, tandem finem suum assequetur. Et hoc est quod dicit max. Rev. D. D. Geierus ad h. l. *veniet ad finem suum, hoc est, singuli ejusdem passus propius subinde deferunt ipsummet ad voveam, sive barathrum, quod absorbebit eum*. Hoc quoque accidisse per & post institutionem Jubilæi Romani, in Affertione ultima diximus. Et §. ultimo plenius dicemus.

§. XL. Sed quod voluimus, *finale excidium AntiChristi in loco nostro prædici*, ultima verba וְאֵין עֹסֶר לוֹ *veain ofer lo, Et non erit illi opitulator*, efficacissime demonstrant. Nec quisquam est, vel interpretum vel commentatorum, qui aliter capiat. Nescio tamen, an ad decli-

venire ad finem h. l. est pergere in exitium.

Phrasis: non auxiliator h. l. minatur excidium.

declinandum vel malum vel ejus metum, *Maldonatus & Pererius* Pontificii, non ad AntiChristum, opis carentiam referunt, sed *ad montem sanctum vel Zionem*, Quasi nemo illi suppetias laturus sit contra AntiChristum. Verum cap. XII. i. 2. Zionis opitulator & liberator Magnus Michaël promittitur. Et in præcedentibus *de fine ac excidio Antichristi*, non de *summitate montis sermo est*; secus quam sentiunt Vulgatæ versionis mancipia. *Grotius* certè, qui alias libenter se præbet auxiliatorem Romanensibus, ad regem licet, quem sibi finxerat, non AntiChristum, illa referat; *de ultima tamen perditione* verba ista capit. Et omnino usus scripturæ, hunc verborum sensum requirit: 2. Reg. XIV. 26. *& non (ofer) auxiliator Israël.* Psal. CVII. 12. *Impergerunt & non auxiliator.* Thren. I. 7. *Dum caderent populus ejus (Hierosolymæ) in manum hostis, (vea in ofer lah) & non erat illi auxiliator*; Sic placuit sanctissimo Redemptori nostro, summam exinanitionem ac derelictionem, vel omnis opis destitutionem in passione sua, pari locutione significare, Psal. XXII. 12. Esai. LXIII. 5. ut ostenderet sibi, jam potentiam suam infinitam exercenti, curæ quoque esse illos, *qui non habent opitulatorem*, Psal. LXXII. 12. *Eruet egenum clamantem & afflictum (vea in ofer lo) Et illum cui non auxiliator.* Convenit hæc phrasis quoad omnia cum verbis de ultimo exitio AntiChristi, sed quia ille Christi non est. Luc. XI. 23. omni ope destitutus totalem subibit excisionem. Optima est paraphrasis antea laudati Theologi Saxonici, eruditissimi commentatoris in Daniele; *Describunt hæc: Et nemo opitulator illi, inevitabilem excidij necessitatem usq; adeo, ut cum Rex hic antehac infinitos ferme habuerit semper parastatas, nunc desertum se deprehendat ab universis; nemo siquidem vel vult, vel potest suppetias amplius ferre, quandoquidem decretorius instat dies, quo tunc facinorum pœnas repetet ab ipso summus Jux.*

§. XLI. Restat nunc, ut ostendatur in loco nostro Prophetico, *nexus inter finem plantantis tentoria amictorum suorum, & inter plantationem istam ab eo factam*, vel quod nobis nunc per superius dicta, idem est; *inter institutionem jubilei Romani AntiChristianam, & ipsius AntiChristi exitium*: Non temere itaque statuimus in particula (1) *vau*, (quam ex receprissimo usu apud interpretes hujus loci, per cōjunctionem (&) reddimus,) *Latere sensum illativum à Divino Vate monstratum*, ac eo modo exponendum, quo ex superioribus vel antecedentibus, reddi solet causa sive ratio ejus quod sequitur, ac ob id commodissime

diffimè exprimi per *rationativam*, ut vocant, vel *conclusivam* in hunc modum: *ideoq; veniet ad finem suum*. Hanc esse vim connexionis facti AntiChristi cum ejus exitio, in *particula vau indicatam*, una vel altera ratione ostendam.

§. XLII. *Prima* ac proxima ratio, depromitur ab *usu istius particule illativo*, admodum frequenti, etiam in verbis immediate antecedentibus & consequentibus, ac uno quasi habitu cum loco nostro proferendis; eademque accentuum positione ordinatis. Præcedit, *Etr mores terre bunt eum ab oriente & aquilone, & egredietur cum furore magno ad perdendum*. &c. Proponitur in tota Prophetica Rex ille potens, ut sua summo studio augens & defendens, ideoque hic describitur ut iratus in illos, qui sibi resistere volunt; ac proinde, ex acceptis rumoribus optime redditur ratio egressus cum furore, ac rectissime exponeretur, *ideo (excitatus illis rumoribus) exibat cum furore magno ad perdendum*. Res dissimilis, at connexio eadem in versu proxime sequenti. Prædicatur summa, quæ unquam extitit, angustia, ac promittitur filiis sive populo Dei liberator, *Michael Princeps magnus*, ac inde in posteriore versiculi parte infertur: *Et in tempore ipso, evadet (periculum) populus tuus omnis, qui est inventus, scriptus in libro*. Omnino ex præcedenti magni defensoris descriptione, reddenda ratio liberationis; ut sic optime dicas: *ideo evadet populus tuus*. Ipsa vox nostri loci, *וְבָא, & veniet, vel, & ibit*, hunc in vaticinio de AntiChristo, Dan. XI. quod sequimur, requirit sensum, v. 40. *Et ingreditur (vba) in terras, & inundabit & transibit*; tanti progressus causa per rationationem ex eodem versiculo petenda, videlicet ex maximarum copiarum adductione. Hanc vim habet particula *vau* in medio post *atnach*, ut in his jam allatis, alibi sæpius, Psal. CXL. 43. & CXIIX. 7. &c. Non raro ab initio, Psal. II. 10. & CXXXIX. 17. Daniel. III. 2. ac frequenter præcedente *causali וְכִי, quoniam*, vel simili, Psal. XCI. 14. & CXVI. 2. &c. ac videtur subintelligenda similis causalis etiam in reliquis. Eritq; in loco nostro ex hisce, talis connexio: *(quoniam) plantabit tentoria amictorum suorum, inter maria, super montem decoris & sanctum, (ideo) veniet ad finem suum, & nemo erit illi auxilio*. Magna interpretum est discrepantia in connectendis minis excidii, cum plantatione tenteriorum; Ex qua diversitate, ut directe pro nobis nihil probare volumus, ita hoc tantum lucrabimur: *non nudam Grammaticam verborum conjunctionem in particula (ו) vau b. l. exprimi LXX. & pleriq; latini*

Sensus illa-
livus in con-
junctione ex
usu particu-
lar.

Varia inter-
pretationes,
nexus penæ
cum culpâ.

simpliciter: & veniet. Arabs, *veniet inquam.* Syrus, *adveniente* vero sine tempore ejus, nemo erit ei adiutor; quæ quoque expositio Osiandri. Et coincidit cum illa Diodati Italica: *Dni, come sara per venuto al suo fine, non vi sara niuno che Vajuti.* Postmodum cum pervenerit ad finem suum, non erit, qui illum adjuvet. Belgæ & Calviniani multâ adverbative: *sed veniet*; quod supra quoque retinuit. Heideggerus. Angli expressius, *yet he shall come to his end, veniet nihilominus ad finem suum.* Nostri & alii cum B. Luthero, *till thes med honom warder en ende.* Hæc, inquam, discrepantia ostendit, non adeo urgendam esse simplicem conjunctionem, quin potius per rationes alias, quærenda major vis particulæ originalis.

§. XLIII. *Secundo*, & illam vim illativam requirit *predictionis Angelica ordo*, qui tot facinoribus aliis AntiChristi enumeratis, finale excidium iis non annectit, sed cum *plantatione tentorium, hoc est, institutione Jubilæi* arctè conjungit. Id frequenter obtinet in denunciatione Poenæ, quod quamvis plures præcedant actus culpæ meritoria; uni vel ultimo adscribitur poena; Vel quod sic per illum jungatur ultionis & poenæ initium, cum reliquis præcedentibus actibus poena dignis; vel quod ille ultimus habeatur complementum malitiæ, ac supplens mensuram peccatorum. Nihil frequentius in prophetiis V. T. in denunciatione poenæ Israëlitis, ac excidii Tyriis, Babylonis, &c. facta. Sumamus nos id, quod propter singularem convenientiam cum loco nostro, propius se commendat. Dictum quidem supra; Vaticinium quod tractamus, *nec simpliciter, nec ut in typum AntiChristi, in Antiochum quadrare*; Neque nunc aliter sentimus; Verum additum quoque tunc fuit, in *Antiochi gestis* usque ad v. 36. Dan. XI. prædictis, *fuisse typicam aliquam adumbrationem factorum quorundam AntiChristianorum in N. Test.* Progredimur nunc ultra & concedimus, *etiam in illis quæ a v. 26. usque ad finem, de AntiChristo predicuntur, multa esse in quibus convenientia inter Antiochum & AntiChristum deprehenditur*; vid. D. D. Calovius ad Dan. XI. 38. pag. 686. ubi utrumque, evolutis optimorum Theologorum interpretationibus, & ex præscripto orthodoxæ doctrinæ de uno sensu, admittendum esse docet. Quod si ultra convenientiam ejusmodi, aliquem majorem, & in omnibus exactum respectum typicum, vellemus admittere, unice nobis sufficeret, nexus inter *plantationem tentorium exercitus Antiochi, & ejus mortem*; verum cum eo usque illam convenientiam non extendamus, secundarium saltem nobis

Convenientia inter Antiochum & AntiChristum.

nobis erit argumentum ab interitu Antiochi ad exitum AntiChristi. De morte Antiochi pluribus, 1. Maccab. VI. v. 16. quod Antiochus accepto nuncio de clade suorum in Judæa, mortiferum contraxerit dolorem, quo tormento ac animi mœrore supra modum turbatus, moritur; at illa clades ita accidit: *Lysias congregavit virorum electorum, sexaginta millia, & quing. millia equitum, ut debellaret Judæos, 1. Maccab. IV. 28. Et venerunt in Judæam;* (Ita recte latinus, quod ex nomine munimenti apparet, & sine dubio non coheret quod hodiernus Græcus & alij, legunt *Idumæam*) *Et castrametati sunt in Beth-Zura;* *Et occurrit eis Judas cum decem millibus hominum.* Sequitur deinde c. IV. oratio Judæ, prælium cum Lysia, Judæorum victoria, & fuga exercitus Antiochi. *Ultimum itaq;* quod ante cladem narratur factum ab Antiocho, per suos Judææ hostes & occupatores, *erat castrametatio*, quæ aliquo modo respondet *plantationi tentoriorum AntiChristi*, quamvis hæc alio loquendi modo ab illa discernatur; *illi castrametationi connexa clades, cladi mors Antiochi, & sic per tentoriorum plantationem, & post illam, venit ad finem suum, nec illi quidquam auxilii.* Et hoc obiter notamus; *dirutam civitatem suam Beth-Zuram*, vehementer condoluisse Antiochum, 1. Maccab. VI. 7. Erat *Beth-Zur*, civitas in tribu Juda, Jos. XV. 58. significatis nominis *Beth-Zur*, & *domus Petra*; in illo loco, tentoria S. propriè dicta castra, figebat Antiochus per suos, cum jam ultimum tentaret contra Judæos, amavit civitatem, *ut suam* vocaret, propter oportunitatem situs; sed ex illa cœpit ruina & deletio militum, ipsiusque mors. *Sic in domo Petrina*, AntiChristus Romanus sedere ambit, tanquam *Petri successor*. Petrumque ac sedem ac omnia sua esse vult, inde illam domum, tentorium amictorum suorum, facit, aliaque templa circa *Beth-Zuram*, circa adem *Petrinam*, in montibus Romanis, (Græcus 1. Maccab. IV. 29. *ἐν Βαυδρεῖσιν, in Bethsuris*) sua facit ac plantat tentoria, ideoq; *veniet cum suis ut Antiochus, ad finem suum.*

Romæ Beth-Zura.

S. XLIV. Tertio, & quidem validissimè, *sensum illativum* particule nostræ (1) *vau*, conciliat, facitque ut vocant, *ratiocinativam*, collatio cum alia Prophetia de finali AntiChristiane sedis excidio. Ita se habent verba vocis de cœlo clamantis, Apoc. XIX. 7. 8. *Quantum glorificavit seipsam, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum; quia in corde suo dicit: Quia sedeo Regina, & vidua non sum, & luctum non videbo, dicit rē PROPTER HOC in una die venient plagæ ejus, mors,*

Collatio Loc. nostri cū Apoc. XIX. 78.

& luctus, & fames, & in igne comburetur. Per *Babylonem* omnino intelligitur *Ecclesia Romana Papalis*, quo faciunt in toto revelationis nexu, omnes characteres, qui istas Prophetias ad illam, ejusq; caput Pontificem Romanum, indubitato trahunt. In verbis allatis hoc ipsum exigit, immodica gloriatio; quæ quoque Dan. XI. 36. 2. Theff. II. 4. in AntiChristo Romano prædicitur, & omnia oportet eum ignorare, qui dubitet de superbia, elatione & ambitione Romanensium. In deliciis vivere post ambitionem & avaritiam, primum Cleri Romani studium: in qua virtutum Papalium triga nunquam patientur se vinci. Tria sunt Numina, quibus mortalium natura ineluctabili quadam necessitate videtur esse subjecta, AMBITIO scilicet, AVARITIA, LUXURIES. Hac nullis Philosophorum præceptionibus, nullis Legislatorum sanctionibus coerceri poterant. Unus inventus est homo, qui altiori longe, quam qui hominibus conveniat, fastu illa omnia conculcavit, sibiq; soli vindicata in triumphum deduxit, dum primum illud, voluntariæ OBEDIENTIÆ, alterum PAUPERATIS, tertium CONTINENTIÆ, involuntariis vinculis constrinxit; atq; ipse, licet servorum servus, Reges omnes pro mancipiis aut Vasallis; licet auro & argento destitutus, universum terrarum orbem, ipsumq; Plutonis regnum pro patrimonio; & licet Cælebs, omniq; matrimonio solutus, alienos quos lubet thalamos, pro suis habuit. Sic optime de Pontifice Romano ejusque asseclis meruit, recens scriptor, qui in *Catholico Euclide* methodo Mathematica, fabricatus est Romanæ Fidei hodiernæ demonstrationem: cujus ista erant verba Epist. 1. ad Rom. Fratres de Walenburgh Veritatem Divinam, comprobare volunt ipso facto, imo per *supererogationem*, præclarum apud ipsos vocabulum, plus quam simpliciter impletas volunt Prophetias de vitis suis. In corde suo dicit, tam localiter, in corde Ecclesiæ Papalis, *Romæ*; quam sensitivè, internis cogitatis, quæ non raro per impudentiam, verbis hoc erumpunt modo: *Quia sedeo Regina*; hoc tones dicunt, quoties Ecclesiam suam dicunt esse dominam reliquarum, in orbe, Ecclesiarum; Vel cum Papam suum sponsum Ecclesiæ vocant; adeoque illa Regina, quoniam ipse Rex est, Dan. XI. 36. quod ipsum, Festinus Sandeus Italus, celebris Jctus aliique plenius ita exponunt, *Est Papa omnium Princeps & Rex Regum, & causa causarum, & Dominus Dominantium.* Plura qui desiderat, legat in causis reculat. Concil. Trid. in *Appendice* Catalog. Test. Vet. adde Theologorum orthodoxorum collectanea, in Danielis, XI. 36-45. *Sedeo inquit*, solenne vocabulum

Praxis Eccle-
siae Romanæ
Prophetias
implet.

lum *sedis* Romanæ ac Pontificum, *regina, & vidua non sum*: Certe sub Persona Feminæ, propriori locutione non potuit jactare *successionem Pontificalem*, quam ridiculè *Apostolicam* vocant, eamque non interruptam vendit, nec unquam rumpendam sibi pollicetur. Speramus & nos non interrompi, donec in ultimo imperii AntiChristiani fine, inque successore Pontificum, more sedente Romano, tanquam in legitimo herede omnium criminum pœnarumque Antecessorum suorum, videant pii fideles, quam verax sit Domini nostri Jesu Christi sapientia, & quam potens ejus Justitia. *Sedeo*, inquit, *Regina, & vidua non sum*: *Roma hæc tribui sub nomine Babylonis*, agnovit Grotius ad Esa. XLVII. 8. 9. Romanensium alias patronus in his. *Luctum non videbo*, quid expressius dici poterit, ad explicationem *felicitatis temporalis*, quam notam dicunt esse veræ Ecclesiæ? At sequitur: *Propter hoc in una die venient plaga ejus*; h. e. in proviso, *in momento, una die*, Esa. XLVII. 8. 9. non longe una post aliam sequetur plaga, vel initium suum habebunt eodem tempore: non enim omnes uno die naturali incipient & simul finientur; quia ignis penitus consumens, non daret tempus cædibus, luctui, fami. Verus Babylon quoque sensim excisa, ut docent Historiæ; vid. Bochart. Phaleg. I. IV. c. XV. Quod si interprete divino, Apoc. XIX. particula (1) *vau* in *וְהָבֹנָה* *vehabonah*, & *venient*, connectens versiculum 9. cum 8. cap. XLVII. Esaiæ, illativum sensum habet, factaque *ratiocinativa*, idemque sonat quod *ideo venient*; bene concludere licet, propter subjecti identitatem, ac rei paritatem, hanc quoque vim habere particulam *vau* in *וְבָא* *vuba*, & *veniet*, connectens duas partes unius versiculi, quem tractamus. De identitate subjecti dubium ex præcedentibus nullum. Rei paritas itidem manifesta; *In jubileis*, si unquam alias, se glorificat Ecclesia Romana; nunquam magis *in deliciis vivit*; Et ipsum formale jubilei gaudij in eo exprimit Angelus, dum tripudiantem introducit Babylonem hisce verbis: *Vidua non sum, & luctum non videbo*. In Jubilæo non potest esse vidua, quoniam *sine Pontifice*, tanquam *sponsa Rom. Ecclesiæ*, non potest *inchoari jubileus*. Paulus III. animi perturbatione & ira confectus, decessit X. Novembris 1549. instabat Jubilæa solennitas anni 1550. Verum factionibus contrariis scissum Conclave, Julium III. non ante tertium mensem Papam designat, qui XXV. demum Februarii portam sanctam aperit. Petr. Svav. Polan. Hist. Conc. Trid. p. 33. Conclavi de Pontifice p. 169. & 186. Quibus omnibus docemur, convenientissi-

Apoc. XIX.
7.8. facit *vau*
h.l. particulā
ratiocinativā.

man esse collationem loci nostri cum Apoc. XIX. 7. 8. & ex hoc illum ita reddi debere, *ideo, propter hoc, veniet ad finem suum, &c.*

Jubilæus
auxit omnem
impietatem
Romanam.

§. XLV. Urget quarto *justitia divina*, ut illum sensum illatum demus particulæ connectenti. Hujus argumenti robur apparebit, si uno vel altero exemplo ostenderimus, *per ac propter Jubilæum, in summum fastigium ascendisse vitia Pontificum, ac Cleri Romanensium*. Parum est, quod studio habendi acquirendique omnes Thesaurus terræ, ac permutatione illorum cum indulgentiis ex imaginario suo thesauro, Jubilæum vel introduxerint, vel commendaverint. Nec id singulare est, quod ambitioni suæ ita consultum voluerint; nam id in omni instituto quærunt Pontifices: Tempore tamen Jubilæo, mercatura & fastus ille meretricius, de quo Apoc. XVII. XIX. &c. maximè conspicuus est. Verum id Jubilæis debetur, quod indulgentiaria illa impietas eousque progressa fuerit, vid. B. Chemnit. Exam. Conc. Trid. pag. 735. seqq. Unice sufficeret ad probandum, Jubilæum maxime impium esse institutum, & quasi complementum impudentiæ Papalis, quod auctoritatem suam dignitate Jubilæi, extenderit in *superos & inferos*. conf. B. Lutheri præfat. in Daniel. ad vers. 40. *De superis*, patet ex Bulla Clementis VI. qua angelis mandatum dat ut peregrinantium Romipetarum, Jubilæi causa, animas si in itinere evolarent, statim in Paradisum transferrent: vid. Chemnit. l. c. p. 736. ubi hæc addit: *Parisienses Clementis temeritatem publicè reprehenderunt, & corrigi petiverunt, ut scribit Wesselus*. Antoninus etiam scribit, in bullis quibusdam Clementis VI. multa narrari *levia & exorbitantia satis, quas Bullas verisimile est, esse fictitias: sed Wesselus affirmat se illas vidisse plumbatas, & reservari Vienna, Limovii, Pictavi in thesauro privilegiorum*. Frustra fuit Gretserus qui negavit extare, vid. Voët. part. 3. Disp. select. pag. 1364. *De potestate in inferos per Jubilæum acquisita, vel potius promulgata, patet ex aliis Bullis Clementis V. & VI. vid. auctores citari*. Hanc *Potestatem in purgatorium pretio Jubilæi unice defendere potuit Tecelius*, cujus hæc sunt verba articul. 51. 52. 53. 54. *Positionum suarum A. 1517. Francofurti ad Oderam, institoria eloquentia ad commendandas indulgentias ventilarum: Asserere Papam, non habere majorem vel efficaciam potestatem in purgatorium, generaliter suffragij forma Jubilæum impertiendo; Quam qualem aut quantam habeat Episcopus vel Plebanus, in sua diocesi & parochia specialiter; Error. Papa, etsi in purgatorium nullam habeat clavem potestatem, habet tamen Jubilæum illis applicandi, permodum*

dum suffragij, auctoritatem. Hæc tam certa putabat impudens Dominicanus, ut adderet: *Hanc in purgatorium auctoritatem, sub speci clavis, in Papanegare, est veritate contradicere & errare.* Videantur Positiones Tecelianæ universæ. Tom. I. Op. B. Luth. Witteberg. pag. 94. & seq. Est & hoc notabile quod angelus post superbiam, idololatriam, tyrannidem & alia impii regis facinora, subjungat *plantationem אהלי אפרו* consummata ta malitia Papalis per Jubilæum Obole apadno, tentoriorum amictorum ejus, eo quod in illo facto, h. e. Jubilæo, de rebus omnibus à se gestis, de felicitate sua, per tyrannidem ac impietatem aucta firmataque, gloriaretur: ut nos hoc ordine doceret Divina sapientia, in illo ultimo instituto, consummatam fore Antichristi malitiam. De proximo, ante prædicationem Evangelij per B. Lutherum renovatam, Jubilæo, Bzovius mancipium sanctitatis Papalis ad A. C. 1500. §. 14. *Hoc anno seculari, cum venia peccatorum, innumeri mortales, ex omnibus provinciis, finitimi & longinqui, pietatis studiis certantes, Romanam urbem, plenam Majestate & Numine, religione & arcem & veritatis Magistram inviserent; morum licentia vigeat inter viros sacros; ut si qua in parte orbis maxime. Eam turpitudinem vindicare Deus visus est, Pontifice, inter sacra corporis Christi apoplexia tentato, & post paucos dies mirabili eventu castigato.* De quo casu prolixè Bzovius l. c. Alexander VI. qui tunc sedebat, supra trecenta millia aureorum acquisivisse scribitur, & cum spurius ejus Cæsar Borgias, ingentem pecuniæ summam, alex ludo perdidisset, per jocum dixit: *quid aliud amisimus quam peccata Germanorum?* argentum ex Indulgentiis comparatum intelligens, juxta illud Osæ IV. 8. ex versione vulgata, *Peccata populi mei comedent:* B. Gerh. L. C. de poenitentia §. 135. In Alexandro illo VI. longe exactius conjunxit Diabolus omnia vitia, quam quis ea in compendio, ex omnium tyrannorum vitis possit exhibere. Certant scriptores Pontificii ipsi in describenda ista bestia Romana, vid. Onuphrius Panvinus aliique: apponam laudes ejus funebres ex celeberrimi inter illos Historici Guicciardini libro sexto. *Ad Defuncti Alexandri spectandum corpus, in divi Petri templum, urbs tota, incredibili letitia accurrit, nec cujusquam oculi draconem illum, qui immoderata ambitione, pestifera perfidia omnibusq; horrenda crudelitatis, monstruose libidinis & inaudite avaritiæ exemplis, sacris atq; profanis rebus absq; discrimine venditis, universum orbem venenis infecerat, extinctum spectando, expleri poterant.* Veneno quoque extinctus, quod Borgias ille, dictus Cardinalis Valentinus, alteri

Alexander VI. qualis.

Cardinalium paraverat, de quo laudatus Historicus. Alexander indulgentiaras & Jubilæas nundinationes non contentus solenni impietate Romana, Romæ exercere anno uno; sed & illo & sequenti, per Legatos suos in Germaniam atque alias provincias remotas, diplomata cum amplissimis Jubilæi indulgentiis, (verissimè *emulgentiis*) misit, easque passim vendidit: Et quia tunc placuit Divinæ Justitiæ, gravius exitium AntiChristi, per suavissimam qua fruimur, Evangelii prædicationem, brevi inchoari, nemo ex dictis dubitet ita colligere; *Plantabit AntiChristus tentoria amicorum suorum, Jubilæos suos omni pravitate & licentia celebrando, ideo venit ad finem suum &c.*

Securitas ex
Jubilæo.

§. XLVI. Sensum illativum quinto secum adfert *primarium*, consequens Jubilæi gaudij; *securitas & confidentia in statu suo felici*. Id certè non minimum fuisse credo, quod primos Jubilæi Romani auctores moverat; nam postquam per totam Europam, *sacri rumores* per Waldenses sparsi, invaluerunt: *Romam esse Babylonem, Papam esse AntiChristum*, novo hoc instituto volebant Romanenses, antiquam venerationem ac superstitionem conservatam auctamque, ut Monachi, Pastores, Episcopi, Cardinales, Pontifex, clamando: *Hic est annus remissionis, hac sedes Romana Apostolica, hic mons sanctus*, attraherent simplices: At cum in Basilicis singulis sic plantatis, cœca confidentia ac sonoris Jubilis more Judæorum se efferrent, *Templum Domini, Templum Domini* sunt istæ ædes; prope adfuit Divina vox Papatum concutiens: *Ne fidatis vobis in verbis mendacij dicendo, Templum Domini, &c.* Jerem. VII. 4. Et sic præceptis magis ire cepit ad finem & exitium suum, fastuosus *tentoriorum plantator*, hoc est, Jubilæi Romani auctor & institor AntiChristus.

Eventus
conjunct
exitium An-
tichristi cum
Jubilæo.

§. XLVII. Sexto ac ultimo, sed principali ratione *particulæ*, prædictionem instituti Jubilæi, cum exitio AntiChristi *conneſcentis*, vim *rationativam* ostendit ipsius exitij initium, in eventu *conjunctum cum primario fundamento Jubilæi Romani ac indulgentiarum*. Pertinent huc quoque pauca circa finem §. XLV. dicta. Verum nexus iste hisce positionibus monstrabitur. I. Exitium AntiChristi, *diversis gradibus cepit per renovatam Evangelij prædicationem ministerio B. Joh. Huss. & B. Lutheri*. De hoc jam supra Assert. XIII. cap. II. Estque res manifesta. Ipsi Pontificii non sine dolore & querelis, fatentur maxi-

caum ab illis damnum tulisse Papatum. At ex præscripto veritatis
coelestis, Papatus est Antichristianismus. II. *Manifestatio illa Evangelij
iterata, capit ex horribilibus Pontificiorum dogmatibus de indulgen-
tiis.* De eo dubium nullum, videantur, quod Lutherum concernit,
scripta ejus prima, Sleidanus lib. I. B. Chemnitius in Exam. pag. 744.
seq. Per foedissimas indulgentiarum nundinationes ansam datam Lu-
thero, se opponendi Ecclesiæ Romanæ, ipsi Pontificiorum historici,
Thuanus, Guicciardinus, Jovius, Surius, &c. fatentur. De Johann.
Husso ipse B. Lutherus præfat. in Daniel. ad v. 40. *Da nun etliche
Jahr hernach in Böhmen/ daß Ablass so lästerlich gepredigt ward/
legt sich Johannes Huß dawider/ und sonderlich greiff er diese Ele-
mentische teuffelische Bulle an / und straffte der Päbste Laster.*
Plura de Bohemicis, Exam. Concil. Trid. pag. 741. III. *Indulgentiæ
habebant unicè fundamentum suum in Bulla Clementis VI. A. 1342. pro
Jubilæo A. 1350. celebrando.* Hoc agnoscit Paulus Sarpius Servita, The-
ologus Venerus, in Historia Concil. Trid. quam nomine suo per ana-
gramma reddito, evulgavit pag. 6. & 7. ibi multa de indulgentiis & de
thesauro, & tandem sic concludit: *Hec omnia adeo tum incerta, nec
validiore nixa firmamento quam Clementis VI. diplomate, propter se-
mifeculares Jubilei venias anno MCCC. L. conferendas, evulgato;
non satis habere virium putabantur ad convincendum Martinum Lu-
therum, & rationes ejus confutandas.* Sleidanus lib. I. adan. 1518. p. 13.
*Ex hoc igitur decreto Clementis VI. Cajetanus vim indulgentiarum as-
severabat.* Legenda sunt acta, Lutheri Augustæ cum Cajetano Car-
dinali disputationem continentia, Tom. I. Witteberg. p. 208. *Petij unicum In-
doceri in quibus errassem, me non esse mihi conscium ullius erroris. Tunc
protulit extravagantem Clementis VI. quæ incipit: Unigenitus &c.
omnino consulenda reliqua, quæ sequuntur.* Ex his apparet, quod
diximus, Lutherum cœpisse ab indulgentiis; & indulgentiarum,
fundamentum non aliud extare quam bullam Clementis: sed ne istas,
ut sibi suspectas, relationes rejiciant Romanenses, adscribemus verba
Cardinalis Cajetani ex literis ejus Augustæ. 25. die Octobris An. 1518.
datis de Luthero, ad Fridericum Electorem Saxonie: *dixi ante omnia,
quod secundum solidam scripturam sacram, & sacros Canones interro-
gandus esset; Ostendi deinde, monuiq. paternè, Disputationes & sermo-
nes ejus, esse contra Apostolicam doctrinam; maxime super indulgentiis,*

Clementis
Bulla impia
fundamentū
Petij unicum In-
dulgentiarū.

citaviq; Extravagantem Clement. VI. aperit contra ipsum stantem, tam super causa quam effectu indulgentiarum: Adduxi præterea antiquam & communem Rom. Eccles. consuetudinem, ac interpretationem super alio articulo de fide Sacramentorum aperui. Is ad extravagantem claram & apertam dixit, nescio quid relatione indignum. Noluît Cardinalis referre id, quod Lutherus eam falsam & verbo DEI adversam pronupciaverit. Sic B. Lutherus in iisdem actis, p. 214. igitur an sit ista propositio (mea) contra vel extravagantem vel intravagantem, non curo, prior est veritas scripturæ, & post hoc, si hominis verba vera esse possint, videndum. Vidimus Cajetanum magnifica verba fecisse de solida Scriptura sacra, de Canonibus sacris, ac nihil præter Clementis bullam pro indulgentiis adferre potuit, nec culpæ Lutherum, quod aliis contradixerit. Occasione Alexandri VI. hoc distichon prædixit:

*Sextus Tarquinius, Sextus Nero, Sextus & iste:
Semper sub Sextis perditæ Roma fuit.*

Tolerantia
DEI: Indu-
ratio Phara-
onica Ro-
manensium.

Et quia ista sua extravagante, egregiè promovit Clemens sextus exitium Antichristiani imperii, ducimur ad observandum infelicem senarium Romanum, etiam in summis suis Pontificibus. An & olim posteritas, per alium vel Pium, vel Paulum, vel Sixtum, sextum; trinum sex Pontificium post illos, (Clementem & Alexandrum) in hoc quoque interpretabitur numerum bestie, numerus enim hominis est, & est numerus ejus, 666. Apoc. XIII. ult? an vero jam in alio sex id impletum sit? nunc disquirere non vacat. Quod autem ex loco Danielis nobis demonstrandum erat, speramus ex dictis constare, videlicet, exitium AntiChristi cum Jubilæo, peculiari ratione conjunctum esse. Quando vero ultimum ejus excidium eveniet, Divinæ omni sapientiæ relinquendum. Verum non caret probabilitate ex Apoc. XIX. 7. 8. etiam plenam AntiChristi destructionem, cum gaudiis Jubilæis, per divinam vindictam, connexam fore. Admirabilis in hoc Dei patientia, & venerandum mysterium decretorum ejus, quod tam diu iniquum illum tolleret, quodque tot jam exactis Jubilæis permiserit eum magis magisque indurari. Ex illo damno & initio exitii sui, quod nostro & patrum nostrorum tempore, acceperat, obfirmavit cor suum, quemadmodum.

Pha-

Pharao post conciones Mosaicas, & priorum plagarum sensum & ablationem. *Magna civitas Roma, quæ vocatur spiritualiter Sodomæ & Egyptus*, Apoc. XI. 8. Causas Divini consilii ac tolerantie, temeraria ratione investigare, Christianis indignum, illas verò, quas ex verbo Dei colligere licet; easque omnes justo Dei judicio sanctissimas, pia simplicitate veneramur, ac si occasio fuerit, in ipso discursu, volente Deo, nostram de illis sententiam aperiemus. Interim orandum cum B. Apostolo,

Rom. XVI. 20.

Ὁ δὲ Θεὸς πῶς εἰρήνης συστρέψει πὺν Σατανᾶν, (καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ
 Apoc. XIII. 2. 12.) ὑπὸ τὰς πόδας ὑμῶν ἐν τάχει. Ὡς δὲ
 ὑπομονὴ τῶν ἁγίων ἐστίν. ὥς δὲ οἱ τηρεῖντες τὰς
 ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν πίσιν
 Ἰησοῦ.

Apoc. XIV. 12.

